

de Gouden Schakel

J.H. MacLEHOSE

DE GOUDEN SCHAKEL

J. H. MACLEHOSE

DE GOUDEN SCHAKEL

Met illustraties van Will Nickless

Bandontwerp van Corrie van der Baan

UITGEVERIJ G. F. CALLENBACH N.V. - NIJKERK

**De oorspronkelijke uitgave in de Engelse taal verscheen onder de titel
‘The Master Key’ bij Blackie & Son Ltd. te Londen en Glasgow.
In het Nederlands vertaald door William Plover.
© 1958 by J. H. Machehose.**

1. De man met de boeken

„Radharani. Radharanii!”

De heldere stem was op de binnenplaats, aan de andere zijde van de lemen muur, waar Radharani in de schaduw zat, gemakkelijk te horen. Ze was juist bezig de laatste hand te leggen aan een krans van goudbloemen, maar toen ze haar naam hoorde, sprong ze verlangend op, met de krans in haar handen. „Kom binnen, Tara,” riep ze. „Ik ben klaar.”

Het bouwvallige poortje werd juist ver genoeg opgeduwd om een meisje binnen te laten, dat haar zusje schrijlings op haar heup met zich meedroeg. Ze was klein en mollig, met een lachend gezicht en vrolijke ogen; haar helderroze sari was van zijde en in haar oren en om haar armen en enkels droeg ze zilveren sieraden. Het was een heel bijzondere dag en daarom had ze haar mooiste kleren aan en droeg ze al haar opschik.

Radharani kwam naar voren om haar vriendin te begroeten. Ze was langer dan Tara, slank en bevallig, met grote donkere ogen en een mooie huid. Haar zwarte haar was in een gerolde vlecht strak naar achteren getrokken en ter ere van de feestdag had ze een klein kransje jasmijn om haar haarrol gespeld. Dat was alles wat ze naast Tara's sieraden kon tonen. Haar sari van rood en wit geblokt katoen was schoon, maar veel gedragen en enigszins verschoten. Juwelen droeg ze niet, maar wel een paar glazen armbanden, die zachtjes tinkelden, als ze haar krans van bloemen heen en weer zwaaide.

Tara maakte een paar opgewonden sprongetjes.

„O, haast je alsjeblieft een beetje,” zei ze met een licht verwijt in haar stem. „De andere vrouwen zijn al lang onderweg; er is niet iedere dag een feestelijke jaarmarkt en ik wil er geen minuutje van missen.”

„Ik ben klaar,” zei Radharani nog eens, „maar ik moet nog even naar grootmoeder.”

Tara's vrolijke gezichtje werd ernstig. „Gaat het nog niet beter met haar?” vroeg ze met gedempte stem.

Radharani sloeg haar ogen neer en schudde haar hoofd. Ze zwegene een ogenblik; daarna keek Radharani weer op en zei wat opgewekter: „Ik heb deze krans voor de god van de jaarmarkt gemaakt.” Daarbij hield ze de bloemen in de hoogte, zodat de gouden kleur mooi uitkwam in het licht van de zon. „Misschien zal het hem behagen en zal hij grootmoeder beter maken.”

Ze ging de woning binnen, kwam na een paar minuten weer naar buiten en ging haar vriendin vóór, over de binnenplaats naar de poort, die ze zorgvuldig achter zich sloot.

De twee meisjes liepen met flinke pas over het pad dat door de akkers naar een vlak stuk weidegrond leidde aan de oever van de rivier. Ram Prasad, een vrome koopman uit het dorp, die veel met zijn zaken had verdiend, had onder de wijd uitgespreide takken van een banjan een bakstenen tempeltje gebouwd, ter ere van de god der handelaren, die Ganesj heet en de kop van een olifant heeft. De kooplieden geloven dat deze god hen beschermt en daarom zorgde Ram Prasad ervoor dat er ten minste éénmaal per jaar op de weidegronden tussen de tempel en de rivier een feestelijke jaarmarkt werd gehouden om deze god te eren. De dorpsbewoners vonden het heerlijk dat ze hun werk een ogenblik in de steek konden laten en kwamen zo goed als allemaal kijken. Het waren bijna uitsluitend

vrouwen en kinderen, want de mannen konden zich over het algemeen pas 's avonds vrijmaken. En zo haastten ze zich langs de kronkelende paden die van het dorp naar de rivier leidden. Evenals Tara hadden de meesten van hen hun mooiste kleren aangetrokken en met hun hemelsblauwe, smaragdgroene, scharlakenrode, gouden en purperen sari's zagen de kleine groepjes er uit als bloemruikers. Zij die zilveren sieraden hadden, geurden ermee, maar degenen die daar niet over beschikten, hadden zich met kransen van kleurige bloemen getooid. Boven iedere groep hing een goudkleurige stofwolk, die langzaam door een zacht briesje werd voortgedreven.

Op het kermisterrein was een mengelmoes van opgewonden dorpelingen, die met graagte de aangeboden waren kochten, of genoten van de rondreizende goochelaars, liedjeszangers en andere artiesten die de bezoekers prettig bezighielden. Aan de rand van de weide hielden Radharani en Tara even stil, om te bepraten wat ze zouden gaan doen. Hun ogen straalden vol verwachting.

„Ik moet naar de tempel, Tara, om mijn bloemenkrans te offeren,” zei Radharani, en ze begaven zich naar de schaduw van de banjanboom.

Ter ere van de jaarmarkt was de tempel opnieuw gewit en op een afstand gezien glom hij in de groene schaduw onder de boom als marmer. Van dichtbij kon je echter wel zien dat de kalk de beschadigde hoeken niet helemaal kon verbergen, evenmin als de barsten in de muur, die door de wilde klimplanten werden veroorzaakt. Het heiligdom stond op een lemen verhoging, waar Ram Prasad, de stichter, en de dorpspriester naast elkaar zaten. Ze rookten kameraadschappelijk uit een waterpijp, die ze in India een hoeka noemen, en hielden een wakend oog op de offeranden van de mensen die gekomen waren om de god Ganesj te eren.

Tara behoorde tot een van de aanzienlijke families in het dorp en daar ze ook nog mooie kleren droeg, stapte ze vol zelfvertrouwen naar voren en wierp haar pais, een kleine Indiase munt, in de koperen schaal die bij de ingang van het heiligdom stond. Ze keek nauwelijks naar de god, want ze vond het veel belangrijker dat de twee mannen op de veranda het gerinkel van haar muntstukje hadden gehoord en haar hadden herkend. Achter haar kwam Radharani aarzelend naderbij. Ze keek eerst naar de koperen schaal aan haar linkerhand en toen naar het grotere koperen blad aan de andere zijde, waarop de kransen van goudsbloemen, jasmijn en lotusbloemen reeds hoog lagen opgestapeld. Toen blikte ze naar de twee mannen die op dat ogenblik juist niet naar de tempel keken. Hun aandacht was een ogenblik afgeleid. Plotseling kwam er een stoutmoedig planetje in haar op. Als die priester mijn krans met al die andere naar binnen brengt, dacht ze, dan zal hij niet opvallen. Zou ik hem zelf durven binnenbrengen?

De twee mannen hielden hun gezichten nog altijd afgewend en met een vlug teken aan Tara zich rustig te houden, slipte Radharani de tempel binnen. Haar hart bonsde van opwinding door haar eigen vrijmoedigheid.

Het was donker binnen en de ongeschilderde muren waren dik met stof en spinnewebben bedekt. Tussen haarzelf en de god Ganesj stond een rij lampen van aardewerk, elk met een brandend in olie drijvend pitje. Toen haar ogen meer aan de duisternis gewend waren, kon ze de gestalte van de god beter onderscheiden. Hij zat op een troon van bakstenen; zijn benen waren gekruist als die van een man en hij had vier uitgestrekte armen en de potsierlijke kop van een olifant. Door de barsten in de muur ontstond er een tocht, die de vlammetjes in de lampen deed flikkeren en schaduwen op het beeld wierp. Wel een beetje bang, maar toch nieuwsgierig keek Radharani naar

de brede oren die schenen te bewegen, terwijl de romp hier en daar leek te trillen.

Haastig knielde ze neer, legde haar handpalmen tegen elkaar en boog haar hoofd zo diep, dat ze zelfs de vloer aanraakte. Daarna stond ze op, liep vlug een pas naar voren en wierp haar krans om het hoofd van het beeld. Opnieuw knielde ze neer, raakte met haar voorhoofd de vloer aan en keek toen vol verwachting op, in de hoop een teken te ontvangen dat de god haar offer van bloemen had willen aannemen. Haar krans glansde in het lamplicht, maar door haar haastige bewegingen was hij aan een van de uitstekende oren terechtgekomen, waar hij een beetje slordig was blijven hangen. De kleine olifants-oogjes keken haar sluw en minachtend aan en daar de vlammetjes rustig waren blijven branden, was er geen teken te bespeuren dat haar gebed was verhoord.

„Schiet nou een beetje op, Radha,” fluisterde de ongeduldige Tara. „Wat voer je daar al die tijd toch uit?”

Toen Radharani weer naar buiten kwam, moest ze door het felle zonlicht even met haar ogen knipperen. Ze was nauwelijks een minuutje binnen geweest en de tempelbewakers hadden niets gezien.

„Het spijt me, Tara,” zei ze, „ik dacht dat als de god mijn offerande zou zien, hij grootmoeder misschien weer beter zou maken. Maar natuurlijk waren het alleen maar bloemen en ik denk niet dat hij er veel om gaf.”

Ze verlieten de tempel en de schaduw van de vijgeboom om wat over het grasveld te dreutelen. Aan de ene kant stonden de kraampjes en tentjes en uit het drukke gepraat en gezellige gebabbel kon men opmaken dat er een drukke handel werd gedreven. De meisjes hadden evenwel geen grote belangstelling voor kleren, waterkruiken, groenten of andere nuttige artikelen en slenterden naar de overkant.

„Glazen arm- en enkelringen! Glazen ringen! Kom, jonge meisjes, koop een ring voor je mooie polsje!”

De ringenkoopman liet de fijne sieraden uitnodigend tegen elkaar klinken. Ze waren aan lange snoeren geregen en in het licht van de zon schitterden ze als duizenden kleine regenboogjes in blauwe, groene en scharlaken kleuren. Tara schoot er verrukt op af en weldra wuifde ze met haar armen om met haar nieuwe tooi te pronken. Radharani had geen geld om iets te kopen en kon er alleen maar bewonderend naar kijken.

Bij het snoepkraampje had Tara een gulle bui en kocht voor hen beiden een paar kleverige goudkleurige lolly's. Even later stonden ze tevreden zuigend naar een slangenbezweerder te kijken die op een fluit blies en een gevaarlijke, giftige slang, een cobra, op en neer liet dansen. Door de muziek van de fluit deed de slang precies wat de bezweerder wilde en wrong zich in allerlei bochten, terwijl hij in het stof geheimzinnige sporen achterliet. Hij had macht over slangen!

Plotseling zag Radharani iets heel anders en trok Tara weg.

„Kijk!” riep ze, „daar is een oude man die boeken verkoopt.” „Boeken!” In Tara’s stem klonk ergernis en verachting. „Ba, wie wil er nou naar boeken kijken?”

Maar Radharani was al naar de oude man toegelopen. Tara volgde haar, wat boos en nukkig. Toen de meisjes naderbijkwamen, glimlachte hij, en Radharani merkte hoe vriendelijk zijn ogen waren en hoe innemend de lach onder zijn witte snor. Hij droeg een wit hemd en had een katoenen stof om zijn lichaam en benen gedrapeerd als een losse broek, die ze in India een dhoti noemen. Hij had echter geen tulband op zijn grijze haar. Zijn boeken lagen voor hem op een schoon kleed uitgespreid. Het waren grotendeels kleine ingenaaide boekjes, sommige hadden een mooie titelprent, andere waren op gekleurd papier gedrukt.

„Wilt u een boek, jongejuffrouw?” vroeg hij.

Radharani, die plotseling verlegen was geworden, schudde slechts met haar hoofd.

„Natuurlijk wil je geen boek hebben, Radha,” kwam Tara boos tussenbeide. „Je kunt niet eens lezen, en bovendien is lezen niets voor meisjes en vrouwen. Als ze later gaan trouwen en kinderen krijgen, hebben ze er toch niets aan en het is niet eens goed voor hen om te lezen.”

Tara had dit haar vader horen zeggen en vond dat het zo mooi klonk, maar toen de boekverkoper begon te lachen, raakte ze helemaal van haar stuk.

„Wie heeft je dat verteld, jongedame?” vroeg hij, terwijl hij wat na moest grinniken. „Kijk, hier heb je een boek dat je moeder en jij allebei behoren te lezen.” Hij pakte een boekje op en gaf het aan Tara. „Het heet: „Hoe moet ik voor mijn baby zorgen”. En als je het leest, zul je ook leren hoe je die zere oogjes van je zusje moet behandelen, in plaats van die maar rood en

waterig te laten worden zoals nu."

Tara keek verbaasd naar haar kleine zusje. Het was waar dat de ogen van de baby rood waren en dat ze dikwijls huilde en er met haar vuile knuistjes in wreef, alsof ze pijn deden. Maar het lezen van een boek zou toch niet kunnen helpen en het zou volgens haar veel verstandiger zijn van de priester het een of ander voorwerp te kopen dat je bij je kon dragen en dat je dan tegen ziekten en ongelukken beschermdde; zo'n voorwerp noemen ze een amulet.

Ze draaide zich verontwaardigd om en liep weg, maar Radharani bleef stilstaan. „Ik zou graag willen lezen,” mompelde ze, niet zozeer tegen de oude man, als wel bij zichzelf.

Hij keek haar ernstig en vriendelijk aan. Toen liet hij haar een ander boek zien. „Dat kost maar twee anna's,” zei hij, „maar de verhalen die erin staan, hebben meer waarde dan alle juwelen in het paleis van de radja.”

Radharani nam het boek aan en staaarde erin met groot ontzag. Ze kon alleen maar een geweldig leger van kleine zwarte tekens zien. Als tamarindezaadjes op een wit laken, dacht ze.

Op dat ogenblik werden haar gedachten onderbroken door geroep en gelach en ze zag een troep jongens en jongemannen op hen af komen. Voorop liep Tara's broer, Gopal, in gezelschap van een vreemde jongeman in Europese kleren.

„Kijk hier eens, jongens,” riep Gopal, „een oude gek die boeken aan een jong meisje wil verkopen! Alsof meisjes konden lezen! En waar zou ons gezag blijven als onze vrouwen eerder konden lezen dan wij! Dat is goed voor priesters en luie dikke geldschieters. Wij die op het land moeten werken, of een ambacht hebben, hoeven niet te lezen. Ik kan je wel zeggen dat als ik mijn vrouw met een boek zou snappen . . . , nou, dan zou ze ervoor moeten boeten, hoor!”

Hij rukte het boek uit Radharani's handen en gooide het bij

de andere op het kleed.

„Wie heeft je hierheen gestuurd, oude baas?” vroeg hij onbeschoft.

De boekverkoper keek naar hem op en Radharani kon medelijden in zijn ogen lezen, maar geen teken van angst of boosheid.

„Mijn Meester heeft mij gezonden,” antwoordde hij rustig. „Ik breng de geschiedenis van Zijn leven en sterven en Zijn macht om ons te verlossen en zalig te maken, tot allen die willen luisteren. Die geschiedenis is in deze boeken te lezen.” Hij bewoog zijn hand boven de boeken heen en weer. „Hier is de deur die toegang geeft tot het leven. Leert lezen, want dan zult

gij de gouden schakel vinden die ons met een heerlijk leven verbindt.”

Nu was het de beurt van de vreemdeling om te lachen.

„Daar heb je zeker gelijk in, oude baas,” zei hij. „Lezen is zeer zeker de gouden schakel, maar je moet de mensen niet met j uw godsdienst opscheppen. Daar worden ze, met al die zoetsappige mensenliefde, maar slap van. Jullie christenen houden de armen arm en beschermen de rijken met al hun onrechtvaardig verkregen weelde. Bal”

Hij spooog verachtelijk op de grond en het kleine groepje deed een stapje achteruit.

De man richtte zich nu ook tot de andere omstanders en haalde een bundeltje papieren uit de zak van zijn Europees jasje.

„Hier, dat is heel wat beters, jongens,” verklaarde hij. „Je hoeft helemaal niet te leren lezen om te begrijpen wat hierop staat. Kijk maar, heb ik gelijk of niet?”

Het groepje mensen kwam om hem heen staan en keek over elkaars schouders naar de plaatjes. Hier en daar werd luid gelachen.

„Zie je die dikke geldschieter met zijn voet op de nek van een boer?” vroeg de vreemdeling. Hij sloeg een blad om. „Nou moet je hier eens kijken. Hier heb je hem weer, zie je wel? Maar nu heeft de boer zijn voet op de nek van de geldschieter. Kijk, hier weer en daar nog eens.”

Geldschieters waren mensen die tegen een hoge rente geld uitlendenden aan arme mensen die in nood zaten. Als ze het geld niet op tijd terug konden betalen, waren ze in de macht van die geldleners en moesten alles wat ze bezaten aan hen afgeven.

Onder uitroepen van o en ah sloeg hij vlug de bladen van het boekje om. Sommige mensen riepen: „Bapre bap!” en dat doen ze in India alleen als ze erg verbaasd zijn. Ze keken de vreem-

deling in stomme verbazing aan. „Kom maar mee,” zei hij, terwijl hij de boekjes weer in zijn zak stak, „dan zal ik jullie nog meer over die boekjes vertellen. En als je niet kunt lezen, dan geef ik jullie het hele verhaal in plaatjes. Maar als een van jullie wil leren lezen, dan kan hij alle boekjes voor niets krijgen. Hij hoeft alleen maar te beloven dat hij eruit zal voorlezen bij zijn vrienden en bureu. Kom, laat die oude man maar dromen! Ik zal je leren hoe je dromen werkelijk uit kunnen komen. Maar zeg geen woord tegen de dorpsoudsten¹. Die zijn veel te ouderwets om ons te kunnen begrijpen. Wij jonge mensen moeten samenwerken, dan zullen we hun wel eens wat nieuws laten zien.”

Hij wandelde weg en de hele groep slenterde achter hem aan, al lachend en pratend. Onder de betovering van de nieuwe leraar had iedereen de christen met zijn boeken totaal vergeten. De oude man en Radharani waren nu alleen. Maar ook Radharani keek de vreemdeling met glanzende ogen en open mond na.

„Is dat waar?” vroeg ze, en haar stem klonk zwak en betoverd als die van een slaapwandelaarster, „als we leren lezen, zullen onze dromen dan uitkomen?” Met een plotseling opkomende verontwaardiging wendde ze zich tot de boekverkoper. „Ik heb ook dromen,” zei ze. „Waarom mag ik niet leren lezen, alleen omdat ik een meisje ben? De huurophaler, de boekhouder en de geldschieter, al die mensen bedriegen en bestelen mijn grootmoeder en we hebben geen man in huis die ons kan beschermen. Als ik kon lezen, zou ik haar misschien kunnen helpen door na te gaan of ze niet bedrogen wordt, maar ik ben even onwetend als zij.”

De oude man keek haar belangstellend en vriendelijk aan. Haar

¹ De dorpsoudsten zijn daar een soort gemeenteraad.

verhaal was maar al te bekend, maar men vond niet dikwijls een eenvoudig dorpsmeisje dat inzag dat ze moest leren en een goede school nodig had.

Ze hoorden een ongewoon harde schreeuw, draaiden zich beiden om en keken naar de troep jongelui die weg trok.

„Als ik eens in het geheim naar die vreemdeling ging,” mompelde Radharani, „dan zou hij mij misschien gratis boeken geven en me leren lezen.”

De vriendelijke uitdrukking van de man met de boeken veranderde nu plotseling en maakte plaats voor een blik vol ontsteltenis en droefheid. Hij had in zijn leven al heel wat beleefd. Hij was eerst Brahmaan geweest, een Hindoese priester. De Indiase bevolking bestaat bijna geheel uit Hindoes, die in meer dan één god geloven; ze erkennen drie hoofdgoden, waarvan Brahma de voornaamste is, maar misschien is het beter te zeggen dat de aanhangers van Brahma dat denken, want ze vinden dat zichzelf ook belangrijker zijn dan andere groepen van de bevolking. Die groepen noemen ze kasten. Als een mens geboren wordt in India, dan behoort hij tot een bepaalde kaste, en over het algemeen bemoeien die kasten zich heel weinig met elkaar. Toen onze vriend de boekverkoper, die dus tot de hoogste kaste behoorde, het christendom leerde kennen en daarover begon na te denken, vond hij dat alle mensen gelijk waren, en dat er eigenlijk maar één God was. Hij werd toen christen en evangelist. Nu was hij reizend boekverkoper die langs de bijwegen en rustige paden de afgelegen dorpen bezocht. Soms preekte hij en verder verkocht hij zijn boeken: in de eerste plaats bijbels en de evangeliën, maar ook boekjes, waarin de mensen konden leren hoe ze gezond konden blijven en hoe ze zichzelf, hun kinderen en hun huizen schoon moesten houden. Hij had veel mensen leren kennen en was daarenboven een wijs man die zich niet dadelijk boos maakte als hij jonge mensen

dingen hoorde zeggen, waarvan hij wist dat ze verkeerd waren. Zo had hij al lang begrepen dat het niet goed was te luisteren naar mensen die veel goeds beloven, maar tegelijkertijd zeggen dat men bepaalde mensen moet haten. Toen hij hoorde wat Radharani mompelde, zei hij: „Doe dat niet, kind, want dat is niet de weg die je moet volgen. Luister naar de woorden van Jisjoe¹. Kijk, ik zal je dit boek geven, en maak je maar geen zorgen over geld. Ik zal tot Jisjoe bidden dat Hij je een leraar stuurt die je zal leren lezen. Hij zal mijn gebed ongetwijfeld verhoren, misschien niet dadelijk op dit ogenblik, maar op een goede dag zal hij op de een of andere manier antwoorden. Dit boek zal voor jou een bron van levend water zijn,“ besloot hij, en hij hoopte dat ze begreep wat hij bedoelde.

Radharani bracht haar handen aan haar voorhoofd en boog diep voor hem, alsof hij nog een Brahmaan was. Ze borg het boek diep in de vouwen van haar sari en het kostte haar moeite afscheid van hem te nemen.

Tara vond het helemaal niet leuk dat ze zo lang op Radharani had moeten wachten, maar ze was te vrolijk en te vriendelijk van aard om lang boos te blijven. Weldra had ze de gebeurtenissen van die middag vergeten. Maar Radharani betastte het boek met haar vingers en vroeg zich af wanneer Jisjoe het gebed van de man met de boeken zou verhoren.

¹ Zo wordt de Heer Jezus in India genoemd.

2. Wat grootmoeder vertelde

Radharani zat op de lemen veranda ineengedoken en huilde, heel zachtjes, zodat ze haar grootmoeder, die op haar bed in de hut lag te woelen, niet stoorde. Het was het heetste uur van de dag en niets bewoog zich. Zelfs geen hagedisje schoot over de hardgebakken en uitgedroogde aarde van de kleine binnenplaats en ook de kraaien hadden hun aanhoudend scherp gekras onderbroken. Haar kleine broertje lag in een hoek opgerold te slapen, terwijl het zweet op zijn vermoeide gezichtje parelde. Het enige geluid dat van de weg tot hen doordrong, was het gekuch van een der voerlieden, die hun ossekarren in de schaduw van een reusachtige vijgeboom hadden neergezet en tussen de wielen lagen te snurken.

Er waren verschillende redenen voor Radharani's tranen. In de allereerste plaats had ze honger. Sinds grootvader enkele maanden geleden aan de cholera was gestorven, leek het wel of ze nooit meer genoeg hadden kunnen eten. Niet dat grootmoeder dat helpen kon – ze werd zelf ook ziek. Er was eenvoudig niemand meer die uit werken kon gaan. Het enige wat ze kon doen, was de verlegen en bange Radharani met haar armelijke bezittingen naar de geldschietster te sturen, maar ze kreeg slechts genoeg voor een paar handenvol rijst en wat groente.

Behalve honger voelde Radharani ook een grote teleurstelling, want het leek wel of het even moeilijk was de God der christenen te behagen, als de Hindoese goden. In ieder geval waren

er nog geen tekenen die erop wezen dat Jisjoe het gebed van de boekverkoper had verhoord, evenmin als Ganesj haar eigen gebed. Ze had het boek in een blikken trommel geborgen om het tegen de insekten te beschermen. En daar lag het nog steeds, ongebruikt. Er was geen leraar gekomen om de inhoud aan haar uit te leggen. Niettegenstaande haar bloemenkrans was het met grootmoeder nog erger geworden in plaats van beter. Radharani was niet alleen hongerig en teleurgesteld, maar ook bang, want diezelfde morgen was de geldschieter naar hun hut toegekomen.

Na het dorps hoofd was hij in Sjivapoer de belangrijkste man. De dorpsbewoners waren hard werkende en sober levende mensen, maar hun land was niet vruchtbaar. Ze wisten niet precies hoe ze het moesten bewerken en de werktuigen die ze gebruikten, waren ouderwets. Daardoor leefden ze eigenlijk steeds aan de rand van de armoede en bijna iedereen had van tijd tot tijd gebrek aan geld. Er kon bijvoorbeeld een os doodgaan en dan moesten ze een nieuwe kopen; of er ging een dochter trouwen, en dan was er een bruidsschat nodig. Ook kon de oogst mislukken door droogte of overstromingen en dan hadden ze direct geld nodig om nieuw zaad te kopen.

En zo vond de dorpeling dan zijn weg naar de geldschieter en zijn pandhuis, en daar de nood hoog was gestegen was hij wel gedwongen de hoge rente te betalen die de rijke man hem vroeg, en moest hij de rest van zijn leven hard werken en zuinig zijn. De geldschieter schreef een kwitantie uit en de dorpeling zette er de afdruk van zijn duim op, want hij kon over het algemeen nog niet eens zijn eigen naam schrijven. Evenmin kon hij lezen wat voor bedrag er op zijn kwitantie stond en hij kon niet nagaan of hij nu voor tien of voor honderd roepies had getekend.

Nu moet men niet denken dat er in alle dorpen toestanden

heersten zoals in Sjivapoer. In grote delen van India waren enthousiaste groepen jonge mannen en vrouwen die naar een goede school waren geweest en nu aan de eenvoudige boeren op het platteland gingen leren hoe ze hun land moesten bewerken. Ook leerden ze de mensen lezen en schrijven en vertelden hun dat ze niet naar de geldschieters moesten gaan als ze geld nodig hadden, maar dat zijzelf een kantoor moesten oprichten, waar ze geld konden lenen dat zijzelf bij elkaar hadden gespaard. Tot nu toe waren deze helpers echter nog niet tot Sjivapoer doorgedrongen en de man die nu aan grootmoeders deur stond, was iemand die de oude macht nog uitoefende en het was van hem bekend dat hij geen genade kende als iemand zijn schuld niet kon betalen.

Hij kwam naar de veranda en tuurde langs Radharani, die in de deur stond, naar binnen. Hij sprak met een zachte stem, maar niemand kon zijn bedreigingen misverstaan.

„Ze zeggen dat je stervende bent, oude vrouw,” begon hij. „Hier heb ik de kwitanties die je man heeft getekend. Vijfhonderd roepies. Het zou jammer zijn als de politie je zou moeten arresteren, maar wat kan ik anders doen?”

Hij spreidde zijn handen uit, haalde zijn schouders op en keek peinzend naar Radharani.

Hoe ziek ze ook was, toch was grootmoeder met moeite uit haar bed gekomen en voor hem op de knieën gevallen om hem om genade te smeken. Toen ze een hele tijd geklaagd had, keek hij met een valse glimlach naar Radharani. Daarna verdeelde hij zijn handvol papieren in tweeën en zwaaide de grootste bundel voor grootmoeders gezicht heen en weer.

„Mijn vrouw heeft een dienstmeisje nodig,” zei hij. „Stuur dat kleindochtertje van je morgenochtend naar mijn huis, dan zal ik deze papieren vernietigen. Als ze ijverig en gehoorzaam is, dan zal ik . . . ,” hij keek Radharani even van terzijde aan, „eh . . .

dan zal ik haar misschien in de gelegenheid stellen haar voor de rente voor de overige schulden te laten werken.”

Met een spottende buiging draaide de slechte man zich om en slofte onder zijn grote, zwarte paraplu over de binnenplaats. Radharani hielp grootmoeder weer in bed en bevochtigde haar droge lippen met het koele water uit de aarden kruik, die in de deuropening hing. Ze dacht aan de woorden van de geldschieter en aan de manier, waarop hij naar haar had gekeken. Niettegenstaande de hitte liep er een rilling langs haar rug. Als grootmoeder werkelijk stervende was, zou het beter zijn met haar het eeuwige leven in te gaan dan voor zo'n slechte meester te gaan werken. Plotseling werden haar gedachten onderbroken. „Kom eens hier, liefje.” Grootmoeders stem was nauwelijks meer dan een zucht, maar toch had Radharani het gehoord.

Ze veegde haar ogen af aan een hoekje van haar sari, liep zachtjes naar binnen en knielde naast het bed neer. Grootmoeder

was nu niet langer rusteloos, maar heel stil.

„Geef me wat water, mijn kind,” fluisterde ze. „Ik moet met je praten en je moet goed, héél goed luisteren.”

Radharani haalde de koperen beker en hield grootmoeders hoofd omhoog, terwijl ze dronk. Ze merkte dat, hoewel het snikheet was en zijzelf vochtig van het transpireren, grootmoeders huid kurkdroog was. Toen ze de beker weer had weggezet, nam ze haar plaats naast het bed weer in en wachtte tot grootmoeder zou beginnen te spreken.

„Je grootvader was een Brahmaan,” begon ze plotseling. „We zijn dus van een hoge kaste. Hoe arm we ook zijn, dat moet je nooit vergeten, want arm worden betekent niet dat je dan ook in een lagere kaste komt.”

Ze zweeg even en in de stilte hoorde Radharani iemand bewegen. Het was haar broertje Nabin die wakker was geworden en naar binnen kwam om haar te zoeken. Hij ging met gekruiste benen naast haar zitten en staarde plechtig naar zijn grootmoeder.

„We waren gewend in een groot huis in de stad te wonen,” ging de zwakke stem verder. „Je vader en zijn broer Satisj gingen naar een prachtige school en daar hoorden ze van Jisjoe, de God der christenen. Ze vertelden me altijd wat ze geleerd hadden en ik vond het heerlijk ernaar te luisteren; je moeder trouwens ook, toen ze, pas getrouwd, bij ons kwam inwonen.” Weer was er een korte pauze. Daarna sprak grootmoeder wat luider en hief zelfs even haar hoofd op om naar de kinderen te kijken.

„Maar je grootvader was boos en zeer verbitterd,” zei ze. „Toen je vader gestorven was, merkte hij wat er gebeurd was. Hij zei tegen Satisj dat hij geen christen mocht zijn, maar weer Hindoe moest worden. Maar dat wilde Satisj niet en toen werd hij het huis uit gestuurd. En zo had ik dus mijn beide zoons verloren.

We verlieten ons grote huis en kwamen hierheen, waar onze familie wat bezittingen had en waar jij, mijn kleinzoon, werd geboren.”

Zwakjes glimlachend keek ze even naar Nabin.

„Hebben u en mijn moeder nog meer over Jisjoe gehoord?” vroeg Radharani, maar grootmoeder schudde haar hoofd.

„Nee,” zuchtte ze. „We dachten dat we Hem wel zouden kunnen blijven liefhebben, maar dan in het geheim, om je grootvader niet boos te maken. Maar toen je moeder stierf, dacht ik dat de goden boos waren, omdat we hen in ons hart niet trouw waren gebleven. Daarom heb ik je niets over Jisjoe verteld.”

Ze bleef nu zo lang zwijgen, dat Radharani dacht dat ze in slaap was gevallen. De zon was nu naar het westen gezonken en er kroop een zonnestraaltje door de open deur naar binnen. Door het geluid van schuifelende voeten, krakende wielen en hese kreten kon men opmaken dat de ossewagens weer onderweg waren. Weldra zou de lucht met scherpe rook bezwangerd zijn, omdat de vrouwen het avondmaal gingen bereiden. Nabin keek van de een naar de ander en zijn lippen begonnen te trillen.

„Ik heb honger, Didi¹,” klaagde hij.

Grootmoeder opende haar ogen weer. „Jullie moet nu weggaan, lieve kinderen,” zei ze haastig met een hijgende stem. „Jullie moeten je oom Satisj gaan zoeken; hij is jullie voorgd. Je moet naar de grote stad gaan en daar de christenen vragen waar Satisj Roy woont. Er zijn niet zoveel christenen en ze zullen hem wel kennen, want hij kon heel goed leren en was een knappe jongen. Radha, schuif die kist eens op zij, daar in de hoek, en schrap dan de aarde wat weg.”

¹ In India noemen kinderen hun oudere zuster „Didi”.

Verwonderd en nieuwsgierig deed Radharani wat haar gezegd werd. Onder de kist vond ze onder een dun laagje aarde een klein trommeltje dat ze aan haar grootmoeder gaf, die het met haar zwakke, verkromde vingers openmaakte.

„Khoka¹,” mompelde ze, „ga bij de deur staan en waarschuw me als iemand de poort opent. Niemand mag zien wat we hier doen.”

Met wijd opengesperde ogen ging Nabin als een schildwacht bij de deur staan en Radharani leunde weer over het bed.

„Dit heb ik voor deze dag bewaard,” fluisterde grootmoeder. Met moeite had ze het trommeltje opengekregen. Op een klein stukje zeildoek lagen vijf glimmende roepies, een bruine medaille en een opgevouwen stuk papier.

„Met dit geld kun je naar de stad reizen,” verklaarde grootmoeder haar. „De donkergekleurde medaille heeft je vader op school gewonnen, evenals dit papier, dat een diploma is en waar ook zijn naam op staat. Daardoor zal je oom Satsij weten dat jullie werkelijk de kinderen van zijn broer zijn. Pas er goed op!”

Radharani keek glimlachend in de bezorgde ogen die op haar gericht waren. „Ik zal ze goed bewaren, grootmoeder,” beloofde ze. „Nabin zal de medaille als een amulet om zijn hals dragen en ik zal het papier en het geld nemen. Maar wat moet er nu met u gebeuren, grootmoeder? Wie zal er voor u zorgen?” „De goden zullen voor mij zorgen, kind,” was het antwoord. „De geldschietter had gelijk, ik ben stervende. En als ik er niet meer ben, wie moet er dan voor jullie zorgen? De paar dagen dat ik misschien nog zal leven, zal Tara’s moeder me geven wat ik nodig heb. Wees niet bedroefd om mij, liefje,” zei ze, toen ze tranen in Radharani’s ogen zag. „Je moet van hier vertrekken,

¹ Khoka betekent „broertje”.

voordat die schurk van een geldschieder je komt halen om je voor hem te laten werken. Ga eerst naar Kaligandzj, daar zul je zeker wel iemand vinden die je wijst hoe je met de trein naar de stad kunt reizen."

Haar stem scheen nu weg te sterven en Radharani boog diep over het bed om haar woorden te kunnen verstaan.

„Mijn Satisj . . . , zo'n goede jongen . . . , Jisjoe, zorg voor de kinderen!"

Nabin, die moe was geworden van het op schildwacht staan, liep nu op zijn tenen naar het bed. „Wat is er, Didi? Slaapt ze? Kan ik wat eten krijgen?" drong hij aan.

Radharani frommelde wat in een hoekje van haar sari en haalde er een klein muntstukje uit. „Kijk, hier is een pais. Ga maar naar de snoepkraam, dan zul je er wel iets voor krijgen. Maar kom gauw terug, want we gaan op reis."

Nabins ogen begonnen te stralen. „Op reis? Waar naar toe? Hoe gaan we? Weet je de weg?" De ene vraag na de andere viel uit zijn mond.

„We gaan naar de stad," vertelde Radharani hem en probeerde haar stem dapper en vol zelfvertrouwen te laten klinken, alsof reizen iets heel gewoons voor haar was. „We gaan naar oom Satisj, de broer van onze vader, maar we moeten hem eerst zoeken, want ik weet niet precies waar hij woont. Nou, schiet op!"

Toen hij weg was, ging Radharani koken. Er was nog een kleine voorraad voedsel en brandstof en ze wilde zoveel klaarmaken, als ze voor de reis zouden kunnen meenemen. Weldra had ze een vuurtje gemaakt en waren haar handen ijverig bezig met het kneden van platte koeken, zonder gist, zodat ze bij het bakken ook plat bleven. In India noemen ze die koeken tsjapatties. Maar onder het werk moest ze voortdurend denken aan het grote avontuur dat voor hen lag.

Ze zouden eerst naar de stad Kaligandzj gaan. Radharani was er één keer geweest met haar grootvader en met een gevoel van opwinding herinnerde ze zich het drukke en rommelige verkeer, de winkels vol met vruchten en groenten, balen stoffen en de glinsterende hopen koperwerk. Daarna zouden ze naar de grote stad reizen.

Radharani liet nu haar fantasie de vrije loop. In plaats van de lemen hutten of bakstenen huisjes, zouden er marmeren paleizen zijn. Er zouden radja's (Indiase prinses en heersers) op prachtige olifanten voorbijkomen en hooggeboren dames, glanzend van het goud en de juwelen, in met kussens voorziene draagstoelen, die met zijden gordijnen waren behangen.

„Misschien zal er wel een radja zijn die me ziet en me mooi zal vinden,” droomde ze. „Dan zal ik later met hem trouwen en een heerlijk leven hebben net als Sjakoentala in het verhaal, waar de zanger op de kermis over gezongen heeft.”

Het geluid van Nabins stem die zijn avondeten kwam opeisen, verstoorde Radharani's heerlijke dagdroom en met een zucht kwam ze op aarde terug.

„Maar toch zou ik het prettig vinden als grootmoeder met ons mee kon gaan,” zei ze bij zichzelf.

Het avondmaal van de twee kinderen bestond uit een weinig rijst en groenten en het kleverige snoepgoed dat Nabin van de bazaar had meegebracht. Toen hij daarna in slaap gevallen was, maakte Radharani haar bundeltje klaar: de kookpot met een beker, de tsjapatties met de rest van de groenten, haar enige schone sari en Nabins hemd. Ze gebruikte wat olie om een lichtje te maken, zodat ze de medaille van haar vader in Nabins halsdoek kon naaien. Daarna blies ze het lichtje uit en ging wat slapen, maar niet lang.

Toen ze wakker werd, was het heel stil in de hut. Grootmoeder had haar sari helemaal over haar hoofd getrokken en lag onbe-

weeglijk. Radharani raakte haar voorzichtig aan en begreep toen dat de god van de dood, Jama, die nacht de hut had bezocht, terwijl ze sliep. Diep bedroefd en ook wel een beetje bang draaide ze zich om.

„Word wakker, Khoka,” fluisterde ze, terwijl ze haar broertje bij zijn schouder schudde. „Word wakker, het is tijd om te gaan.”

De kleine jongen zat rechtop in zijn ogen te wrijven en knipperde in het maanlicht, dat door de open deur naar binnen scheen. Toen stond hij met moeite op en liep naar Radharani die haar bundeltje had opgeraapt en naar grootmoeder keek. Ook Nabin keek naar de oude vrouw.

„Zal ze niet bang worden, als ze wakker wordt en ziet dat we weg zijn?” vroeg hij.

Radharani boog diep en raakte haar grootmoeders voeten en daarna haar voorhoofd aan, als een teken van eerbied en liefde.

„Ze wordt niet meer wakker,” zei ze, en wendde haar hoofd af, zodat Nabin niet kon zien dat ze schreide. Met een laatste blik in de haar zo vertrouwde hut ging ze hem voor naar de binnenplaats.

3. Onderweg

Toen Radharani en Nabin de poort achter zich hadden gesloten en op de weg stonden, scheen de afnemende maan nog helder aan de hemel. De zwakke wind die aan de dageraad voorafgaat, ritselde in de bladeren van de vijgeboom. Een ogenblik bleven ze nog staan, tot hun ogen aan het zwakke licht gewend waren geraakt. Nabin drukte zijn kleverige handje in die van zijn zuster.

„Als we nou eens een tijger tegenkwamen,” zei hij met een onderdrukte snik.

„Doe niet zo mal,” fluisterde Radharani boos, om haar eigen angst te verbergen. „Tijgers wonen in het oerwoud en niet midden op de weg. Denk maar aan de nieuwe amulet die ik je gisteravond heb gegeven. Die zal je wel beschermen.”

Gerustgesteld stapte Nabin dapper verder, maar hij hield Radharani's hand toch maar goed vast.

De weg liep langs een lage dijk die in India bund wordt genoemd. Aan weerszijden waren rijstvelden, die in dit seizoen echter kaal en stoppelig waren. Ze liepen in een dikke laag stof die hen weldra van top tot teen bedekte en hun ogen en neuzen begon te vullen, waardoor ze voortdurend moesten hoesten en niezen. Er waren bomen langs de weg geplant, om op het heetst van de dag tegen de hitte beschermd te zijn, maar op dit uur leek de weg meer op een donkere tunnel en veel mensen die heel wat dapperder waren dan de twee kinderen,

zouden ook bang geweest zijn.

„Hoever is het naar de stad, Didi?” vroeg de jongen eindelijk. „Ik weet het niet,” moest Radharani bekennen. „Ik herinner me dat, toen grootvader me mee heeft genomen, we twee dagen onderweg geweest zijn en toen zijn we nog een heel eind met een ossewagen meegereden.”

Ze zwegen een poosje en toen zei Nabin: „Ik heb honger.”

Radharani zuchtte eens; haar broertje scheen altijd honger te hebben.

„Zo gauw als we bij water komen, zullen we wat tsjapatties eten,” beloofde ze. „Kom, Khoka, ik zal je een verhaaltje vertellen, dat helpt misschien.”

Bij het aanbreken van de dag zwoegden ze nog steeds voort, maar voordat het helemaal licht werd, zag Radharani waar ze naar had gezocht. Aan de linkerkant liep de grond langzaam naar beneden naar een grote vierkante vijver, die aan drie kanten door palmen en vruchtbomen, zoals de mango en de papaja, werd beschaduwd. Aan de overzijde kon men de strodaken en de lemen muren van een dorp tussen de bomen zien. Maar op dit vroege uur waren er nog geen mensen buiten.

„Nou gaan we eerst eens eten,” zei Radharani. „Khoka, neem die beker en haal wat water, dan zal ik de tsjapatties uitpakken.”

In enkele minuten was hun bundeltje onder een boom uitgespreid. Nabin had de beker tot de rand gevuld en ze zaten tevreden te kauwen. Het stof op de weg lag zo dik, dat ze geen voetstappen konden horen en niet gemerkt hadden dat er plotseling een vreemdeling naast hen stond.

„Bedelaarskinderen,” zei een stem. „Waarom moeten jullie eten, terwijl de heilige mannen honger hebben?” Hij graaide de rest van de tsjapatties tussen hen weg en stopte die in zijn eigen mond.

Radharani sprong boos op om zich tegen de dief te keren, maar er kwam geen woord over haar lippen, want plotseling zag ze wat voor man het was.

Er zijn in India namelijk mannen die plechtig hebben beloofd van de ene heilige plaats of tempel naar de andere te trekken, terwijl ze geregeld hun lichaam ranselen als straf voor hun eigen zonden en die van anderen. Ze leven van de goede gaven van de gelovige Hindoes die hen als heilige mannen beschouwen. Vele van deze heilige mannen, of sunjasi's, zoals ze genoemd worden, zijn inderdaad heel goede mensen. Radharani had er eens een gezien die een hele zomerdag op een bed van spijkers in het dorp had gelegen, om zijn lichaam te pijnigen. Grootmoeder had haar toen naar hem toegezonden, om hem te aanbidden en het beste voedsel uit haar kleine voorraad aan te bieden.

Er waren echter ook slechte sunjasi's, die in werkelijkheid hele-

maal niet heilig waren, maar rovers en dieven. Als de mensen niet gauw genoeg voedsel en geld gaven, begonnen ze de goedgelovige Hindoes te vervloeken, iets waar dezen heel bang voor waren, zodat ze hen maar vlug tevreden stelden.

Toen Radharani naar de lange gestalte keek die hoog boven haar uitstak, het uitgemergelde lichaam, met grijze as ingesmeerd, de grove zwarte haren die in een knoedel boven op zijn hoofd waren samengebonden, wist ze dat het een heilige man was. Ze slikte haar boosheid weg en boog nederig om de voeten van de sunjasi aan te raken.

Toen de laatste tsjapattie was verdwenen, keek de „heilige man” de kinderen aan met ogen die even sluw als wreed waren. „Geld!” schreeuwde hij. „Geef me een offerande!”

Radharani’s hartje zonk in haar schoenen. Hij had haar voedsel weggenomen en als hij nu ook nog geld wenste, hoe zouden ze dan ooit in de grote stad kunnen komen? „We hebben geen geld,” stotterde ze, maar ze was niet gewend te liegen en haar gezicht verraadde haar.

De sunjasi begon vals te lachen. „Leugenaarster!” zei hij.

Vóór ze begreep wat zijn bedoelingen waren, voelde Radharani dat hij haar bij de schouders greep en heftig heen en weer schudde, zodat ze er helemaal duizelig van werd. Even vlug als hij haar had aangegrepen, liet de man haar weer los en ze zonk van schrik in het stof.

Toen ze weer iets kon onderscheiden, zag ze wat hij gedaan had. Het heftige heen en weer schudden had de vouwen van haar sari losgemaakt en de kostbare roepies waren met het boek op de grond gevallen. De sunjasi raapte de munten met een wreed lachje op.

„Leugenaarster!” herhaalde hij. „Dacht je dat je een heilige man kon bedriegen?”

Maar nu begon ze te begrijpen dat het een slechte sunjasi was.

Ze werd woedend en schopte, krabde en beet hem waar ze hem kon raken. Eerst lachte de man maar wat, maar toen ze haar kleine witte tandjes in zijn vlees zette, verloor hij zijn zelfbeheersing en begon met zijn bamboestok op haar schouders te slaan tot ze losliet.

„Lopen, Khoka, lopen!” gilde ze, en de twee kinderen begonnen de weg af te rennen en keken niet om, voordat ze op een veilige afstand van de schurk waren. Van achter een boom bleven ze staan kijken wat hij deed. Ze konden nog juist zien dat hij hun eigendommen oppakte en in de vijver wierp. Daarna schudde hij nog eens met zijn vuist naar hen en verdween in de tegenovergestelde richting.

Toen hij weg was, veegde Radharani haar tranen en het stof van haar gezicht, maakte haar sari wat steviger dicht en vervolgde met haar broertje zo vlug mogelijk haar weg, want ze wilde niet graag dat de mensen in het dorp haar gegil hadden gehoord en naar haar toe zouden komen om lastige vragen te stellen. Tot haar grote vreugde zag ze dat Nabin haar boek in de hoogte hield. Het was wel wat vuil geworden en gekreukt, maar verder nog heel.

„Ik heb het voor je gered, Didi,” zei hij ernstig. „Toen de sunjasi het geld opraapte, liet hij het liggen en ik heb het opgepikt.”

„O, Khoka, wat lief van je!” riep Radharani uit, terwijl ze hem vlug even knuffelde. „Er ligt een kostbaar papier in dit boek. Het was van onze vader en zijn naam staat erin. Daaruit zal oom Satisj kunnen zien dat wij werkelijk familie van hem zijn. Het zou vreselijk zijn als we het zouden verliezen.”

Ze praatte veel tegen hem om zijn aandacht af te leiden en hem aan te sporen zo vlug mogelijk verder te lopen.

„Nu we ons geld en onze bezittingen hebben verloren, weet ik niet hoe we het verder moeten aanleggen,” zei ze. „Laten we

een lege kokosnoot gaan zoeken, dan kunnen we net doen, of we bedelaars zijn. De mensen zullen dan pais in onze schaal doen om voedsel voor te kopen."

„Ik wil liever net doen of ik een radja ben en op een olifant rijd," zei Nabin. Maar er waren geen olifanten in de buurt, dus konden ze niets anders doen dan maar voort te sjokken.

Toen het avond geworden was, kwamen ze bij een groot dorp en merkten dat de weg door de bazaar liep. De bazaar is in alle oosterse landen de plaats waar handel gedreven wordt, dus eigenlijk een soort altijd voortdurende markt. Het was juist „koeiestoftijd", namelijk het ogenblik van de dag dat de kleine herdersjongens het vee van de rand van het bos in de stralen van de ondergaande zon naar huis dreven. Uit alle richtingen kwamen ze naar het dorp en boven iedere kudde hing dan een wolk van goudkleurige stof. Boven de rieten daken hing de rook van talloze vuren en in de bomen maakten de kraaien en de spreeuwen met hun gekras en gefluit zo'n lawaai, dat alle andere geluiden erdoor overstemd werden.

Aan de grens van het dorp kampeerde een groep reizigers. Aan één kant stond een kar met een huid erover. Rijke dames die op reis waren naar een heilige plaats om daar te bidden of een god eer te bewijzen, gebruikten dergelijke karren om mee te reizen en ze sliepen er natuurlijk ook in, want in streken, waar geen spoorwegen of boten waren, duurde zo'n reis soms weken. Twee witte ossen stonden naast de reishagen te grazen. Hun hoorns waren in vrolijke kleuren beschilderd en er hingen snoeren met blauwe kralen om hun halzen. Een eindje verder hadden de bedienden een vuurtje aangelegd en uit een grote pot kwam een heerlijke geur van kerrie en specerijen.

Radharani had nog niet de moed gehad bij de voorbijgangers te bedelen, maar nu begon ze zo langzamerhand in de richting van de kar te lopen. Een vrouw die op reis was naar een hei-

lige plaats of een tempel zou misschien medelijden met hen hebben en een goede daad willen doen door het geven van voedsel. Ze had de huifkar bijna bereikt, toen Nabin begon te jammeren. Hij had de hele dag gelopen en sinds die morgen niets meer gegeten. De heerlijke geur uit de grote pot was te veel voor hem. Radharani probeerde hem te kalmeren met vriendelijke woordjes en later gaf ze hem zelfs een paar klappen, maar het hielp niets, ze kon hem niet tot zwijgen brengen. Een van de bedienden die naast het vuur zat, stond op, blijkbaar met de bedoeling de luidruchtige indringers weg te jagen. Maar voor hij bij hen was, riep een stem achter de gordijnen van de wagen: „Wat is dat voor een leven? Waarom huilt dat kind? Is het van de honger of van de pijn?” Men kon horen dat het de stem was van iemand die gewend was gehoorzaamd te worden.

Een tweede stem, die veel zachter klonk, antwoordde: „Het is een klein jongetje, grootmoeder, en er is een meisje bij hem, een meisje van mijn leeftijd. Tsjanoe gaat ze nu weggagen.” „Tsjanoe!” riep nu de voorname stem weer, „breng die kinderen hier, zodat ik met hen kan spreken.”

De bediende die hen reeds bij de armen had gepakt, duwde hen nu in de richting van de wagen, in plaats van de andere kant uit. Radharani maakte voor de onzichtbare dame een diepe buiging en Nabin, wiens gejammer nu op een geheimzinnige manier ineens tot een einde was gekomen, staarde plechtig naar de huifkar.

„Nou kind,” zei de stem, „ik zie dat je tenminste goede manieren hebt. Hoe heet je en tot welke kaste behoort je? Hoe oud ben je en waarom loop je hier langs de grote weg te zwerven in plaats van bescheiden in je vaders huis te blijven?”

„Mijn naam is Radharani Roy, srimati¹,” antwoordde Radhara-

¹ Een deftige mevrouw wordt srimati genoemd.

ni. „Mijn grootvader behoorde tot de kaste der Brahmanen. Ik ben twaalf jaar oud en mijn broertje is zeven. Onze ouders zijn gestorven en nu zijn ook onze grootouders dood en we gaan naar de grote stad naar onze oom.”

Ze vond het beter maar niet te zeggen dat ze het adres van haar oom niet wist, want anders zou de dame haar misschien niet geloven.

„We gaan eerst naar Kaligandzj,” ging Radharani verder, „en we waren van plan vandaar met de trein of de bus verder te reizen, maar vanmorgen heeft een sunjasi ons geld en onze bezittingen van ons weggeroofd en nu zullen we de reis te voet moeten maken.” Ze had om geld willen vragen, maar ze kon de woorden niet over haar lippen krijgen.

„Hoor dat onnozele kind toch eens aan,” riep de vreemdelinge uit. „Te voet naar de stad, wat zeg je me daarvan! Tsjanoe, breng hen naar het vuur en geef ze een goed maal eten. En als ze klaar zijn, breng ze dan weer naar me toe. Misschien kan ik de goden extra behagen door medelijden te hebben met deze ongelukkige kinderen.”

„O, grootmoeder,” kwam de tweede stem nu weer tussenbeide, „u zei dat we morgen in Kaligandzj aankomen. Dan kunnen ze toch zeker met ons meerijden?”

„Wees nou niet zo dom, Padmini,” verweet haar grootmoeder haar. „Wat dacht je dan dat ik met hen zou doen? En hou nu eens op met dat gegrien; denk er liever aan wat een geluk je hebt, vergeleken met die andere meisjes. Neem hen maar mee, Tsjanoe.”

Tsjanoe schepte geweldige porties kerrie uit de grote pot, waarop hij nog een hele piramide rijst legde. Daarna kregen ze nog wat zoetheid, zo heerlijk als de kinderen nog nooit in hun leven hadden geproefd. Toen ze zoveel gegeten hadden, dat ze geen hap meer door hun keel konden krijgen, bracht hij

hen terug naar de huifkar en tilde hen erin.

Voorin op een stapel kussens lag een oude dame met het geschoren hoofd en de witte sari van een weduwe. Achter haar op een vrolijk gestreept karpel zat het meisje dat ze Padmini had genoemd.

„Kom jij eens hier, Nabin,” commandeerde de grootmoeder. „Ga hier maar op mijn kussens slapen en jij, Radharani, kunt naast Padmini wel een plaatsje vinden. En nou moeten jullie allemaal gaan liggen en slapen. Ik wil niet door nutteloos gebabel gestoord worden.”

Padmini zou misschien graag nog wat gepraat hebben, maar Radharani was door alles wat er die dag en de avond daarvoor was gebeurd, totaal uitgeput. Na enkele ogenblikken was er niets meer te horen, behalve het gemompel van de stemmen der bedienden, die bij het vuur zaten te babbelen, en het gorgel van de waterpijp, die van hand tot hand werd doorgegeven.

4. Wat Padmini vertelde

Het was nog heel vroeg in de morgen, toen Radharani door het opgewonden gesjilp van de spreeuwen werd gewekt uit een heerlijke, gezonde slaap. Een ogenblik staarde ze verbaasd naar de haar zo onbekende huif van de reiswagen. Maar toen herinnerde ze zich alles weer: Ze ging rechtop zitten en zocht nieuwsgierig naar Nabin. Ineens zag ze hem op een kussen naast de oude dame, ze waren allebei nog diep in slaap.

Radharani slaakte een zucht van verlichting en keek eens rond, waar haar nieuwe kameraadje was. Padmini was ook al wakker, maar hoewel ze haar met een glimlachje toeknikte, zagen haar ogen er toch uit alsof ze gehuild had.

Radharani voelde ineens medelijden met haar; ze leunde naar haar over en vroeg fluisterend: „Wat is er aan de hand; waarom ben je zo ongelukkig?”

Terwijl de tranen in haar ogen sprongen, gaf Padmini snikkend een antwoord, waar Radharani erg verbaasd over was. „Ik ga trouwen,” zei ze.

Als ze had gezegd dat ze een langzame dood zou moeten sterven, had het nauwelijks ellendiger kunnen klinken, en Radharani keek haar ontsteld aan.

„Maar dat maakt je toch niet ongelukkig?” schreeuwde ze bijna uit. „Trouwen is toch het beste wat een meisje zich maar kan wensen?”

„Voor mij niet,” treurde Padmini. „Ik wil dokter worden.”

„Dokter?” Radharani stond paf. „Wat bedoel je in vredesnaam?” „Ssst!” Padmini legde een vinger tegen haar lippen en keek angstig naar haar grootmoeder; maar geen der slapers had zich bewogen. En toen vertelde ze wat in India heel dikwijls voorkomt, namelijk dat de ouders al heel vroeg beslissen met wie hun kinderen later zullen gaan trouwen. Soms treden meisjes al in het huwelijk als ze niet ouder dan twaalf jaar zijn¹.

„Toen ik nog een baby was,” begon ze, „ben ik verloofd met de zoon van een rijke landeigenaar in het dorp, maar mijn vader ging naar Calcutta om werk te zoeken. Hij had veel succes en omdat ik zijn enig kind was en hij veel van me hield, stond hij me toe naar school te gaan en wat vrijer te leven dan de vrouwen in zijn oude dorp. Ik vond het *heerlijk* op school! Ben je ook op school geweest?”

Radharani zuchtte. „O nee, ik weet niets,” bekende ze, „maar ik zou heel graag leren als ik de kans kreeg.”

„Nou, doe het maar niet,” fluisterde Padmini met een boos gezicht, terwijl ze haar lange vlecht naar achteren duwde. „Kijk maar eens naar mij! Ik was heel gelukkig op school en kon goed leren. Ik hoorde van de miljoenen vrouwen die in onze dorpen en steden ziek liggen en ik ging met de andere meisjes mee om giften te brengen naar de patiënten in de vrouwenziekenhuizen. Ik wilde steeds maar verder leren en dan dokter worden. Maar wat gebeurde er toen? Mijn vader stierf en mijn moeder en ik moesten teruggaan naar de familie in ons dorp. Mijn grootmoeder zegt dat het een schandaal is dat een meisje van vijftien jaar nog ongetrouwd in huis zit. Nou moet ik de rest van mijn leven voor mijn man koken en voor de kinderen zorgen. Wat heb ik dan aan al die boekengeleerdheid? Grootmoeder liet de priester komen om vast te stellen wat de beste

¹ Tegenwoordig is dat gelukkig verboden.

datum was voor mijn huwelijk. Mijn oom is nu het hoofd van de familie, maar het heeft geen zin hem om hulp te vragen, want hij doet toch alles wat grootmoeder hem zegt. O, ik wou dat ik maar dood was!

Ze liet haar hoofd in Radharani's schoot zakken, maar ze onderdrukte haar snikken uit vrees haar grootmoeder wakker te maken.

Radharani keek ontsteld op haar neer en streek zachtjes over haar donkere haar. Ze wist niet wat ze zeggen moest.

„Misschien zal het zo erg niet zijn,” waagde ze op het laatst te zeggen. „Misschien zal je man wel blij zijn met een vrouw die naar school is geweest en zal hij het goedvinden dat je verder studeert.”

Maar Padmini schudde alleen maar haar hoofd.

„Ze zeggen dat hij, niettegenstaande al zijn rijkdom, toch dom is,” snikte ze. „Maar voor hem ben ik niet zo bang. Het is zijn moeder die ik vrees. Ik heb het aan de bedienden gevraagd en ze zeggen dat ze vreselijk is; verschrikkelijk ouderwets en heel streng, ook wat de godsdienst betreft, veel erger dan grootmoeder. Al haar schoondochters zijn als de dood voor haar. Maar grootmoeder gelooft dat niet; ze zegt dat als je maar gedwee en gehoorzaam bent, je altijd de liefde van je schoonmoeder kunt winnen. Maar ik ben helemaal niet lief en gedwee; ik zou me niet zo graag van kant maken.”

Radharani was door deze woorden diep geschokt en bang geworden.

„O, Padmini-di,” zei ze, „zeg toch niet zulke vreselijke dingen. Je moet de hoop nooit opgeven. Als je de moed erin houdt, ben ik er zeker van dat je vóór het einde van de reis je grootmoeder nog wel tot andere gedachten kunt brengen.”

„Denk je dat heus?” mompelde Padmini droefgeestig.

„Ik geloof het vast,” verklaarde haar nieuwe vriendinnetje. „Maar je moet ophouden met huilen en je grootmoeder zoveel mogelijk laten zien dat het heel goed is naar school te gaan en boekenwijsheid op te doen. Maar,” voegde ze eraan toe, „één ding begrijp ik nog niet goed. Waarom wil je nu juist dokter worden? Als je altijd met zieke vrouwen bezig bent, zul je toch niet rijk of gelukkig kunnen worden?”

Padmini ging nu rechtop zitten, schudde haar haar naar achteren en droogde haar tranen.

„Het gaat om wat we op school geleerd hebben,” legde ze Radharani uit. „Een werkelijk goed mens geeft meer om het geluk van anderen dan om zijn eigen geluk. In ieder geval is er geen groter geluk dan anderen te dienen; dat zeiden al onze onderwijzeressen. En ik wil dienen door zieke mensen beter

te maken. Geloof me, Radha, als je al die zieke vrouwen in dat ziekenhuis had gezien, dan zou jijzelf ook dokter willen worden."

Radharani wist dat nog niet zo zeker, maar ze was blij dat Padmini weer wat opgewekter was en wilde haar graag aanmoedigen.

„Was het een christelijke school, waar je geweest bent?" vroeg ze.

Padmini knikte. „De onderwijzeressen waren allemaal Indiase christenen. Zij waren tenminste niet van school afgehaald en aan domme, verwende dorpsjochies uitgehuwelijkt. Maar natuurlijk was ik geen christin; wat kon ik dus doen?"

Door een plotselinge ingeving haalde Radharani haar kostbare boek uit de vouwen van haar sari.

„Padmini," fluisterde ze, „ik heb een boek dat ik van een oude man op de jaarmarkt heb gekregen. Ik denk dat het een boek over Jisjoe is, maar ik kan het niet lezen. Wil je er een stukje uit voorlezen? Ik zou zo graag willen weten waar het over gaat. Wil je?"

Ze duwde het boek in de handen van het oudere meisje en keek hoe ze de bladeren omsloeg.

„O ja, ik kan het lezen," zei Padmini. „Op school hadden ze zoveel van deze boeken. Het is de geschiedenis van Jisjoe. Wacht, ik zal even mijn lievelingshoofdstuk opzoeken en je dat voorlezen."

Ze zocht een paar minuten en toen ze het gevonden had, begon ze te lezen.

„Ik zal je de geschiedenis vertellen van een klein meisje. Ze was pas twaalf jaar oud en het enig kind van haar ouders. Haar vader heette Jairus. Hij was een belangrijk man.

Op een dag werd dit meisje ernstig ziek. Haar vader en moeder verpleegden haar met veel liefde, maar ze werd niet beter.

Op het laatst was er geen hoop meer op herstel. De ouders waren wanhopig. Ze was stervende.

Toen herinnerde haar vader zich Jisjoe, die veel mensen beter had gemaakt – zou Hij zijn dochttertje ook niet kunnen genezen? Jairus ging naar Jisjoe en knielde aan Zijn voeten neer. „Mijn dochttertje is stervende,” zei hij, „komt U alstublieft en leg Uw hand op haar. Dan zal ze verder leven.”

Toen ging de vriendelijke Jisjoe met hem mee. Toen ze onderweg waren, kwam een man uit het huis van Jairus hen tegemoet en zei: „Uw dochter is gestorven, val de Meester niet langer lastig.”

Maar Jisjoe zei: „Wees niet bevreesd, vertrouw Mij, uw dochter zal leven.”

Er waren veel mensen in het huis en ze weenden. Jisjoe zei tot hen: „Zij is niet dood, zij slaapt.” Doch zij lachten hem uit, omdat ze wisten dat ze gestorven was. Doch Jisjoe nam haar vader en moeder en drie van zijn discipelen mee naar binnen. Hij nam haar hand en zei: „Sta op, meisje!” En het meisje ontwaakte en stond op en Jisjoe zei hun dat ze haar iets te eten moesten geven.”

Toen Padmini gereed was met haar verhaal, gaf ze het boek terug aan Radharani, die met veel belangstelling had geluisterd.

„Wat een prachtig verhaal,” zuchtte ze met wijd geopende ogen. „Denk je dat het echt gebeurd is?”

Padmini aarzelde met haar antwoord. „Ik weet het niet zeker,” gaf ze toe, „maar dokters doen zulke wonderbaarlijke dingen dat ik het toch wel geloven moet.”

Ze had misschien nog meer willen zeggen, maar een luide geuw uit de kussens waarschuwde haar dat haar grootmoeder wakker was geworden. Voorzichtig liet Radharani het boek weer tussen de vouwen van haar sari glijden.

De hele dag en ook de volgende, schokte de wagen over de weg en Radharani en Nabin reisden mee. Het was niet altijd even gemakkelijk reizen, want de vloer van de kar was hard, er waren massieve wielen en geen veren. Terwijl ze over het ongelijke wegdek hobbelden en soms in een gat terechtkwamen dat door de laatste regens was ontstaan, vroeg Radharani zich wel eens af, of haar hele lichaam niet bont en blauw zou zijn. Maar toch was het beter dan in de gloeiende hitte door het dikke stof voort te sjokken en toen ze ook nog hun aandeel kregen in het dagelijkse voedsel, voelde ze een grote dankbaarheid tegenover de oude dame en haar kleindochter. Tegen de middag rustten ze onder een reusachtige waringin, een Indiase vijgeboom met hoge luchtwortels. 's Avonds kampeerden ze weer in de buurt van een dorp.

's Nachts, als de grootmoeder sliep en 's morgens vroeg, als ze nog niet wakker was, lagen de twee meisjes dikwijls fluisterend te praten. Padmini vond het leuk alles over haar leven in Calcutta, een reusachtige stad waar miljoenen mensen woonden, te kunnen vertellen aan iemand die zo gretig luisterde. Ze vertelde veel over haar school, over de lessen die ze had geleerd, de spelletjes die ze deden en de boeken die ze had gelezen. Ook vertelde ze over haar tijd als padvindster en de insignes die je kon winnen, als je iets geleerd had over het verzorgen van baby's, of over koken en het verlenen van eerste hulp bij ongelukken, zodat je niet met je mond vol tanden hoefde te staan, als je getuige bent van bijvoorbeeld een verkeersongeluk. Ook sprak ze over de tochtjes over de Hooghly rivier, om te gaan picknicken in de botanische tuinen, of een vakantiereisje naar Darjeeling, waar de bergen zo hoog waren, dat de toppen boven de wolken uitstaken.

Radharani begreep wel niet alles wat Padmini vertelde, maar toch wilde ze steeds maar meer horen, vooral over de vrijheid

van die schoolgaande meisjes. Ook zag ze nu wel in, waarom Padmini zo bang was al die vrijheid te verliezen als ze ging trouwen, al geloofde ze nu ook weer niet dat het zo verschrikkelijk zou zijn als Padmini dacht.

Op een gegeven ogenblik zei ze tegen Padmini: „Jouw moeder vond trouwen misschien net zo erg als jij, en het is voor haar toch heel anders gelopen; ik denk dat het wel zal meevallen.”

Door de woorden van Radharani had Padmini weer wat meer moed gekregen en ze voelde zich veel opgewekter. Padmini vertelde Radharani ook veel over het nieuwe India en daarmee bedoelde ze eigenlijk het vrije India dat zichzelf regeerde. Vroeger waren ze altijd een kolonie van Engeland geweest, maar in 1945 had Engeland gezegd dat het zich niet meer met de regering zou bemoeien en dat India zijn eigen ministers moest kiezen. Veel Hindoes schaften ook de verouderde gebruiken af, waardoor de vrouwen een vrijer leven kregen en de meisjes naar school konden gaan. De twee nieuwe vriendinnen waren het volkomen met elkaar eens dat het verkeerd was dat de vrouwen als ze trouwden al hun vrijheid verloren en zich niet met het openbare leven mochten bemoeien.

Op de derde morgen bereikten ze evenwel de buitenwijken van Kaligandzj, de stad waar ze weer afscheid van elkaar zouden moeten nemen. De oude dame was nu erg gesteld op Nabin en ze had de kinderen graag verder meegenomen, maar Radharani had haar uitgelegd dat ze naar de grote stad moesten gaan, naar hun oom die nu hun voogd was.

„Nou, Radharani,” zei de grootmoeder, terwijl ze met een flinke knoop een klein bundeltje dichtmaakte en er tevreden met haar hand op klopte, „ik heb voor je gedaan wat ik kon. Terwijl je sliiep, heb ik Tsjanoe naar de dorpswinkel gestuurd om voor Nabin een hemd te kopen en voor jou is er een oude sari van

Padmini. Ik heb er ook een beker en een kookpan in gedaan, zodat je niet met lege handen bij het huis van je oom hoeft aan te komen. Ik heb nog nooit met de trein gereisd, maar ik geef je vijf roepies en dat zal zeker wel genoeg zijn voor spoorkaartjes naar de stad. Pas er beter op dan op het geld dat je grootmoeder je had meegegeven."

Ze keek streng naar Radharani, die uit dankbaarheid voor zoveel vriendelijkheid het stof van de voeten van de oude dame nam en dat naar haar voorhoofd bracht. Nabin sloeg zijn armen om haar heen en jammerde luid, want hij vond het helemaal niet goed van die gemakkelijke kussens afscheid te moeten nemen. Tsjancoe tilde hem op de grond.

„Vaarwel, Radha,” zei Padmini, en ze fluisterde nog vlug in haar oor: „Ik zal onthouden wat je hebt gezegd en de moed niet opgeven.”

„Dag, ik hoop dat je hartewens vervuld wordt,” fluisterde Radharani terug en de twee meisjes wisselden heimelijk een glimlach.

Met schuddende koppen zetten de twee ossen er flink de pas in en een paar minuten later was de hele stoet achter een wolk van stof verdwenen. Radharani draaide zich om en keek het nauwe straatje af, met aan weerszijden de donkere winkeltjes. Ze keek naar de kraaien, de zwerfhonden, die de goten schoon hielden, en de enorme ossen die met zware tred het midden van de weg hielden. Maar nog meer keek ze naar de mensen die zich in alle richtingen haastten. Ze praatten, lachten, scholden, sjacherden en schreeuwden. Het was wel angstig weer alleen te zijn, maar de huifkar was nu verdwenen en er was niemand tot wie ze zich kon wenden.

„Kom, Khoka,” zuchtte ze. Ze nam zijn handje in de hare en begaf zich in het drukke verkeer. Het duurde enige tijd, voor ze het spoorwegstation hadden gevonden. Het was een laag,

stenen gebouw aan de andere kant van de stad. Vóór het station was een plein, waar riksja's, rijtuigjes en een enkele taxi aan- en afreden. Verlegen liepen de kinderen door de ingang en kwamen op een druk perron.

Voor Radharani's dorpsoren heerste er een oorverdovend lawaai. Iedereen schreeuwde tegen de man naast hem, kruiers smakten kratten en metalen koffers op het perron, kinderen gilden en een geweldige lokomotief, die net was aangekomen, hijgde en pufte, of hij zojuist een race had gewonnen. Een beetje verschrikt tuurde Radharani voor zich uit. Aan alle kanten zag ze opschriften boven deuren en vensters staan, maar ze kon ze niet lezen. Ze had geen idee, waar ze heen moest gaan, maar op de een of andere manier zocht ze haar weg door allerlei koffers, bedrollen, groentekratten en kookpotten naar de trein.

Een stroom van haastige reizigers wrong zich door de opening in het hek dat de rij wagons van het stationsgebouw scheidde en Radharani en Nabin, die van alle kanten geduwd en op zij geschoven werden, voelden zich door de menigte meegevoerd naar het hek. Maar toen werden ze door een man in uniform tegengehouden.

„Kaartjes!” blafte hij. „Vooruit, schiet op, laat je kaartjes zien!” „We hebben geen kaartjes,” hijgde Radharani. „We willen met de trein naar de stad.”

De man keek haar streng aan. „Zonder kaartjes kun je niet met de trein mee. Terug, je staat hier in de weg!”

Hij duwde de kinderen ongeduldig op zij en toen Radharani klaaglijk vroeg: „Waar kunnen we kaartjes krijgen?” wuifde hij met zijn hand vaag ergens heen.

Toen ze even aarzelend bleven staan, hoorden ze een andere stem: „Wat is er aan de hand?”

Radharani draaide zich om en zag twee jongemannen, die haar

bezorgd aankeken. Degene die haar had aangesproken, was heel knap om te zien, met sluijk, zwart haar, Europese kleren en een grote paraplu.

„Ik ben de stationschef,” beweerde hij, en Radharani was zo druk bezig met het maken van een diepe buiging, dat ze niet zag dat hij zijn kameraad een knipoogje gaf.

Nederig vertelde Radharani haar moeilijkheden.

„Natuurlijk moet je een kaartje hebben,” zei de jongeman.

„Waarom heb je ze niet gekocht? Het kaartjesbureau staat duidelijk aangegeven. Kun je niet lezen?”

Radharani liet beschaamd haar hoofd hangen.

„Kom kom,” zei de vreemdeling, „trek het je maar niet aan, heb je geld genoeg om een kaartje te kopen?”

Radharani haalde ijverig haar biljet van vijf roepies voor de dag en vroeg hem verlegen of hij haar wilde laten zien, waar ze kaartjes kon krijgen.

„Ik weet een betere manier,” zei hij bereidwillig. „Er is een kaartjesautomaat aan de muur daar. Geef mij je geld maar, dan zal ik de kaartjes zelf voor je gaan halen.”

Hij ging naar de machine, draaide er tweemaal aan en liep terug naar de wachtende kinderen. „Kijk eens hier,” zei hij, en gaf haar twee kaartjes. „Ze kosten precies vijf roepies, maar hier zijn nog vier anna’s voor jullie. De trein gaat pas over een uur; je hebt nog tijd om naar de bazaar te gaan en iets te kopen om te eten.”

Bijna overstelpt van dankbaarheid, stamelde Radharani enkele woorden en haastte zich met haar broertje naar de bazaar.

Toen ze weg waren, trok de tweede jongeman zijn vriend aan de mouw. „Wat ben je toch een dwaas, Bholal” riep hij boos uit. „Waarom geef je hun in vredesnaam die vier anna’s? Je had de hele vijf roepies kunnen houden.”

De jongeman haalde zijn schouders op. „Dat is mijn goede hart, denk ik,” zei hij met een temerige stem. „Dat zal me nog eens ruïneren. Maar in ieder geval lopen de kinderen nu niet direct naar de controle, waar iemand misschien zou denken dat we er iets mee te maken hadden en moeilijkheden maken. Als ze straks terugkomen, zijn we al lang weg. Kom mee naar de drankwinkel, dan kunnen we eens zien wat we met de rest van die vijf roepies kunnen doen.”

Lachend liepen ze verder. En zo kon het gebeuren dat er bij de terugkomst van Radharani en Nabin geen spoor meer van de zogenaamde stationschef te zien was. Vol vertrouwen liepen ze echter naar de controle en toonden hun perronkaartjes aan de man in uniform.

„Wat is dat?” riep hij uit. „Waarom willen jullie op het perron?”

Radharani keek hem verbaasd aan. „Om met de trein mee te gaan, natuurlijk,” antwoordde ze. „U zei dat we kaartjes moes-

ten hebben. Hier zijn ze.”

Maar haar stem trilde, want er was iets in de ogen van de man dat haar bang maakte.

„Twee perronkaartjes,” schreeuwde hij, „om mee naar de stad te reizen! Een mooi spelletje is dat! De spoorwegen bedriegen. Ik zal jouw gezicht eens onthouden. Eerst probeer je het zonder kaartjes en nou kom je met perronkaartjes van één anna per stuk. Maak dat je weg komt! Ik zal in het vervolg eens goed op je letten. Als je het weer waagt hier te komen, zal ik je aan de politie overleveren.”

Hij schudde dreigend met zijn vuist. Radharani was te bang en te verbijsterd om nog iets te zeggen en alles uit te leggen. Ze greep Nabins handje en trok hem met zich mee. Pas toen ze veilig buiten het station op de weg naar de stad liep, hield ze even stil.

Ze moest even nadenken. Het was maar al te duidelijk dat ze weer bestolen was. Hoe zou ze nu aan geld kunnen komen? En zelfs als ze geld kon krijgen, zou ze dan weer naar het station durven gaan en zou die man haar dan herkennen en haar aan de politie overleveren? Maar zelfs nu begreep Radharani nog altijd niet welke fout ze had gemaakt en daarom was ze nog steeds bang dat ze naar de gevangenis gebracht zou worden. Radharani wist helemaal niet wat een perronkaartje eigenlijk was.

„Als dat zo doorgaat,” zei ze wanhopig in zichzelf, „hoe zullen we dan ooit in de grote stad komen en oom Satisj vinden?”

5. Een nieuwe omgeving

De Boloram Das straat was nauw en kwam op een dikkere hoofdstraat uit. Er waren geen winkels, alleen hoge of geel gepleisterde huizen met beneden getraliede vensters en boven luiken of smalle balkons. Hier en daar stond de poort in de muur open en kon men even in de tuin kijken, waar enkele stoffige struiken of een bloembed met felgekleurde canna's te zien waren. In de meeste gevallen echter leek de ingang meer op een tunnelachtig pad dat van de straat naar de binnenplaats leidde. Men zou kunnen zeggen dat het een drukke straat was. Handkarren reden af en aan; men hoorde de bel van de riksja in hetzelfde ritme als dat van de blote voeten van de man die het wagentje met zijn passagier trok; gesloten rijtuigjes die door dwergachtige pony's werden getrokken, vonden zich blijkbaar zo belangrijk dat ze het midden van de weg hielden en zich van de rest niet te veel aantrokken; ze gingen alleen op zij, als ze een echte, maar heel ouderwetse, taxi tegenkwamen.

Het was nog steeds heet, toen Radharani en Nabin deze straat in liepen en even stilhiel om in de schaduw van een balkon wat uit te rusten. De bank, waar de portier van de grote woning anders altijd zat, was leeg, en, hoewel ze het bijna niet durfden, ze gingen erop zitten. Nabin, die door de hitte en de vermoeienissen van de dag uitgeput was, dommelde al gauw in, maar Radharani's heldere ogen keken vol belangstelling naar alles wat er op straat gebeurde. Op dat moment was het rustig,

men wachtte op het ogenblik dat de lucht wat koeler zou worden en er wat meer leven en beweging zou komen, niet alleen in de mensen, maar ook in de dieren.

Plotseling merkte Radharani dat er iemand naar haar keek; het was een jongeman die op een balkon aan de overkant van de straat lag te luieren. Hij had het zich gemakkelijk gemaakt, want hij droeg alleen maar een mooie mousseline dhوتي en Radharani moest wel opmerken, hoe welgevoed zijn bruine, met olie ingewreven lichaam er uit zag. Ze zag ook dat zijn gezicht vol littekens zat door de pokken die hij, zoals nog veel mensen in de tropische landen, had gehad. Haastig sloeg ze haar ogen neer.

Daarna hoorde ze echter een kirrend gelach, zodat ze op zij van de bank naar de ingang van de tuin keek. Toen haar ogen aan het schemerige licht gewend waren, kon ze een klein figuurtje onderscheiden dat slechts in een snoer kralen was gekleed en onzeker in haar richting waggelde. Ze klapte in haar handen en de baby lachte weer eens en kwam een paar stappen naderbij. Een plotselinge beroering en geschreeuw aan het einde van de straat trokken echter Radharani's aandacht, zodat ze zich omwendde, om te zien wat er aan de hand was.

Om de hoek van de bazaar kwam een ellendige zwerfhond aanhollen. Zijn vlekkerig dek, starende ogen en schuimende bek maakten het maar al te duidelijk dat hij door die gevreesde ziekte, de hondsdolheid, was aangetast, die hem uiteindelijk krankzinnig had gemaakt. Hij werd achtervolgd door een troep gillende en schreeuwende jongens die met stokken en stenen gewapend waren. Ze kwamen steeds meer naderbij en vulden de hele straat met hun lawaai.

Plotseling zag Radharani een kleine, bruine gestalte de poort uitkomen en naar het midden van de straat waggelen. Haar kreet van schrik was in het algemene rumoer nauwelijks hoor-

baar. Ze sprong naar de even aarzelende baby toe, pakte hem op en bracht hem in veiligheid. Maar juist toen ze zich weer omdraaide, had de hond haar al te pakken. Hij zette zijn tanden in de vouwen van haar sari, scheurde een bekvol van de dunne stof af, maar onderbrak zijn vlucht niet. De ruk aan haar sari had Radharani evenwel tegengehouden; ze struikelde en viel op haar knieën. Terwijl ze de baby nog steeds met haar lichaam beschermde, kon ze alleen maar diep voorovergebogen op haar knieën blijven liggen en de duwen en schoppen van de achtervolgers opvangen, die niet schenen te weten, wie hen daar in de weg lag.

Toen ze allen waren voorbijgestoven en het leven in de verte was weggestorven, duwde Radharani een deel van haar sari, die ze over haar hoofd had getrokken, terug en keek half verdoofd om zich heen. In tijd van een ogenblik werd ze door een groep bedienden en enkele voorbijgangers omringd en

iemand graaide het kind uit haar armen. Zonder verder aandacht aan hem te schenken, kroop ze met moeite overeind en zocht naar Nabin . . . Waar zou hij zijn? De bank van de portier was leeg.

Wild van angst baande ze zich een weg door de belangstellende menigte, terwijl ze voortdurend zijn naam riep. Toen zag ze hem. Wakker geworden door haar eerste gil, was hij haar blindelings gevolgd en nu lag hij als een opgerold hoopje mens in de goot, waarin hij, voortgeduwd door de mensenmenigte, was terechtgekomen. Alles om haar heen vergetend, wierp ze zich naast haar broertje neer. Hij lag daar met gesloten ogen en een klein bloeddroppeltje liet zien dat er een wond bij zijn slaap zat: de huid was daar blijkbaar opengescheurd. Een van zijn benen lag daarenboven op een vreemde manier onder zijn lichaam gevouwen.

Met een vloed van woorden gaf de menigte boven hen haar mening over het ongeluk ten beste, totdat een voorname en commanderende stem met één klap een einde aan het rumoer maakte.

„Wat is dat hier? Wat is er gebeurd? Wie zijn die kinderen?” De spreker was een flink gebouwde, knappe man van middelbare leeftijd. Hij was gekleed als een welgesteld Hindoe-koopman, met een dhoti en hemd van fijne, witte mousseline, roodleren sandalen en een lichte sjaal over één schouder gedrapeerd. Hij was de heer des huizes voor wiens deur het ongeluk was gebeurd en zijn bedienden vertelden hem maar al te graag precies hoe het gegaan was. Maar, zoals het wel meer gaat, iedereen probeerde te laten uitkomen dat hij er geen schuld aan had, zodat het voor die heer niet mogelijk was een juiste voorstelling van zaken te krijgen.

Terwijl ze nog druk kibbelden, verscheen er een andere getuige op het toneel, hij was de jongeman van het balkon aan de

overzijde. „Namasjkar (goedendag), Govind Baboe¹,” groette hij de oudere man. „Ik kan u precies zeggen wat er gebeurd is, want ik heb alles gezien.” Toen beschreef hij met een grote omhaal van woorden het hele geval en speciaal de redding van het kind. „Als dit meisje er niet geweest was,” besloot hij zijn verhaal, „dan zou niet haar broertje, maar uw kleinzoon daar gewond in de goot hebben gelegen. Zoveel moed zie je niet iedere dag, en zeker niet in een meisje.”

„Dank u Girisj Baboe,” antwoordde de eerste man, beleefd, maar koel, „u hebt me alles duidelijk gemaakt. Ik zal ervoor zorgen dat het meisje behoorlijk beloond wordt. Jij, Durwan,” zei hij tegen de portier, die zich zoveel mogelijk op de achtergrond had gehouden, „ga vlug de dokter halen en een van de vrouwelijke bedienden moet water brengen. De anderen moeten weer aan hun werk gaan.”

Toen de mensen weg waren, wendde de heer zich tot Radharani en vroeg haar wie ze was, waar ze vandaan kwam en waarom ze zo onbeschermd door de straten van de stad zwierf. In haar gescheurde sari, vol kneuzingen en helemaal van streek, keek ze hem aan en zag dat hij vriendelijke ogen had. Ze vertelde hem de hele geschiedenis van haar reis, behalve één ding, namelijk dat haar oom in de grote stad een christen was.

Vóór ze met haar verhaal klaar was, kwam de dokter, die hen al spoedig over de toestand van Nabin geruststelde.

„Hij heeft wel een lelijke wond aan zijn hoofd,” gaf hij toe, „en ook een gebroken been, maar het kind is nog jong en als er goed voor hem gezorgd wordt, zal hij gauw weer beter worden. Als een van uw bedienden even wil helpen, Govind Baboe, dan zal ik zijn beentje spalpen en dan kan hij naar huis ge-

¹ In de taal die de mensen uit dit verhaal spreken, het Hindi, betekent baboe meneer, maar ze zeggen het achter de naam en niet ervoor, zoals wij in Europa doen. (Noot v. d. vert.)

bracht worden.”

„Ze hebben helaas geen thuis,” was het antwoord, „maar voorlopig kan hij bij mij onderdak krijgen. In de vrouwenvertrekken is ruimte genoeg en twee mondjes extra zal niemand opvallen.”

„O, meneer,” zei Radharani blij verrast, „als u Nabin wilt laten verzorgen tot hij weer beter is, zal ik u trouw dienen. Ik wil alles doen . . . alles!”

Govind Baboe glimlachte om haar bereidwilligheid. „De vrouwen zullen ongetwijfeld werk genoeg voor je hebben,” verzekerde hij haar. „De moeder van de kleine, die je het leven hebt gered, is niet al te sterk. Ze zal misschien blij zijn met een extra paar handen en voeten om hem te bewaken, want de baby is zo vlug als een cobra die een beet toebrengt.”

Intussen was een oudere vrouw met een gerimpeld gezicht en uiteenstaande tanden bij hen komen staan. Terwijl de dokter zich omdraaide om Nabins beentje te zetten, nam ze Radharani als een bezorgde kloek onder haar vleugels. Ze gingen door de poort naar de binnenplaats van het huis.

Voor Radharani, die aan de eenvoud en armoede van haar dorpje gewend was, had de pracht van deze stadswoning iets overweldigends. De binnenplaats was met zwarte en witte plavuizen geplaveid; de bovenvertrekken werden door gladde, in vrolijke kleuren geschilderde pilaren ondersteund en de benedenveranda was van gekleurd steen. Aan één zijde leidden enkele treden naar een dieper gelegen veranda, die door fraaie bogen werd overwelfd. Hier werd de familiegod dagelijks aanbeden en de bezoekende goden alleen op godsdienstige feestdagen.

Dit was de buitenzijde, het gedeelte van het huis dat voor de mannen was bestemd. Hier waren de vertrekken, waar de bezoekers werden ontvangen en waar ook het kantoor was geves-

tigd, waar Govind Baboe en zijn broeders hun boeken raadpleegden en hun klanten bedienden. De binnenplaats diende voor het houden van feesten, waarbij de gasten met gekruiste benen op vrolijk gekleurde matten voor slechts enkele centimeters hoge tafeltjes zaten. Als het koel weer was, werd er een geborduurd baldakijn boven hun hoofden gespannen en van pilaar tot pilaar werden rijen brandende vetpotjes opgehangen. Hier werden ook bruiloften gevierd en godsdienstige bijeenkomsten gehouden, terwijl de vrouwen, zelf ongezien, van de balkons van de bovenvertrekken, achter gordijnen konden meegenieten.

Radharani had hier graag wat willen rondkijken, maar haar begeleidster trok haar haastig mee. Ze gingen door een nauwe gang naar een tweede binnenplaats; dat was de zenana, waar de vrouwenvertrekken waren. Deze was kleiner dan de buitenzijde en slechts met bakstenen geplaveid, zonder enige versiering. Aan één zijde stond een grote bloempot met de heilige bazielpant, die in iedere Hindoese woning in ere wordt gehouden. Radharani wist dat in dit rijke huishouden de vrouwen deze plant zouden verzorgen en water geven; 's avonds en 's morgens zouden ze hun offeranden van bloemen en vruchten vóór de pot leggen, evenals zij en haar grootmoeder dat gedaan hadden voor het kleine plantje op hun bescheiden binnenplaats. Zoals de heer des huizes reeds had gezegd, was er in het vrouwenverblijf ruimte genoeg en Radharani was stomverbaasd, toen ze merkte hoeveel kamers er waren en hoeveel mensen er wel in woonden, want het was een zogenaamd familiehuys, waarin verschillende generaties en families samenwoonden.

Aan het hoofd van de zenana stond Ananda Devi, de vrouw van Govind Baboe. Ze was een flink gebouwde, knappe vrouw van middelbare leeftijd, die zich met een langzame en voorname gratie onder haar onderhorigen bewoog en haar huishou-

den voerde met een vriendelijke, maar vastbesloten autoriteit. Jonger dan zij waren de vrouwen van Govind Baboe's twee broers en de weduwe van een derde broer. Tot de jongere generatie behoorden verder nog zes of zeven schoondochters met hun kinderen en nog enkele jongere dochters die nog niet oud genoeg waren om te trouwen en bij hun mannen te gaan wonen. Alle getrouwde vrouwen hadden hun eigen bedienden en aangezien de meeste meesteressen en dienstboden op de binnenplaats zaten, deed hun gebabbel Radharani denken aan het gesnater van de spreeuwen, die zich thuis tegen zonsondergang in de vijgeboom plachten te verzamelen.

Het nieuws van de opwindende gebeurtenissen op straat was hun al door de bedienden verteld en iedereen was nieuwsgierig de vreemdelinge te zien. Ze groepten zich met allerlei vragen en uitroepen om haar heen. Haar begeleidster echter joeg hen weg, alsof het kippen waren.

„Achteruit, achteruit!” commandeerde ze. „Zie je niet dat de kleine bang is en al genoeg heeft doorgemaakt. Moeten jullie nu allemaal om haar heen gaan staan, zodat ze niet eens kan ademen? In ieder geval moet ze eerst bij Sasjoer Ma gebracht worden.” Sasjoer Ma was de titel van het hoofd van de zenana, Ananda Devi.

De oude Dzijoti, zoals ze genoemd werd, was in de zenana iemand die veel voorrechten genoot en de anderen gingen op zij om haar te laten passeren. Toen Ananda Devi dertig jaar geleden als jonggetrouwde in het huis was gekomen, was Dzijoti met haar meesteres meegekomen. Ze was de vrouw des huizes zeer toegewijd, maar ze was ook de enige die Sasjoer Ma durfde tegen te spreken als het nodig was.

Ze tilde een vrolijk gestreept gordijn op en duwde Radharani zachtjes een kleine kamer binnen, waarin Ananda Devi en een van haar schoonzusters, de weduwe, waren gezeten.

„Hier is ze, Ma,” zei Dzijoti. „Hier is het meisje dat het leven van onze kleine leeuwewelp heeft gered. Kijk eens hoe de hond een stuk van haar sari heeft weggescheurd! Maar haar huid heeft hij gelukkig niet geraakt. Ze moet wel zeer bij de goden in de gunst staan.”

Met neergeslagen ogen en haar sari over haar hoofd getrokken, stond Radharani ernstig en eerbiedig voor de twee vrouwen te wachten tot het woord tot haar gericht zou worden.

„Je bent een dapper meisje,” zei Ananda Devi vriendelijk. „We zijn allen heel dankbaar dat je onze kleine Jibon hebt gered.” Toen wendde ze zich tot haar bediende. „Dzijoti,” zei ze, „de meester heeft gezegd dat dit meisje Jibons moeder moet helpen op haar zontje te passen, totdat het broertje van Radharani weer beter is. Zorg ervoor dat ze een behoorlijke sari krijgt en breng haar dan naar Jibons moeder.”

Op dit ogenblik echter stond de schoonzuster, wier man gestorven was, op van de mat, waarop ze was gezeten. „Ik zal met haar meegaan, zuster,” zei ze, en terwijl ze zich tot Radharani wendde, voegde ze eraan toe: „Die kleine Jibon is mijn kleinzoon en daarom ben ik je dubbel dankbaar voor je dappere daad.”

Daar ze wist dat Ananda Devi het hoofd van de zenana was, had Radharani weinig aandacht geschonken aan de schoonzuster. Nu hief ze haar hoofd juist voldoende op om een glimp van haar gezicht op te vangen. Ze is heel mooi, dacht ze, en ze had gelijk. Sundari Devi had niet alleen een gezicht met fijne gelaatstrekken, een mooie huid en grote donkere ogen, maar ze maakte ook een vriendelijke en rustige indruk, al kon men zien dat ze veel verdriet moest hebben. Radharani voelde zich sterk tot haar aangetrokken. De vrouw stak glimlachend haar hand uit. „Kom,” zei ze, en samen gingen ze Jibons moeder zoeken.

6. Op de maidan

Nabin en Radharani waren al spoedig gewend geraakt aan het dagelijks leven in het grote huis in de Boloram Das straat. Kleine jongens zijn in de Indiase families heel belangrijk en Nabin had al gauw ontdekt op welke manier hij daar voordeel uit kon trekken. De andere kinderen keken met ontzag naar zijn spalken en het grote verband en behandelden hem met respect. Als zijn beentje pijn deed, en dat kwam nogal eens voor, of als de wond aan zijn hoofd hem hinderde, was er altijd wel een medelijdend dienstmeisje, of een vriendelijke meesteres in de buurt, om wat lekkers in zijn mondje te stoppen ter verlichting van de pijn. Toen de dokter hem toestond weer op te staan en met behulp van twee stokken door de kamer te hobbelen, was hij een echte, dikke, sterke jongen geworden.

Meisjes zijn in een ouderwetse Indiase huishouding niet zo belangrijk, en daarom werd er van Radharani lang niet zoveel notitie genomen, hetgeen haar evenwel niet hinderde. Eén ding vond ze wél moeilijk: ze was namelijk gewend aan grootmoeders zachte houding en nu moest ze wennen aan het gezag van zoveel meesteressen die soms heel ongeduldig waren. In de eerste plaats was er natuurlijk haar eigen meesteres, de moeder van Jibon, die Lalita heette. Dan was er Ananda Devi die aan het hoofd van de huishouding stond, en ten slotte de oude Dzjoti, die door haar leeftijd en haar speciale verhouding tot Sasjoer Ma vond, dat ze wel een beetje de baas kon spelen over alle

andere vrouwelijke bedienden. Dzjoti beschouwde Radharani zo'n beetje als haar speciale zorgenkind. Daar kwam ook nog bij dat Radharani zich altijd heel gedienschtig toonde, zodat de andere vrouwen daar dikwijls misbruik van maakten en haar met allerlei karweitjes opknaptten.

Lalita was evenwel niet van plan goed te vinden dat haar nieuwe gedienschtige maar voor iedereen klaar moest staan. Ze was indertijd in het huis komen wonen als een algemeen bewonderde jong getrouwde vrouw met de schoonheid van haar ras en kaste en daarenboven een grote bruidsschat, want ze kwam uit een rijke familie. Helaas was ze niet zo sterk en daarom was ze nogal loom en eigenlijk ook wel een beetje lui, zodat ze het fijn vond heerlijk niets te doen, terwijl Radharani steeds maar achter Jibon aandraafde, wiens dikke beentjes geen vermoeienis schenen te kennen.

Behalve voor haar zoontje had ze alleen maar belangstelling voor haar eigen verschijning en ze kon Radharani urenlang bezig houden met het oliën, vlechten en opmaken van haar lange zwarte haar, of het ophouden van een zware ouderwetse spiegel, terwijl ze zich met verschillende juwelen tooide en dan keek hoe mooi die haar wel stonden.

Lalita is helemaal niet iemand als Padmini, dacht Radharani dan. Ze is tevreden met haar luie leventje en heeft er geen behoefte aan iets te leren. Ik zou wel eens willen weten, of Padmini nu al getrouwd is.

Ze had wel begrepen dat de meisjes en jonge vrouwen in dit huishouden maar niet te veel op vrijheid moesten rekenen. Als Padmini bijvoorbeeld zou trouwen in een huishouden dat door Ananda Devi werd beheerd, zou ze geen schijn van kans hebben ooit dokter te worden. En al was Radharani dan wel heel dankbaar voor alles wat de familie voor haar en Nabin deed, één ding vond ze wel erg saai, en dat was de afgeslotenheid

van de zenana. Een enkele keer kwam het wel eens voor dat een of twee der getrouwde vrouwen in een gesloten rijtuigje uitgingen, maar dergelijke uitjes werden over het algemeen niet aangemoedigd. Volgens de ouderwetse opvattingen moesten de vrouwen in de afgesloten binnenplaats blijven, want daar hoorden ze, en het leek dat ze daar ook wel tevreden mee waren.

Maar Radharani was daar helemaal niet tevreden mee. In haar dorp was ze een veel vrijer leven gewend. Ze miste haar wandelingen in de vroege morgen door de nog bedauwde bossen, om in de rivier te gaan baden, of naar de bron, waar ze naar het gebabbel van de vrouwen kon luisteren. Ook miste ze het vrije gevoel van het hete stof aan haar blote voeten als ze met haar grootvader naar het land ging. Soms praatte ze er wel eens over met de oude Dzijoti, als ze samen gehurkt bezig waren met het stampen van de specerijen die voor het eten nodig waren.

„Mag ik niet eens een enkele keer uitgaan, Dzijoti?” vroeg ze een beetje bedroefd. „Ik ben toch geen dochter van het huis, alleen maar een gewoon dienstmeisje. Is het erg als ik naar de bazaar ga?”

„Je bent niet alleen ondankbaar, maar ook ontevreden,” bromde Dzijoti, „maar ik moet toegeven dat het voor jou moeilijker is dan voor de anderen. Zij hebben nooit iets anders gekend. Maar . . . , als je een lief meisje bent, zal ik je de volgende keer wel eens meenemen. Maar dan moet je je behoorlijk gedragen, de hele tijd je sari over je hoofd houden en dicht bij me blijven.” Radharani straalde van blijdschap en beloofde maar al te graag dat ze alles zou doen wat haar gezegd werd, als ze alleen maar weer eens iets van de buitenwereld mocht zien.

Verscheidene dagen gingen voorbij, zonder dat er enige tekenen van het beloofde uitstapje te bespeuren waren. Maar eindelijk kwam er een dag dat Jibon zich zo moe had gespeeld,

dat hij in de armen van zijn moeder lag uit te rusten. Ook Radharani was vermoeid en blij dat ze rustig naast hen kon neerhurken om hen met een lichte bamboewaaier wat koelte toe te zwaaien. Na een poosje vielen ze beiden in slaap en op dat ogenblik kwam de oude Dzjoti langs de veranda aanlopen en gaf haar met haar hoofd een teken dat ze haar volgen moest. Langzaam stond Radharani op en ging mee; toch keek ze nog even bezorgd om, maar de slapenden bewogen zich niet. Ze liepen door een nauwe gang door een achterdeur, waar een mannelijke bediende met een mand stond te wachten.

„Doe je sari over je hoofd,” commandeerde Dzjoti, „en blijf bij me. Ik neem je mee naar de bazaar, zodat je de weg weet, voor 't geval je voor je meesteres eens een boodschap moet doen.” Langzaam liepen ze door de straat en van onder haar sari, die ze zedig over haar hoofd had gevouwen, keek Radharani nieuwsgierig naar het drukke stadsleven om haar heen. Voor

de boodschappen die ze te doen hadden, moest Dzjoti naar verschillende gedeelten van de bazaar. De winkels lagen namelijk niet door elkaar, maar naar hun soort bij elkaar. Aan één kant waren bijvoorbeeld de klerenwinkels, aan de andere zijde de graanwinkels en weer in een heel andere hoek de fruitwinkels. Dzjoti was een ervaren inkoopster. Ze dacht er niet aan de gevraagde prijs te betalen, maar onderhandelde en pingelde net zolang, tot ze de prijs redelijk vond. Radharani moest wel eens grinniken toen ze naar de scherpe woordenstrijd luisterde en ze merkte ook dat de winkeliers Dzjoti met meer respect behandelden, naarmate ze meer afdong. Langzamerhand werd de mand vol en Bhima, de drager begon te mopperen.

„Bas, bas!¹” protesteerde hij op het laatst. „Ik ben moe, ik moet uitrusten. Kijk, daar is een theehuis. Ik wil theedrinken en roken en zal terugkomen als de schaduw van de huizen dwars over de straat staat.”

Dzjoti liet hem gaan en zij en Radharani liepen naar de rand van de open ruimte, die de maidan werd genoemd. In de lente, als er veel bomen in bloei stonden en het gras groen was, maakten de mannen er graag hun avondwandeling. Nu waren er geen bloemen en het gras had een vaalbruine kleur, maar in de schaduw onder de bomen was het prettig toeven en Dzjoti en Radharani genoten dankbaar van de rust.

Dicht bij hen had zich een kleine groep mensen gevormd, die weldra gingen zingen.

„O, Dzjoti, laten we eens gaan kijken wat zij daar doen,” smeekte Radharani.

„Zingen natuurlijk,” zei Dzjoti, die moe was, een beetje vinnig. „Maar ga er maar heen als je wilt. Als Bhima terug is, roep ik je en dan moet je dadelijk komen.”

Radharani liep langzaam naar de groep toe. Ze waren vol aandacht voor een lied en toen ze dicht genoeg bij was, bleef ze stilstaan om te luisteren. Toen ze aarzelend toekeek, schikte een vrouw met een prettig gezicht wat op zij en gaf haar glimlachend een teken bij haar te komen zitten. Toen Radharani een gemakkelijk plaatsje gevonden had, voelde ze zich meer op haar gemak en keek met belangstelling naar de anderen. De meesten van hen waren mannen en jongens, maar er waren ook een paar vrouwen en jonge meisjes. Toen het lied uit was, staarden ze allemaal vol verwachting naar twee mannen die een eigenaardige plaat aan een boom ophingen.

„Wat is dat?” fluisterde Radharani tegen haar buurvrouw.

¹ Genoeg.

„Een leesplaat,” was het antwoord, maar Radharani had dat woord nog nooit gehoord en werd er dan ook niet veel wijzer door. Haar buurvrouw wees toen naar de twee mannen en een vrouw die wat verder stond. „Met zijn vieren vormen wij een zogenaamde leesgroep van de christelijke gemeente van Nawal-pore.”

„En wat doet u hier dan?” vroeg Radharani weer.

„We leren de mensen lezen,” legde de vrouw uit. „Op de leesplaat zie je prentjes van verschillende bekende voorwerpen. Kijk maar eens naar het eerste plaatje in de linkerhoek. Kun je zien wat het is?”

Radharani keek en moest even met haar ogen knipperen voordat ze die goed op het plaatje kon richten.

„Ik geloof dat het een . . . kowrie-schelp is,” zei ze aarzelend. „Precies, heel goed!” De vrouw leek wel blij te zijn. „En kun je ook die zwarte letter eronder zien? Hij lijkt wel een beetje op een schelp, zie je wel? Zo schrijf je de letter k, de k van kowrie. Kun je dat onthouden¹?”

„O, ja!” Radharani's stem klonk echt enthousiast. „En daaronder is een gabi, een sleutel. Wat betekent dat dan?”

„Dat is de letter g. Hij ziet er ook wel een beetje uit als een sleutel. De g van gabi. Verder naar beneden zie je een pota, een blad en daar is de letter, de p van pota. Het lijkt wel een beetje op een blad dat aan zijn tak hangt.”

Radharani keek met glanzende ogen naar de onderwijzeres. „O, wat fijn!” riep ze uit. „Vertelt u er nog eens wat meer van. Ik wou zo graag leren lezen.”

De vrouw moest om haar enthousiasme glimlachen. „Wat jammer dat je niet eerder bent gekomen, kleintje,” zei ze. „We zijn hier al een paar dagen bezig en we blijven nog maar één dag.

¹ We moeten er natuurlijk aan denken dat het hier om Hindiletters gaat, die er heel anders uit zien. (Noot v. d. vert.)

Weet je wàt, ik zal je nog wat letters aanwijzen en als je dan morgen terugkomt, zal ik je een leesplaatje en een leesboekje voor beginners geven, dan kun je jezelf leren lezen.”

Ze stak haar hand in een biesen mandje en haalde er een kleine leesplaat uit. Weldra waren de twee hoofden over de plaatjes gebogen en ze vergaten de wereld om zich heen.

Een flinke klap van de hand van Dzijoti bracht Radharani weer tot de werkelijkheid terug.

„Zeg eens, ben je doof geworden, ondeugende meid?” vroeg ze.

„Ik weet niet hoe dikwijls ik je wel geroepen heb, maar je deed net of je niets hoorde. Denk je dat Bhima en ik daar voor jouw plezier staan te wachten? Wat voer je daar eigenlijk uit?”

Bij de eerste klap was Radharani dadelijk opgesprongen en bleef berouwvol met neergeslagen ogen staan. Ze liet de boze woorden van Dzijoti over zich heengaan en toen de oude vrouw even zweeg om op adem te komen, zei ze gedwee: „Ik heb er werkelijk grote spijt van, Dzijoti. Ik hoorde u niet roepen. Ik probeerde te leren lezen.”

„Lézen!” In de stem van Dzijoti klonk een diepe minachting toen ze dat ene woord uitsprak. „Wat moet een dienstmeisje nou met lezen beginnen, dat zou ik wel eens willen weten. Kan ik soms lezen? En ik kan je wel verzekeren dat je meesteres het ook niet kan. Probeer dus maar niet je boven je meerderen te verheffen. En wie zal er water halen, de vaat doen, de spece-rijen stampen, groenten schoonmaken, voor het vuur zorgen en in de pot roeren, terwijl jij zit te lezen? Nou? Kom mee naar huis en laat me niets meer over die onzin horen!”

Ze nam Radharani bij de arm en trok haar mee zonder de andere vrouw, die zwiijgend naar de woordenstroom had geluisterd, ook maar een blik waardig te gunnen. Maar terwijl ze verder liepen, keek Radharani om en wuifde met haar hand. „Tot morgen!” had ze willen roepen, maar ze durfde Dzijoti die

woorden niet te laten horen.

De volgende dag echter wilde Dzijoti er niets over horen haar weer mee naar de maidan te nemen. „Gisteren is het mooi genoeg geweest,” bromde ze. „Over een paar weken zal ik je misschien nog eens meenemen, al heb je dat eigenlijk niet verdiend. Schiet nou maar op en val me niet meer lastig!”

Radharani was bijna wanhopig. Ze had alleen maar deze ene kans te leren lezen. Ze was er bovendien zeker van dat dit Jisjoe's antwoord was op het gebed van de oude man die haar het boek had gegeven. Hij had gezegd dat hij Jisjoe zou bidden haar een leraar te zenden en die vrouw was toch zeker haar lerares? „Ik wil het niet missen,” fluisterde ze in zichzelf. „Ik wil leren lezen, wàt Dzijoti ook zegt. Ik zal zelf naar de maidan gaan. Of nee, ik zal met Nabin gaan, dan kunnen ze me niet verwijten dat ik alleen ben gegaan.”

Nabin was al gauw gevonden en hij vond het heerlijk met haar mee te gaan, op voorwaarde dat hij voor zijn zwijgzaamheid een zakje lekkers zou krijgen.

Radharani zuchtte; soms had Lalita, of een van de andere getrouwde vrouwen haar wel eens een pais gegeven voor de een of andere dienst die ze bewezen had, en ze spaarde die muntjes ijverig op voor de dag dat ze hun reis zouden kunnen voortzetten. Een beetje droevig maakte ze de knoop in haar sari, waarin ze het geld bewaarde, los en gaf hem een pais. Zodra de kust veilig was, slipten ze de achterdeur uit en haastten zich naar de maidan.

Daar zat al een groepje leerlingen onder de boom en de vreemde vrouw verwelkomde hen met een glimlach.

„Dus ze heeft je toch laten komen, meisje,” begroette ze haar, maar Radharani zei niet dat ze zonder toestemming was gegaan. Nabin ging zijn lekkers kopen en de vrouw gaf haar een leesplaatje en een klein boekje.

„Ik zal je laten zien, hoe je die gebruiken moet,” zei ze, „en tegen de tijd dat we terugkomen, zul je dit wel kunnen lezen en ver genoeg zijn voor een moeilijker boek.”

„Wanneer komt u terug?” vroeg Radharani met een treurige blik in haar ogen.

„Over een maand of twee,” zei de vrouw. „Om de acht of tien weken gaat er altijd een groep van ons een rondreis maken. Soms zijn het onderwijzers of onderwijzeressen van de school, soms een dokter van het ziekenhuis, of een dominee van de kerk. Zelf zal ik wel niet meer terugkomen. Mijn man gaat uit Nawalpore weg, om in een dorp te werken een paar mijlen verder en dan komen we niet meer in de buurt.”

Radharani hurkte op het gras naast haar neer en besteedde al haar aandacht aan het leesplaatje en het kleine boekje. Veel mannen en vrouwen die leerden lezen, waren al lang volwassen, maar voor Radharani, die jong was en vlug van begrip, was het niet moeilijk de methode te begrijpen. Ze zou het boekje voor beginners al vlug onder de knie hebben, daar was ze zeker van. „Dan zal ik mijn eigen boek kunnen lezen,” riep ze uit, en ze vertelde haar nieuwe vriendin over haar reis en het boek dat de boekverkoper haar had cadeau gedaan. Ook vertelde ze de geschiedenis van de dochter van Jairus. „U bent een christin,” zei ze eindelijk, „kent u mijn oom Satsij Roy?”

De dame schudde haar hoofd. „Nee, die naam ken ik niet,” zei ze. „Maar als je niet helemaal naar de grote stad kunt komen, ga dan naar Nawalpore. Daar zal zeker wel iemand zijn die je wil helpen. Mijn naam is Lilavati Gupta, maar dan ben ik al weg. Vraag dus naar dokter Renu Bose. En lees intussen in het boek dat je hebt, Radha, dan zul je te weten komen, hoe goed Jisjoe is en hoeveel Hij van je houdt. Hij heeft je nu al zo ver op je reis geholpen en Hij zal je niet in de steek laten. Ik ben er zeker van dat Hij over je waakt en je veilig naar je oom zal

brengeu.

Ze werden gestoord door Nabin die plotseling tussen hen in sprong. Hij zag er erg opgewonden uit, alsof hij iets heel belangrijks te vertellen had.

„Kom mee, Didi,” stotterde hij, „daar komt Dzijoti door de bazaar aanlopen en ze is verschrikkelijk boos.”

Radharani sprong verschrikt op en keek toen naar de boeken in haar hand. „Khoka,” fluisterde ze, „stop die vlug in je zak. Als Dzijoti die ziet, zal ze alles kapot scheuren. Verberg ze alsjeblieft, en geef ze me terug als we weer thuis zijn.”

Nabin hief zijn hoofd op met een helder en ondeugend lichtje in zijn ogen. „Geef me nog een pais voor wat lekkers,” bedelde hij.

„Ja, ja, alles wat je maar wilt, maar nou niet.” Radharani duwde de boeken in zijn hand en draaide zich om, om goedendag te zeggen. Juist op dat ogenblik echter verscheen Dzijoti. Ze schoot op de spijbelaarster af en sloeg haar flink om de oren. „Jij, kleine heks,” schreeuwde ze, „zo toon je dus je dankbaarheid, omdat ik je gisteren heb meegenomen. Zonder toestemming er vandoor gaan en met christenen en allerlei tuig omgaan!”

Ze had een echte driftbui en liet een hele stroom boze woorden en uitdrukkingen op Radharani los. Er begon zich al een grote mensenmenigte om hen heen te verzamelen. Plotseling riep een pokdalige jongeman die een beetje achteraan stond: „Christenhonden! Wilden ze vlak onder onze ogen een Hindoe-meisje stelen?”

Binnen een minuut hadden zich nog een stuk of tien andere stemmen in het gesprek gemengd. Sommige steunden de christenen, maar anderen scholden hen nog meer uit. Helemaal achteraan gooide iemand een steen.

Intussen was Dzijoti uitgeraasd; ze greep Radharani bij de arm en trok haar zonder om te kijken dwars door de menigte heen.

De christelijke onderwijzeres en haar gezelschap moesten hun eigen boontjes maar zien te doppen.

Tegen de tijd dat ze weer thuiskwamen, was Dzjoti's boosheid weer gezakt; ze scheen er zich door een stroom van woorden van bevrijd te hebben. Eigenlijk was ze dol op Radharani en ze had zich echt ongerust over haar gemaakt.

„Eigenlijk heb je een flink pak rammel verdiend, meisje,” zei ze. „Ik zal die lelijke streek die je hebt uitgehaald niet aan Sasjoer Ma vertellen, maar dan moet je me ook beloven dat je deze drempel nooit meer zonder mijn toestemming zult overschrijden.”

De arme Radharani was te bang en te ellendig om nog iets te zeggen. Ze gaf dus haar belofte, zoals Dzjoti het haar had gezegd en volgde haar huilend naar de schemerige binnenplaats tussen de strenge muren van het vrouwenverblijf.

7. Een onverwachte vriendin

Het was voor Radharani natuurlijk een grote gebeurtenis een leesplaat en een leerboekje cadeau te krijgen. Ze ontdekte echter al spoedig dat het niet gemakkelijk was de kans te krijgen deze te bestuderen. Dzijoti mopperde nog steeds wat na, omdat ze toen weggelopen was, en hield haar dan ook voortdurend in het oog. Er was altijd wat te doen. Als Jibon haar aandacht niet opeiste, dan had Lalita wel wat karweitjes op te knappen, en als ze daarmee klaar was, schoot Dzijoti weer op haar af. Van 's morgens tot 's avonds was het: „Kom hier. Ga daar eens even naar toe. Doe dit. Haal dat eens,” totdat Radharani's benen pijn begonnen te doen en haar hoofd omliep.

Toen Nabin van de maidan terug was gekomen, had hij de boeken veilig in zijn zak. Hij was nog wat blijven rondhangen, om te zien of er een vechtpartij zou uitbreken, maar daarin werd hij teleurgesteld.

„Die christelijke leraar was een slimme man,” vertelde hij. „Hij liet zijn mensen zingen en dat deden ze zo hard, dat de anderen ophielden met schreeuwen om naar hen te luisteren. Het duurde niet lang of ze zongen en lachten allemaal en er werden geen stenen meer gegooid.”

„Wie is toch die lelijke jongeman, die met die ruzie begon?” vroeg Radharani, en ook dat wist Nabin te vertellen.

„Hij woont tegenover ons,” zei hij. „Hij heeft toen met me ge-

praat en vertelde dat hij nog heel goed wist, hoe je Jibon hebt gered, toen die dolle hond op hem afkwam. Ik denk dat hij wel met je zal willen trouwen.”

„Met me trouwen?” Dat vond Radharani zo’n mal idee, dat ze er wel even om moest lachen, maar daarna trok ze een boos gezicht. „Praat toch geen onzin, Khoka. Als ik groot ben, ga ik natuurlijk wel trouwen, maar dan moet oom Satisj het goed vinden.”

Ze borg haar boeken in een blikken trommel, die ze op de dag van haar aankomst had gekregen, om haar weinige bezittingen in te bewaren, en daar bleven ze ongeopend liggen, terwijl dag na dag en week na week voorbijging.

Langzamerhand naderde de tijd van de natte moesson; dat was het jaargetijde waarin de lange en hevige regens beginnen te vallen. In die streken veranderen de winden tweemaal per jaar en kent men de droge en de natte moesson. Iedere dag joeg de zuidenwind witte wolken voor zich uit, die de voorboden waren van de zware buien die uit zee kwamen aangolven, om zich als een zondvloed boven het uitgedroogde land te ontlasten. Het was de laatste weken schroeiend heet geweest, waardoor iedereen nogal humeurig was. De ruzies waren niet van de lucht.

Toen kwam er een dag dat voor Radharani alles verkeerd liep. Dzjoti, die vermoeid was en last van de warmte had, was veel-eisender dan ooit. Lalita, wier nieuwe baby niet lang meer op zich zou laten wachten, was knorrig en het was moeilijk het haar naar de zin te maken. Jibon, die nog altijd vol leven en energie was, maakte het Radharani met zijn lastige driftbuien zo moeilijk, dat ze haar geduld verloor.

„Hier dan, lastpost,” schreeuwde ze, terwijl ze hem een paar flinke klappen gaf, die hij trouwens ook wel had verdiend.

Maar Lalita, voor wie iedere gril van Jibon een wet was, wenste

niet dat haar verwende lieveling ruw behandeld werd, en zeker niet door een dienstmeisje! Met een voor haar doen ongewone vlugheid sprong ze op en begon op haar beurt Radharani te slaan, waarbij ze haar uitschold voor alles wat lelijk was. Jibon begon te jammeren, Radharani gilde en iedereen kwam hard aanlopen om te zien wat al dat lawaai te betekenen had.

Zelfs Ananda Devi kwam voornaam en statig aanlopen om de ruzie persoonlijk bij te leggen. Er was natuurlijk geen twijfel aan wie hier de schuldige was. Het behoorde nu eenmaal niet tot de plichten van een dienstmeisje de zoon des huizes te straffen en Radharani werd in ongenade naar de eenzaamheid van het platte dak verbannen.

„De wijzen hebben ons geleerd dat zelfbeheersing verkregen kan worden door vasten en goed nadenken over je plichten en zonden,” zei Ananda Devi koel. „Terwijl de anderen hun avondmaal nuttigen, moet jij je gedachten maar eens laten gaan over de gehoorzaamheid, die je verschuldigd bent aan hen, die je voedsel en onderdak verschaffen, en over de plicht nederig en onderdanig te zijn.”

En zo besteeg Radharani de wenteltrap naar het dak en ging daar diep ongelukkig in een hoekje van de borstwering zitten huilen, maar dat was meer van vermoeidheid en eenzaamheid dan uit schaamte voor wat ze gedaan had. Toen schrok ze op van het geluid van blote voeten op steen en ze keek nieuwsgierig op. Het was Lalita's schoonmoeder en Radharani dacht een ogenblik dat ze gekomen was om haar nog eens flink op haar nummer te zetten.

„Radharani,” riep ze met vriendelijke stem.

„Ik ben hier, Ma,” antwoordde het meisje, terwijl ze opstond en met neergeslagen ogen voor haar ging staan.

Sundari Devi kwam naar haar toe en legde een hand op haar schouder.

„Ga zitten, kind,” zei ze. „Ik kom even bij je, dan kunnen we wat praten.”

Een paar minuten zaten ze zwijgend bij elkaar. Door het rustige gezelschap voelde Radharani zich op haar gemak, maar ze was wel verrast toen Sundari Devi haar vroeg: „Waarom ben je ongelukkig, kind?”

„Ongelukkig?” stamelde Radharani. „O, omdat ik... omdat ik de moeder van Jibon en Sasjoer Ma boos heb gemaakt, en..., en omdat ik een slecht humeur had, en...” Haar stem weigerde en ze zweeg. In het late licht kon ze nog juist zien dat Sundari Devi glimlachte.

„Ja, dat weet ik allemaal wel,” zei ze, „maar dat zijn niet je echte zorgen. Je bent al een paar weken ongelukkig. Ik heb op je gelet. Zou het je niet een beetje opluchten als je het me vertelde?”

Deze onverwachte vriendelijkheid brak haar laatste weerstand. Snikkend kwam haar hele verhaal eruit: haar ontmoeting met de christelijke onderwijzeres, haar verlangen te leren lezen, de leesplaat en het boekje voor beginners, die ze gekregen had, en hoe ze door al die drukte in het huishouden nooit de kans kreeg te studeren. Toen ze klaar was, nam Sundari Devi haar hand en drukte die vriendelijk.

„Nu je me dat allemaal verteld hebt,” zei ze, „gaan mijn gedachten terug naar mijn eigen jeugd. Je zou misschien niet denken dat ik naar school ben geweest? En toch is dat zo. Toen ik zo oud was als jij nu, ben ik in de stad naar een grote meisjesschool geweest. O, en wat hield ik veel van mijn boeken! Ik wilde alleen maar leren, leren en nog eens leren. Maar ik was al verloofd en de dag van mijn huwelijk kwam steeds dichterbij. Als jonggetrouwde vrouw kwam ik naar dit huis, waar, zoals je wel gemerkt zult hebben, geen plaats is voor iemand die wil leren. „Ik zal er haar wel van genezen,” zei mijn schoon-

moeder. „Ik zal haar wel naar mijn wil zetten en zorgen dat ze niet meer aan die nieuwerwetse onzin denkt.” Ik was jong en erg opstandig, maar op het laatst heeft ze toch overwonnen.” Vol van haar herinneringen zweeg ze een paar minuten. Radharani zat heel stilletjes te wachten om de betovering van het verhaal niet te verbreken.

Met een diepe zucht ging Sundari Devi verder: „Mijn eerste kind was een dochtertje. Het stierf binnen een maand. Toen kwam er een zoon en gedurende korte tijd stond ik in de gunst. Maar toen stierf mijn man, die niet alleen mijn echtgenoot, maar ook mijn heer en meester was. En wie anders dan ik kreeg de schuld? Ik werd vervloekt. Ze zeiden dat mijn trots, mijn opstandigheid en mijn ongehoorzaamheid de goden hadden vertoorned. En toen de goden me op die manier hadden bestraft, stond me niet anders te doen dan me over te geven. De goden zouden me misschien wel hebben vergeven, maar mijn schoonmoeder, die haar lievelingszoon had verloren, deed dat niet. Zolang ze leefde had ik een ellendig leven, zodat zelfs mijn schoonzusters medelijden met me hadden. Toen ze stierf en Ananda Devi hier meesteres werd, ging het wat beter, maar ik had toen geen zin meer verder te leren. Hoe zou ik mijn familie, en misschien zelfs de goden, durven trotseren?”

Nadat ze met haar verhaal gereed was, bleef ze lange tijd zwijgen; eindelijk vroeg ze: „Wil je nog altijd leren lezen?” en Radharani antwoordde met een bevend stemmetje: „Ja.”

De weduwe zuchtte: „We kunnen nooit iets leren door de ervaringen van anderen,” zei ze, „maar wel worden we door schade en schande wijzer. Jij bent niet door huwelijk en familiebanden gebonden. Misschien heb je daardoor meer kansen.”

Ze stond op en trok haar sari over haar hoofd, dat geheel kaalgeschoren was. „Ik zal het met de moeder van Jibon zo regelen, dat als zij je niet nodig heeft, jij naar mijn kamer moogt komen

om onderwezen te worden. Je kunt daar ook je boek bewaren en leren lezen als je wilt.”

Zonder te wachten op Radharani's dankbetuigingen, ging ze met gebogen hoofd en neergeslagen ogen weer weg. Sprake-loos van vreugde bleef Radharani achter.

Toen Dzijoti haar een uur later wilde roepen om naar bed te gaan, vond ze haar tegen de borstwering geleund in een gezonde slaap.

Evenals de moesson-onweersbuien de ondraaglijke hitte de eerstvolgende dagen wat hadden verlicht, scheen ook de ruzie tussen Lalita en Radharani de lucht een beetje te hebben opgeklaard. Het leven werd weer wat prettiger. Het kwam geen ogenblik in Lalita op tegen de wensen van haar schoonmoeder in te gaan en ze maakte er dan ook geen bezwaren tegen dat Radharani, als ze met haar werk klaar was, naar de kamer van Sundari Devi ging en daar een uurtje bleef.

Sundari Devi's „padzja gar”, of bidkamer, was klein en kaal. Het kwam Radharani voor dat bijna de helft werd ingenomen door een lage tafel, die als een soort altaar diende. Er stonden twee zilveren lijsten op; in de ene zat een foto van Sundari Devi's echtgenoot en in de andere een linnen doek, waarop in rood lak de afdruk van zijn voeten was aangebracht. Verder lagen er nog enkele van zijn persoonlijke bezittingen en de koperen vaten die bij de aanbidding werden gebruikt. De lijsten waren voorzien van kransen, en offeranden in de vorm van bloemen en rijst lagen ervoor. Op een mat er tegenover zat Sundari Devi urenlang in diepe aanbidding, zoals dat de gewoonte is bij Hindoese weduwen.

Ze was niet de enige weduwe in de familie: er waren er nog twee, die echter ouder waren; een van hen was de vrouw van Govind Baboe's oom en de andere de echtgenote van een overleden verre neef. Radharani zag hen slechts zelden, want ze

waren zeer vroom en hielden zich precies aan de voorgeschreven vasten en aanbidding en vermeden het drukke leven van de zenana.

Daar meisjes in India soms heel jong trouwen, kwam het ook wel eens voor dat er heel jonge weduwen waren. Zo woonde er in het huis van Govind Baboe de dochter van een van zijn broers, wier man was gestorven toen ze nog maar een jaar of veertien was. Ze heette Niradj en kwam weer in het familie-huis terug, waar haar hoofd werd kaalgeschoren en waar ze eenvoudige kleren moest dragen, terwijl ze nooit aan alle pleziertjes van de andere jonge meisjes mee mocht doen. De anderen dachten dat ze werkelijk door de goden vervloekt was, en ongeluk zou kunnen aanbrengen.

In Sundari Devi's kamer zat Radharani dikwijls over al die dingen na te denken en dan verbaasde ze zich dat haar nieuwe vriendin zo geduldig en lief kon zijn. Er groeide tussen deze

twee, die zoveel in leeftijd en ervaring verschilden, een prettige vriendschap. Over het algemeen spraken ze niet zoveel met elkaar. Radharani zat meestal diep over haar boek gebogen, terwijl haar vingers zich langs de woorden van de bedrukte bladzijden bewogen. Haar oudere vriendin hield een rozenkrans in haar handen en zei haar gebeden op.

Radharani had een grote bewondering voor Sundari Devi's eenvoudige levenswijze. Voor de eerste maal in haar leven zag ze wat ècht geloven eigenlijk betekende, en hoe gelukkig een mens kan zijn die in een stille kamer de aanwezigheid van God kan voelen. Ook begon ze in te zien dat allerlei uiterlijke gewoonten en vormen, zoals het opratelen van gebeden, niets met ware godsdienst te maken hadden.

Intussen begon ze haar leesplaat en het leesboekje al aardig onder de knie te krijgen. Van letters kwam ze al gauw tot woorden, eerst makkelijke en later moeilijkere, en ten slotte begon ze zinnen te lezen als: Ik wil een goede mango hebben. Ik heb een rood boek.

Het waren maar heel eenvoudige zinnetjes die niet veel te betekenen hadden, maar Radharani vond het iets geweldigs, want al heel gauw kwam het eerste verhaaltje. Met een zeker ontzag las ze eerst de titel van het verhaal: *De koning en de vogel*. Langzaam kroop haar vinger van woord tot woord en van regel naar regel, terwijl haar lippen zwijgend de woorden vormden. „In zeker land woonde een koning. De koning was een goed mens.” Ze las verder, hoe er een vreemdeling kwam die vogels verkocht en hoe de koning een van die vogels kocht en hem in een gouden kooi zette en hoe de vogel droevig zong: „Waarom stopt deze goede koning mij in een gouden kooi?”

Terwijl Radharani las, verdween de kleine, kale kamer, waar ze zat, en in plaats daarvan scheen ze de marmeren zalen van het paleis van de koning te zien. Daarna hoorde ze het konink-

lijke bevel: „Zet alle kooien in mijn land open en laat de vogels vrij!”

Het verhaal was uit en met een diepe zucht keerde ze op aarde terug. Voor haar stralende ogen zag ze ineens een hele nieuwe wereld opengaan: het rijk der boeken! Ik ben als die vogel, dacht ze. Ik ben altijd in een kooi opgesloten geweest, maar als ik kan leren lezen, zal ik bevrijd worden.

Met nieuwe moed wierp ze zich steeds weer op het leesboekje voor beginners. Daarna haalde ze het kleine boekje voor de dag dat ze op de jaarmarkt had gekregen. Het was wel wat moeilijker, maar ze haalde er eerst de woorden uit die ze kende en bij stukjes en beetjes begon ze het te begrijpen. Het was de geschiedenis van Jisjoe, Zijn leven en Zijn leer. Terwijl ze las, werd haar geest vervuld met een nieuw gevoel. Uit alle verhalen kwam steeds weer de rustige, maar ook zo krachtige figuur van Jisjoe naar voren en ze begon steeds meer van Hem te houden. Ze wilde zijn zoals Hij, de woorden spreken, die Hij gezegd had en het gebed fluisteren, dat Hij aan zijn discipelen had geleerd. Ook begreep ze nu, waarom haar moeder en grootmoeder zo graag naar al die verhalen hadden geluisterd en zelfs in het geheim van Jisjoe hadden gehouden. Wat ze echter niet kon begrijpen was, waarom de broer van haar vader zijn thuis en familie had verlaten om Hem te volgen.

Eén ding stelde haar teleur. Hoewel Sundari Devi haar altijd aanmoedigde en veel sympathie voor haar had, wilde ze nooit luisteren naar wat ze las en er ook niet over praten.

„Dat is alles uit mijn verleden,” zei ze, en Radharani moest alleen met haar lessen verder gaan.

8. Het ongeluk

Na verloop van tijd werd Dzjoti wat toegeeflijker en langzamerhand werd het een gewoonte dat ze Radharani meenam naar de bazaar, terwijl Bhima hen vergezelde en tegelijk voor lijfwacht en lastdier speelde. Ze gingen echter nooit meer zo ver als de maidan, zodat Radharani niet de kans kreeg te zien, of de lerares met haar groep weer in de stad was gekomen. Ze zou Lilavati Gupta graag weer eens ontmoeten, om te laten zien, hoe goed ze nu kon lezen. Misschien zou ze nu ook een moeilijker boek voor haar hebben, want het boekje voor beginners kende ze eigenlijk al van buiten.

Op een warme middag stond ze vermoeid op de drempel van een graanwinkel op Dzjoti te wachten, die met schelle stem aan het onderhandelen was met de sluwe koopman, die met gekruiste benen tussen de glimmende manden met koopwaar was gezeten. Het had die morgen zwaar geregend, waardoor het wel wat koeler was geworden, hoewel de wegen modderig en verraderlijk waren. Daarna was de zon weer gaan schijnen en de aarde dampte in de vochtige hitte. Het was nu bijna avond en de menigte ging langzamerhand naar huis terug. De graanwinkel was op een drukke viersprong gelegen en er was genoeg verkeer om naar te kijken.

Een vrouw met een verschoten sari ver over haar hoofd getrokken, liep met aarzelende voetstappen langs de straat en hield

vlak voor Radharani stil. Ze stond een ogenblik naar het drukke verkeer te turen en trok zich toen in een hoekje tussen twee winkels terug, om iets in haar sari te zoeken. Eerst haalde ze een eigenaardig gevormde lamp van aardewerk voor de dag en terwijl ze schichtig om zich heen keek, begon ze de vijf katoenen pitjes bij te knippen.

Onwillekeurig was Radharani wat naderbijgekomen en ze kon niet nalaten te vragen: „Wat doet u daar, Ma?”

De vrouw was zo geschrokken, dat ze de lamp bijna liet vallen, maar toch lichtte ze de rand van haar sari op, om te zien wie er tegen haar had gesproken. Radharani zag een mager, uitgeleerd gezicht met een paar grote ogen, die door het huilen rood en gezwollen waren. Toen de vrouw alleen maar een klein meisje zag, dat haar vriendelijk aankeek, antwoordde ze, haastig fluisterend: „Het is mijn heer en meester, mijn man,” zei ze. „Hij ligt op sterven en geen medicijn heeft hem geholpen. De priester zegt dat hij niets meer voor hem kan doen. Ook de goden tonen geen genade. De priester zegt dat ik in het uur van de koeiestof de brandende lamp op een viersprong moet zetten. Als de vlam blijft leven, zal ook mijn heer leven; maar als de wielen, of de poten van de dieren de vlam uitdoven, dan zal hij sterven.”

Ze onderdrukte een snik en begon met een paar goedkope lucifers de vijf pitjes van de lamp aan te steken, maar haar handen beefden zo, dat de lucifers uitgingen of afbraken.

Radharani nam ze voorzichtig van haar over en stak de vijf kleine pitjes aan, terwijl ze rustig met haar hand de vlammetjes beschermde tot ze goed doorbrandden. Toen gaf ze de rest van de lucifers aan de vrouw terug, die ze in haar sari opborg. Heel voorzichtig nam ze de lamp op, stond overeind en draaide zich om, om de straat af te kijken.

Voor Radharani leek het een onmogelijke taak. Er was een enor-

me drukte van riksja's, koelies¹ met emmers, wasbazen met hun ezels, fietsen, straathandelaars met hun koopwaar, kortom een waar doolhof van voeten, poten en wielen. Hoe kon iemand nu geloven dat de vlammetjes zouden blijven branden? Plotseling moest ze denken aan een zin uit haar kostbare boek: „Laat uw licht schijnen voor de mensen, opdat zij uw goede werken zien en uw Vader, die in de hemelen is, verheerlijken.”

Het boek zei dat dit betekende dat een christen moet tonen hoe goed Jisjoe was. Radharani moest eraan denken, of het voor een christen even moeilijk was zijn licht te doen schijnen, als voor een lamp om midden op de weg te blijven branden, als er zoveel verkeer was.

„Laat zo uw licht schijnen,” zei het boek, maar op het ogenblik dat Radharani deze woorden mompelde, wierp de vrouw zich in het verkeer. Overal klonk geschreeuw en de verwensingen waren niet van de lucht. Wagens gingen plotseling op zij en botsten tegen elkaar en de ossen stopten zo abrupt, dat de voerlieden bijna voorover vielen. Iedereen begon tegen de vrouw die deze verwarring had veroorzaakt, te gillen. Men dacht dat ze gek geworden was, maar ze dacht alleen maar aan wat de priester haar had gezegd en lette helemaal niet op hetgeen zich om haar afspeelde. Nog juist had Radharani gezien hoe de rode sari naar het midden van de viersprong liep en daarna terug probeerde te komen. Ze sprong een paar passen naar voren, dan weer achteruit, waarna ze in de kleverige modder uitgleed en onder een juist passerend rijtuig terecht kwam, waarvan de koetsier niet kon raden naar welke kant ze zou lopen.

Toen de vrouw gilde, hield Radharani haar handen voor haar oren en sloot haar ogen. Zo bleef ze staan, te bang om te kijken

¹ Koelies zijn arbeiders in het verre oosten, vooral in India en China, die geen vak kennen, doodarm zijn en voor een laag loon zwaar werk moeten verrichten. (Noot v. d. vert.)

wat er gebeurde, totdat ze voelde dat Dzijoti haar bij de arm schudde.

„Wat is er gebeurd?” riep ze, maar Radharani kon alleen maar met haar hoofd schudden.

Het hele verkeer was tot stilstand gekomen, terwijl er van alle kanten mensen kwamen aanlopen, die elkaar verdrongen om te zien wat de oorzaak van al die opwinding was. Ook Dzijoti was erg nieuwsgierig en wist zich, met Radharani vlak op haar hiel, naar voren te dringen tot ze bij de plek waren aangekomen, waar de vrouw lag.

Het lijkt wel een bundeltje rode kleren die iemand daar heeft neergegoid, dacht Radharani, met tranen in haar ogen. Plotseling klonk er een heldere stem tussen het geroezemoes van pratende en kibbelende mensen.

„Ik ben dokter, beste mensen, wilt u mij er even bij laten om te zien of iemand zich bezeerd heeft?”

Met grote tegenzin maakte de menigte ruimte, zodat de

spreekster naderbij kon komen. Ze was een zeer knappe Indiase dame met een mooie huid en alle tekenen van een hoge beschaving. Ze was echter gekleed in een witte katoenen sari met rood afgezet. Ze werd gevolgd door twee bedienden, van wie één een kistje droeg, dat hij voorzichtig naast de gewonde vrouw neerzette.

Toen knielde de dokter, tot verbazing van de mensen, in de modder neer en draaide de vrouw voorzichtig om, om te zien of ze nog ademde. Tevens onderzocht ze met bedreven handen de ledematen. Ze sprak enkele woorden tot de bedienden en een van hen gaf haar waar ze om vroeg.

„Weet iemand hier wie deze vrouw is en waar ze woont?” vroeg de dokter, terwijl ze nog druk bezig was. Niemand wist het.

„Als ze toch doodgaat, waarom zouden we ons dan nog druk maken?” vroeg iemand. „Leg haar aan de kant, dan kunnen we verder gaan.”

De dokter stond op en keek hem met vlammeende ogen aan. „Zolang ik haar leven kan redden, zal ze niet sterven,” zei ze. „Hé, jij daar,” ze sprak nu tegen een jongen die haar, tegen zijn handkar geleund, stond aan te gapen, „wil je haar op je kar naar mijn tent brengen? Ik zal je acht anna's betalen voor je moeite.”

De jongen knikte toestemmend en stak zijn hand uit, maar de dokter begon te lachen. „Eerst werken en dan betalen,” zei ze, en toen de omstanders ook begonnen te lachen, grinnikte de jongen maar mee. De bedienden kwamen naderbij en legden de vrouw voorzichtig op de kar. Plotseling zag Radharani een klein lichtje dat onder de wielen van de kar dapper brandde en ze sprong vooruit, voordat Dzijoti haar bij haar sari kon vasthouden.

Ze raapte de lamp op en zag dat er nog steeds drie pitjes brandden; verlegen liet ze hem aan de verbaasde dokter zien. „Die

is van haar," stamelde ze, terwijl ze met haar hoofd in de richting van de onbeweeglijke figuur op de kar wenkte. „Ze zette deze lamp op de viersprong voor de god Vigna. Kijk, de lamp brandt nog; betekent dit dat haar man zal blijven leven? Als ze nu zelf maar niet sterft!”

De dokter glimlachte en Radharani zag hoe goed en vriendelijk haar gezicht was. „Ik kan je niet zeggen of hij zal blijven leven, mijn kind,” zei ze, „hun beider leven is in handen van een groter god dan Vigna. Met Jisjoe's hulp zal ik alles doen wat ik kan, om het leven van deze vrouw te redden en het is mogelijk dat Hij ook haar man zal genezen. Ik zal deze lamp meenemen en als ze tot bewustzijn is gekomen, zal ik haar vertellen, hoe flink hij gebrand heeft.”

Ze nam de lamp aan en draaide zich om, om haar patiënte te volgen. Radharani liep weer naar Dzijoti en Bhima. Na een paar minuten was het hele verkeer weer op gang gekomen, alsof er niets was gebeurd.

„Wie is die dokter?” vroeg Radharani, die wel wist dat Dzijoti en Bhima uit al dat gepraat wel iets te weten gekomen zouden zijn.

Bhima spooft eens flink op de grond. „Dat is een christin uit Nawalpore,” snoeft hij. „Een vrouw die zich niets van de kasten aantrekt en koeievlees eet. Ze doet de Engelsen na, in plaats van netjes thuis in de vrouwenvertrekken te blijven.” Bhima vond dat helemaal niet goed, vooral omdat de koe in India een heilig dier is, dat je niet mag doden!

„Dat kan wel zijn,” gaf Dzijoti toe, „maar ze zeggen dat ze een knappe dokter is, die ons vrouwen nog kan helpen, als een mannelijke dokter niets meer voor ons kan doen. Niet dat ikzelf een christendokter zou willen hebben,” voegde ze er haastig aan toe, „maar het kan toch wel eens goed zijn dat je een dokter kunt krijgen die binnen de parda mag komen.”

Met die parda bedoelde Dzijoti het gordijn, waarachter de Hindoese en Mohammedaanse vrouwen die zich streng aan de godsdienstige voorschriften hielden, moesten blijven en waar nooit een man mocht komen.

„Woont ze hier?” vroeg Radharani.

„Natuurlijk niet,” zei Bhima verachtelijk, want hij moest niet veel van de christenen hebben. „Er is geen christenwijk in onze stad. Ze komt uit Nawalpore. Ze kamperen in tenten aan de grens van de stad. Soms blijft ze twee, soms wel vier weken. Ze is een nieuwe dokter en ze zeggen dat de oude nu dood is, hoe knap die ook was. Zo zie je maar weer . . . !”

Radharani's hartje begon van opwinding harder te kloppen. Dat moest de dokter zijn, over wie Lilavati Gupta gesproken had. Ze zou haar graag nog eens willen ontmoeten en met haar praten. Misschien kon ze haar wel om een nieuw boek vragen. Maar ze had Dzijoti haar belofte gegeven en die kon ze niet breken. Ze durfde de dokter niet alleen gaan opzoeken.

In gedachten verzonken liepen ze met zijn drieën zwijgend verder, tot ze plotseling door een vleierende stem begroet werden. „Ha, Bhima, hoe gaat het? En Dzijoti, mooier dan ooit! Gegroet, redster van Jibons leven en vriendin van de christenen!”

Verbaasd keken ze op en daar was de zoetig glimlachende, pokdalige jongeman, die de oorzaak was geweest van de relletjes op de maidan. Hij keek ook naar Radharani en maakte voor haar een diepe „salaam”, dat is een eerbiedige groet in India, waarbij men zijn lichaam en hoofd buigt en zijn hand aan zijn voorhoofd brengt. Radharani vond dat wel een beetje belachelijk, maar het maakte haar ook wel enigszins bang, want ze vond hem een enge man.

„Zo ontmoeten we elkaar weer eens,” zei hij na die malle buiging.

„Ja, we komen elkaar tegen, Girisj Baboe,” bromde Dzjoti kortaf, om hem af te schrikken, en ze trok Radharani vlug met zich mee.

Maar de jongeman bleef maar naast hen lopen. „Jij bent altijd midden in het gevaar,” zei hij. „Iemand die zo dapper is, moest toch eigenlijk geen dienstmeisje blijven.”

Dzjoti en Radharani verhaastten hun stap en Bhima, die vond dat hij de vrouwen tegen Girisj moest beschermen, probeerde zich nogal onhandig tussen hem en de vrouwen te dringen. De jongeman begon nu te lachen, een echte valse lach, waardoor Radharani nog banger voor hem werd. „Probeer maar niet weg te vluchten!” riep hij spottend.

Intussen waren ze bij hun eigen poort aangekomen en toen ze binnengekomen waren, hielden ze onwillekeurig even stil om op adem te komen.

„O, Dzjoti,” hijgde Radharani, „wat wil die nare vent eigenlijk?”

Dzjoti schudde verdrietig haar hoofd. „Ik weet het niet,” zei ze, „maar hij kan soms heel vervelend zijn, want hij is het verwende zoontje van een rijke en fatsoenlijke koopman. Hij is een echte deugniet en zijn moeder, wier lieveling hij is, heeft hem helemaal bedorven. Als hij iets wil hebben, zeurt hij zijn vader net zo lang aan zijn hoofd tot hij zijn zin krijgt. Hij is daarenboven een echte schavuit.”

Radharani moest ineens denken aan wat haar broertje toen eens had gezegd, namelijk dat die jongeman misschien wel met haar zou willen trouwen, want dat kwam in India op zo'n jonge leeftijd wel eens een enkele keer voor. Toen ze er iets over aan Dzjoti zei, keek de oude dienstbode een beetje bedenkelijk, in plaats van hartelijk te lachen om zulke dwaasheden.

Radharani voelde zich helemaal niet meer op haar gemak en zei: „O, Dzjoti, nu durf ik niet meer uit te gaan, zelfs niet met u.”

9. Nog eens de dokter

Hoewel ze wel wat geschrokken was door de mogelijkheid dat Girisj Baboe misschien met haar zou willen trouwen en haar in zijn vrouwenvertrek zou willen opsluiten als een gevangene, liet Radharani er zich toch niet al te veel door terneerdrukken. Ze vond het niet waarschijnlijk dat hij als rijke koopmanszoon een wees zonder bruidsschat zou willen trouwen. Daar kwam nog bij dat ze toch vroeg of laat oom Satisj zou ontmoeten en hij zou er zeker wel direct een einde aan maken, want hij was haar voogd.

Er was nu een saaie tijd aangebroken, met heet en drukkend weer en zonder de blauwe lichten en zonneshijn van de afgelopen maanden. Door de zware, vochtige lucht voelde iedereen zich loom en lusteloos en de dagen volgden elkaar op in de gewone sleur van huishoudelijke en andere plichten, zonder de leuke afwisseling van ook maar één feestdag. Iedereen was dan ook verrukt, toen het bekend werd dat er bezoek zou komen en daarom vulde de binnenplaats van de zenana zich met al het vrouwelijk personeel en haar meesteressen, om alles voor de ontvangst van de gasten te regelen.

De bezoekers waren neven en nichten van Sundari Devi; ze woonden in de stad en het was bekend dat ze lang niet zo streng godsdienstig waren als hun familieleden in de provincie. Maar hoe verschillend ze ook over allerlei voorschriften dachten, toch bleef de familieband bestaan en daar in deze nogal

vervelende tijd iedere afwisseling welkom was, werden de stadsbewoners hartelijk en beleefd ontvangen.

Terwijl de mannelijke bezoekers op de grote binnenplaats aan de buitenkant van het huis werden beziggehouden, verzamelden de vrouwen zich in de zenana.

Radharani stond, met Jibon schrijlings op haar heup, achteraf en keek met belangstelling naar de binnenkomst van de gasten. De oudste dame, die als Kamala Devi werd begroet, was een klein en tenger type met levendige manieren. Haar sari van lichtgroen dun fluweel was met goudkleurige band afgezet en viel in bevallige plooiën om haar slanke figuur, en als ze zich bewoog tinkelden haar armbanden en fonkelden haar juwelen in haar hals en haar.

Ze werd gevolgd door haar dochter Asja, een knap meisje in een blauwzijden sari. Toen de jonge vrouwen haar zagen, zetten ze grote ogen op, want ze droeg elegante fluwelen sandalen,

waarvan de hakken met juwelen waren bezet, en haar haar was kortgeknipt en lag in krullen om haar hoofd. Het was uitdagend nieuwerwets, alsof ze de anderen het gevoel wilde geven, dat ze ouderwets waren!

Terwijl de familieleden zich om de pas aangekomen gasten verdrongen, merkte Radharani plotseling nog een derde gast op, die achter Asja was binnengekomen, een onopvallende dame in een witte met rood afgezette sari.

Radharani was zo verrast, dat Jibon op de vloer gleed en ongemerkt wegliep, want deze onverwachte gast was de vrouwelijke dokter van de bazaar. Kamala Devi trok haar naar voren en Radharani kwam wat naderbij.

„Ik heb nog iemand meegebracht,” zei Kamala Devi, terwijl ze de vreemdelinge eerst aan Ananda Devi voorstelde. „Dit is mijn vriendin, Dr. Renu Bose. Zij, Sundari en ik zijn indertijd schoolvriendinnen geweest. We komen eens per jaar samen en toen ik zag dat ze aan de rand van de stad kampeerde, heb ik haar gevraagd mee te gaan.”

Ananda Devi begroette haar met haar gewone hoffelijkheid, maar er kwam toch een bijna onmerkbare verandering in haar houding. „Een dokter?” vroeg ze, met iets scherp in haar stem. „O ja,” babbelde Kamala Devi verder. „Men moet met zijn tijd meegaan, Ananda. Die moderne meisjes willen dokter, lerares of advocaat worden, en ze willen auto's besturen en vliegtuigen en ik weet niet wat al niet meer. Jullie moeten hier op het platteland niet inslapen! Ik geloof dat niet één van jullie een boek kan lezen, terwijl Asja hier toch naar de universiteit gaat en later naar het buitenland wil gaan om haar studie af te maken.” De jonge vrouwen keken met ontzag en een beetje afgunstig naar Asja op, maar Ananda Devi was niet erg onder de indruk. „Hoe denkt haar man daarover?” vroeg ze rustig.

„O, lieve nicht,” riep ze uit, „wat vreselijk ouderwets! Asja zou

er niet aan denken te trouwen voor ze met haar studie klaar is, en dan zal ze ook veel betere vooruitzichten hebben. Een man die iets in de wereld bereikt heeft, wil ook graag een welopgevoede en ontwikkelde vrouw hebben.”

Ananda Devi wendde zich tot Dr. Renu Bose, die zwijgend naar de conversatie had geluisterd. „Ik zie dat u er dezelfde opvattingen op na houdt als onze nicht,” zei ze, „maar toch kan ik niet inzien hoe een Hindoe-meisje dat zich streng aan de voorschriften houdt, dokter kan worden.”

De vreemdelinge glimlachte. „Toch komt het voor,” verzekerde ze, „maar voor mij is het natuurlijk een ander geval; ik ben christin.”

De uitdrukking op Ananda Devi's gezicht koelde een paar graden af. „In dat geval behoeven er natuurlijk geen moeilijkheden te zijn,” gaf ze toe. „Waar geen kasten zijn, bestaat geen ontheiliging.”

De andere leden van het gezelschap begonnen nu ook aan het gesprek deel te nemen en langzamerhand vormden er zich twee groepjes: de oudere vrouwen om Kamala Devi, en de dokter en de jeugd om Asja. In het begin waren de jonge vrouwen wat verlegen voor hun geleerde nicht, maar ze merkten al spoedig dat ze heel vriendelijk en gewoon met hen omging.

„Natuurlijk vind ik het heerlijk naar de universiteit te gaan,” vertelde ze in antwoord op de talloze vragen. „Moeder denkt wel eens dat ik het alleen doe, omdat het modern is, maar dat is toch niet de werkelijke rede.”

„Hoop je dan een rijke man te vinden?” vroeg Lalita.

„O nee,” lachte Asja. „Als ik daarover begin zal mijn vader wel een rijke man voor me vinden. Maar ik wil iets groots voor ons land doen.”

Dat was iets wat de anderen niet konden begrijpen en daarom probeerde ze het uit te leggen.

„Geen land kan werkelijk groot zijn, zolang de vrouwen niets leren en onwetend zijn. Ze worden vertrappt. Kijk nu eens naar jezelf, wat doen jullie eigenlijk voor je land?”

Er volgde een korte stilte. „We krijgen zoons,” zei Lalita eindelijk, terwijl ze Jibon in haar armen sloot.

„Ik wil ook mijn verstand gebruiken,” ging Asja verder. „Mischien kan ik wel schrijfster worden, of het land helpen regeren, of met andere vrouwen een grote vereniging oprichten en zorgen dat alle meisjes naar school kunnen gaan en dat de getrouwde vrouwen niet de hele dag thuis hoeven te zitten.”

Haar ogen glansden van enthousiasme en Radharani staarde haar betoverd aan.

„O, er is zoveel te doen in ons land,” zei Asja. „Van onze universiteit gaan we ook naar de dorpen in de buurt om de vrouwen te leren lezen. We laten hun zien hoe ze hun huizen vrij van vliegen en muskieten kunnen houden, om ziekten te bestrijden. Ook leren we hun hoe ze hun kinderen gezond en sterk kunnen maken en zich niet moeten laten bedriegen door allerlei geldschieters en ambtenaren, die denken dat ze maar kunnen doen wat ze willen.”

Ze keek even op toen Niradj, de jonge weduwe, zich bij hen voegde. „Ook weduwen kunnen veel doen. Op onze universiteit zijn zelfs twee weduwen, van wie de een dokter en de ander advocaat wordt. Ze weigeren opgesloten te worden, maar willen zich nuttig maken door andere vrouwen te helpen.”

Plotseling had Radharani haar stem teruggevonden. „Hoe kwam u ertoe uw land te dienen?” vroeg ze.

Asja keek wie de spreekster was en ze zagen elkaar enkele ogenblikken aan. Het was alsof ze een zekere verwantschap voelden, want ze antwoordde Radharani als een gelijke en behandelde haar niet als een vrijpostig dienstmeisje. „We hebben op school geleerd zo te denken en op de universiteit leerden we

dat we aan de toekomst van ons land moeten denken.”

Asja vertelde nog veel meer en zei ook nog enkele versregels voor hen op van de wereldberoemde Indiase dichter, Tagore, die had gezegd dat de mens alleen maar nuttig werk voor zijn land kan doen, als hij werkelijk vrij is.

Toen ze eindelijk uitgesproken was, volgde er een lange stilte die door Lalita werd onderbroken.

„Ik weet niet waar je over praat, Asja,” klaagde ze. „Vertel liever eens iets over de andere meisjes op de universiteit. Dragen ze allemaal juwelen en zijn ze allemaal ongetrouwd net als jij?” Radharani had zo aandachtig geluisterd dat het leek, alsof ze uit een droom was ontwaakt. Ze voelde zich ineens eenzaam in dit drukke gezelschap, maar juist op dat ogenblik kwam Nabin naar haar toe. „Sundari Devi wil je op haar kamer hebben,” zei hij, en glipte toen meteen weg naar de andere jongens.

Toen Radharani binnenkwam, was Sundari Devi niet alleen; ze trok haar vriendelijk naar voren om haar aan Dr. Renu Bose voor te stellen. „Hier is iemand die graag wil leren,” zei ze. „Dit weesmeisje heeft het leven van de zoon van mijn zoon gered en daarom zijn we haar zeer dankbaar. Toen ik merkte dat ze graag wilde leren lezen, heb ik haar voorgesteld hier in mijn kamer te zitten, waar het rustig is en waar ze niet gestoord wordt. Meer durf ik niet te doen. Heb je misschien een boek voor haar?”

Dr. Renu keek Radharani aandachtig aan en glimlachte tegen haar. „Ben jij niet het meisje dat een paar dagen geleden de lamp van de gewonde vrouw opraapte?” vroeg ze.

Radharani, die bijna te verlegen was om iets te zeggen, mompelde een antwoord.

„Dan zul je blij zijn te horen dat de vrouw weldra hersteld zal zijn,” zei de dokter. „Ik heb ook haar man bezocht en ik denk dat ook hij zal blijven leven.” Toen opende ze een tas die ze

bij zich droeg en haalde er een paar boekjes uit. „Ik kon natuurlijk niet raden dat iemand mij om een kinderboek zou vragen,” zei ze lachend, „anders had ik wel iets beters uitgekozen. Ik heb alleen maar iets over „Gezondheid in onze woning” en over „Babyverzorging”. Ze zijn helemaal niet moeilijk en ik denk dat je het wel gauw zult kunnen lezen. Ik hoop dat iemand anders later nog meer boeken voor je zal weten te vinden.”

Op dat ogenblik werden ze gestoord door Kamala Devi die vol hartelijke verontschuldiging zei dat ze moesten vertrekken en Radharani slipte met haar nieuwe schatten de deur uit. Ik had niet eens de gelegenheid haar te bedanken, dacht ze, toen ze even later de dames zag vertrekken.

Dr. Renu gaf nog een waarschuwing aan Ananda Devi en zei: „Wat die pokken betreft, misschien is het maar een op zichzelf staand geval hier in de stad, maar het is een zeer besmettelijke ziekte. Als u dus wilt dat uw huishouding wordt ingeënt, dan zal ik graag komen om het voor u te doen.”

„Daarin moet de heer des huizes beslissen,” antwoordde Ananda Devi koeltjes en Radharani begreep dat dit een beleefde weigering was.

Toen de bezoekers vertrokken waren en de anderen alles wat ze gehoord hadden nog in groepjes stonden te bepraten, ging Radharani Dzjoti zoeken.

„Wat bedoelde de dokter, toen ze zei dat ze ons wilde komen inenten?” vroeg ze.

Dzjoti wist het niet, maar Nabin die daar ook rondhing, wist er meer van te vertellen. „Ze nemen een mes,” legde hij uit, „en dan maken ze kleine sneetjes in je arm en daar stoppen ze medicijnen in. En als de sneetjes genezen zijn, dan hoef je niet meer bang voor de ziekte te zijn, want die kun je dan niet meer krijgen.”

„Hoe weet je dat allemaal zo goed?” bromde Dzjoti, die altijd

zelf degene wilde zijn, die alles aan andere mensen vertelde. „Er zijn twee jongens in de straat die padvinder zijn,” zei Nabin, en hij voegde er trots aan toe: „Morgenochtend gaan ze naar de bazaar om zich te laten inenten en dan kunnen ze aan de onwetende mensen laten zien, hoe eenvoudig het is, en misschien geven ze mij die medicijn ook.”

„O, Dzijoti, mogen we eens gaan kijken?” smeekte Radharani. „Dat kan toch helemaal geen kwaad?”

Hoewel Dzijoti zelf eigenlijk ook heel graag mee zou willen gaan, schudde ze toch bedenkelijk haar hoofd. Zoals Radharani ook wel wist, zouden de optocht, een parade en een nieuw soort tovermiddel tegen de zo door iedereen gevreesde pokken zeker de moeite waard zijn.

„Als het zo eenvoudig is, waarom vond Sasjoer Ma het dan niet goed dat de dokter het voor ons allemaal deed? Dan waren we toch allemaal veilig,” vroeg ze.

„Omdat Sasjoer Ma heel goed weet dat de goden niets met die westerse nieuwigheden te maken willen hebben,” was het antwoord. „Onze priester zal offeranden brengen aan de godin Sitala, die de ziekte brengt, in de hoop haar gunstig te stemmen. Als ze die aanvaardt, zal ze aan ons voorbijgaan. En wie ben jij eigenlijk dat je de beslissingen van Sasjoer Ma in twijfel durft te trekken?”

En zo gebeurde het dan dat Radharani en Dzijoti de volgende dag naar de bazaar gingen, zoals gewoonlijk begeleid door Bhima. Ze waren bijna klaar met winkelen en Radharani begon al bang te worden dat ze de optocht zouden missen, toen ze plotseling muziek hoorde en ze weer hoop begon te krijgen. Even later kwam de optocht voorbij: eerst een muziekkorps, dat bestond uit drie padvinders met mondharmonika's en één met een trommel; daarna kwamen vier raadsleden, onder aanvoering van de burgemeester met zijn ambtsketen, gevolgd door

twee dokters met de bedienden die hun instrumenten droegen, en ten slotte de padvinders in hun keurige uniformen, een belangstellende menigte en een hele troep jongens en meisjes die op een pleziertje uit waren.

Vlak voor Dzjoti en Radharani hield de muziek stil. De bedienden kwamen naar voren en zetten met behulp van een winkelier drie tafels in de schaduw van zijn veranda. De twee dokters gingen ieder achter een tafel zitten en tot verbazing van Radharani en haar metgezellin kwam Dr. Renu Bose uit de donkere achterkamer van de winkel te voorschijn en ging achter de derde tafel zitten.

Toen hield de burgemeester een toespraak:

„Vrienden,” zei hij met luide, maar voorname stem, „het is onze plicht met de tijd mee te gaan. Er is in onze stad een geval van pokken voorgekomen en we moeten ervoor zorgen dat onze burgers tegen deze plaag worden beschermd. Ik heb alles gedaan wat ik kon om daaraan mee te helpen en we hebben uit de grote stad een voorraad pokstof ontvangen. Twee van onze meest geëerbiedigde artsen zijn vandaag hier gekomen om u, liefst allemaal, in te enten. Er is ook een vrouwelijke dokter meegekomen, zodat vrouwen die liever door een vrouw behandeld willen worden, ook geholpen kunnen worden. Mijn raadsleden en ik zijn hier om u door ons voorbeeld aan te moedigen.” Met een zwierig gebaar stapte hij op de veranda, bood zijn arm aan de dokter en verdroeg zonder ook maar even met zijn ogen te knippen, de snee van het mesje.

Terwijl de raadsleden het voorbeeld van de burgemeester volgden, bespraken de toeschouwers het geval uitvoerig. Sommigen knikten goedkeurend, anderen echter schudden bedenkelijk hun hoofden. Er waren ook mensen die de hele zaak als een grap beschouwden. Plotseling werd het geroezemoes onderbroken door een paar felle trommelslagen. De hopman van de padvin-

ders liet zijn troep aantreden. „Links uit de flank, voorwaarts mars!”

De troep marcheerde in de richting van de veranda, de eerste twee beklommen de treden, salueerden stram en staken hun armen uit naar de dokters. De anderen volgden twee aan twee en alle kinderen in de menigte juichten hen enthousiast toe. Toen de laatste padvinders de veranda hadden verlaten, wendde de hopman zich tot de mensen en nodigde hen met grapjes en aanmoedigen uit het goede voorbeeld te volgen. Langzaam-aan kwamen er meer, en een dunne rij mensen passeerde de tafels.

Radharani trok aan Dzjoti's arm. „Arme dokter Renu,” fluis-

terde ze, „wat zal ze teleurgesteld zijn. Er is nog niemand naar haar tafel gegaan.”

„Die vrouwen hier lijken wel stomme kippen,” snoof Dzjoti. „Ze wachten allemaal tot iemand de eerste wil zijn.”

„Kom, Dzjoti,” zei Radharani, terwijl ze weer aan haar arm trok, „laten we het voorbeeld geven, jij en ik.”

Zonder op een antwoord te wachten, liep ze naar voren en lachte blij, toen ze zag dat Dzjoti haar naar de tafel van dokter Renu volgde.

„Hé, Radharani!” riep de dokter verbaasd uit. „Is je meesteres van gedachten veranderd. Heeft ze je hierheen gestuurd om ingeënt te worden?”

Radharani's glimlach verdween van haar gezichtje en ze wendde zich verward af. Toen hoorde ze tot haar verbazing Dzjoti's stem: „Jibons moeder is haar meesteres en zij heeft er geen bezwaar tegen, en wat mij betreft, ik doe wat ik wil.”

Ze giechelde even en terwijl ze zich vóór Radharani drong, ontblootte ze haar arm.

De dokter glimlachte en zonder verder te aarzelen entte ze eerst Dzjoti en toen Radharani in, terwijl ze hun rustig vertelde hoe ze het wondje moesten beschermen tot het genezen was. Toen ze wegwandelden, keek ze hen peinzend na.

Het gezichtje van dat meisje toont karakter, dacht ze, maar ook kracht en vriendelijkheid. Ze voelt veel voor andere mensen. Als zij Christus zou kunnen vinden, zou ze grote dingen voor Hem kunnen doen.

10. De ziekte

Het geval van pokken, waar dokter Renu over gesproken had, bleek geen op zichzelf staand geval te zijn geweest. Men kon het beter het eerste schot van een hevige veldslag noemen of de eerste vloedgolf van een overstroming. Het begon in de achterbuurten van de stad, waar straatvegers, leerbewerkers en andere mensen van een lage kaste in armoede en vervuiling samenhookten. Weldra breidde de ziekte zich uit naar de rest van de stad, onder rijk en arm vrees en ontberingen verspreidend.

Het enige kleine ziekenhuis was reeds barstens vol met patiënten en de dokters en verpleegsters werden met werk overstelpt. Er was geen plaats, waar de pokkengevallen afgezonderd konden worden gehouden om verdere verspreiding tegen te gaan. Zij die ingeënt waren en genoeg vertrouwen in de medicijn hadden om in de kracht ervan te geloven, werd gevraagd de dokters zoveel mogelijk te helpen. Een van de eerste dingen die ze deden, was huis aan huis kleine boekjes af te geven, waarin zo eenvoudig mogelijk werd uitgelegd hoe men infectie kon vermijden en wat men moest doen als iemand ziek werd.

In het huis in de Boloram Das straat ontving Govind Baboe ook zo'n boekje en hij vaardigde voor zijn hele huishouding voorschriften uit, waaraan men strikt de hand hield. Het personeel kreeg echter weldra genoeg van allerlei maatregelen,

waar het niets van begreep en die het ook niet vertrouwde, met het gevolg dat het slordig en onvoorzichtig werd. Het wist dat de meesteres meer geloof had in de priester en volgde haar voorbeeld. De hele dag wolkte de wierook door de binnenplaats en het geluid van de trommels, het blazen op schelpen en het luiden van bellen was niet van de lucht.

Noch de gezondheidszorg, noch enige opofferingen werden in acht genomen om de gevreesde plaag af te wenden en de een na de ander werd ziek. Toen Ananda Devi zelf het slachtoffer werd, ontstond er een algemene verwarring. De jongere vrouwen en de bedienden waren zo aan haar leiding en gezag gewend, dat ze het gevoel hadden totaal in de steek gelaten te worden. Zelfs Dzjoti, die tenminste de dienstmeisjes aan het werk had kunnen houden, was te druk bezig met het verplegen van haar meesteres om enige aandacht te schenken aan hetgeen er in de rest van het huishouden gebeurde.

Bang en verschrikt gingen de vrouwen bij elkaar zitten in kleine groepjes die elkaar angstig en achterdochtig aankeken, zich afvragend waar de boze godin haar volgende slachtoffer zou maken.

Dzjoti en Radharani hadden niet verteld dat ze ingeënt waren. Toen de ziekte hun huishouding had aangetast, waren ze eerst zeer angstig geweest; ze geloofden dat het de straf was van de goden die ze niet oprecht trouw waren geweest. Na enige tijd echter begonnen ze te merken dat veel families veel erger geleden hadden dan zij, terwijl daar toch geen verraders waren die evenals zij de oude gewoonten getart hadden. Ook Nabin had gepraat met zijn vrienden uit de padvinderij, die zo dapper het voorbeeld hadden gegeven. Niemand van hen had de ziekte opgelopen. Dzjoti en Radharani begonnen echt trots te worden op hetgeen ze gedaan hadden en kregen steeds meer vertrouwen in de uitwerking van het inenten.

Toen Radharani op een nacht rusteloos op haar matje op de veranda buiten de kamer van haar meesteres lag, dacht ze over die dingen na. Er was nog niet veel regen gevallen en het was drukkend weer, maar op die avond hadden zich, voordat de duisternis viel, grote blauwzwarte wolken opgestapeld. De lucht werd met een elektrische spanning geladen die de voorbode van een opkomende onweersbui was. Radharani ging overeind zitten en veegde de zweetdruppels weg die langs haar hals druppelden.

Juist op dat ogenblik deed een bliksemstraal de duisternis van-eensplijten. Het was zo levendig en zo dichtbij dat ze zich verbeeldde hem langs zich heen te horen sissen. Bijna ogenblikkelijk daarop volgde de donder met zo'n hevige en krakende klap, dat ze erdoor verdoofd werd, hoewel ze haar handen voor haar oren had gehouden. Terwijl het geluid wegrolde, volgde er weer een bliksemstraal, daarna nog een en nog een, steeds door hevige slagen gevolgd. Door al dat lawaai heen hoorde ze ineens Jibon jammeren en een onderdrukte kreet die haar onmiddellijk naar de kamer van haar meesteres dreef.

In het licht van de bui zag ze Lalita in een hoek van de kamer ineengedoken zitten, terwijl de huilende Jibon zich angstig en ellendig aan haar vastklemde. Toen Radharani hem van zijn moeder trachtte weg te trekken, begon hij nog harder te gillen en schopte naar haar, zodat ze haar aandacht aan Lalita schonk. Op al haar dringende vragen kreeg ze geen antwoord, alleen maar een onsamenhangend geweeklaag met tussenbeide een scherpe kreet, zoals ze die zoëven op de veranda had gehoord. Bevend van angst begon ze naar lucifers te zoeken en stak de kleine lamp aan die in een hoek van de kamer stond. Na nog even ongerust naar Lalita gekeken te hebben, ging ze Sundari Devi opzoeken. Intussen was het gaan regenen en de nacht scheen geheel met het geluid van vallend water gevuld te

worden. De temperatuur was verschillende graden gedaald en Radharani huiverde, toen ze zich over de binnenplaats haastte. Het leek bijna onmogelijk dat er na dat verschrikkelijke lawaai nog iemand in slaap zou zijn, maar hoewel Radharani aan verschillende deuren had geklopt, had niemand geantwoord. De ziekte had zijn werk gedaan en iedereen dacht alleen nog maar aan eigen veiligheid. Sundari Devi stond aan haar deur en vroeg angstig wat er aan de hand was.

„Er is iets met Lalita,” stamelde Radharani, terwijl ze probeerde niet te huiveren. „Ze zit te huilen en te jammeren en wil niet met me praten.”

Sundari Devi trok haar sari nauw om zich heen en stak haar hand uit. „Kom,” zei ze, en samen haastten ze zich naar Lalita's kamer.

Terwijl ze nog steeds probeerden tegen de kermende, doodsbange jonge vrouw te praten, bleef het gieten. De regen kletterde op de binnenplaats, klaterde op het dak en scheen hun stemmen als het ware te verdrinken. Jibon had zichzelf in slaap gehuild en Radharani slaagde erin zijn armpjes van de hals van zijn moeder los te maken en hem op zijn eigen matje te leggen. Tot Radharani's verbazing en ontzetting wong Sundari Devi plotseling haar handen en begon hulpeloos te huilen. „Ik kan het niet helpen, Radharani,” snikte ze, „ik ben weduwe en vervloekt. Ik durf bijna niet bij Lalita te blijven. Mijn vloek zou misschien op haar kind kunnen overgaan. Ik heb al genoeg kwaad berokkend aan mensen die ik liefheb. Ik zal buiten blijven en bidden, maar je moet me niet vragen binnen te komen.” Radharani keek haar ontzet aan en toen ging haar blik naar Lalita, die haar eveneens met nietsziende ogen aanstaarde. Zonder te weten wat ze deed, sprak ze haar gedachten uit: „Jisjoe, help mij,” mompelde ze, „net zoals U dat kleine zieke meisje hebt geholpen.” Toen voegde ze er wat luider aan toe: „O, was

er nu maar iemand die hier dokter Renu zou kunnen gaan halen om ons te helpen.”

„Ik zal wel gaan,” zei een stem achter haar. Verschrikt deed Radharani een paar passen terug, maar toen ze zich omdraaide, zag ze dat Lalita's man naast haar stond. Haastig trok ze haar sari over haar hoofd en stond met neergeslagen ogen voor hem, te bang om te praten, maar Sundari Devi sprak tegen haar zoon: „O, mijn zoon, mijn zoon,” riep ze uit, „durf je dat wel te doen? Durf je een christelijke dokter hier binnenbrengen? Moet je dat niet eerst aan Govind Baboe of aan de priester vragen?”

De jongeman keek langs haar heen de kamer in, maar Lalita scheen zijn stem niet gehoord te hebben, of te weten dat hij in de buurt was. Hij wendde zich weer tot Sundari Devi: „Dit is geen ogenblik voor gewetensbezwaren, moeder, ik zal alles doen om haar te redden.”

Daarna vroeg hij aan Radharani, waar de vrouwelijke dokter te vinden was en nadat ze het hem verteld had, ging hij zonder een woord te zeggen naar buiten en verdween in de regen en de duisternis. Toen hij weg was, kroop Radharani de kamer weer binnen en ging gehurkt bij het bed zitten, terwijl Sundari Devi buiten de deur haar sari over haar gezicht trok en diep voorovergebogen de goden om genade smeekte.

De tijd sleepte zich voort. Nog altijd viel de regen in onafgebroken stromen uit de lucht en vulde de nacht met een dreunend geluid. Soms was Lalita rustig, maar dan weer schreeuwde ze het uit en Radharani kon niets anders doen dan haar handen vasthouden en over haar voorhoofd strijken in een poging haar wat te kalmeren. Ze dacht dat het nu wel bijna morgen moest zijn, maar toen ze voetstappen hoorde, was het nog steeds donker. Geleid door Bhima met een stormlantaarn, bracht Lalita's man dokter Renu via de veranda de kamer binnen. Ze waren beiden doornat, maar gaven, zonder daarop te letten, al hun aandacht aan Lalita. Bijna onmiddellijk kwam de dokter terug naar de deur van de kamer. „Wees maar niet bang,” zei ze, „dit is geen geval van pokken. Toch is het goed dat u me hebt gehaald, want als Lalita en haar baby willen blijven leven en sterk worden, dan heeft ze mijn hulp wel nodig.”

Ze keek naar de man en de twee vrouwen die haar met angstige blikken schenen te smeken het roer in handen te nemen en hun te zeggen wat ze konden doen. Dokter Renu zuchtte eens even; ze was doodmoe. Haar natte kleren kleefden aan haar lichaam, wat haar deed huiveren. Hoe graag zou ze niet een hete kop thee hebben willen drinken, om zich te verwarmen en haar gedachten te ordenen. Maar ze begreep dat ze nu verder moest helpen en die mensen niet in de steek kon laten, hoe moe ze ook was.

„Sundari Devi,” zei ze, „ik weet dat je niet bij Lalita kunt

blijven, omdat je weduwe bent. Wil je ervoor zorgen dat het personeel een vuur aanlegt en voor heet water zorgt?"

Zonder een woord te spreken draaide Sundari Devi zich om en ging naar de keuken. De dokter keek nu naar Radharani. „Wil je bij mij blijven, ik weet dat je ingeënt bent en ik wil jou liever als helpster hebben dan iemand anders. Je bent toch niet bang, hè, als ik je zeg wat je moet doen?"

Radharani keek met ogen vol vertrouwen en bewondering naar haar op. Met een vlugge beweging maakte ze een bevallige buiging en raakte de voeten van de dokter aan.

„Ik zal alles doen wat u zegt," zei ze, „ik ben niet bang."

Ze wilde de dokter de weg wijzen, maar deze hield haar nog even tegen. „Een ogenblikje, Radharani," zei ze, „ik moet eerst Jisjoe vragen ons te helpen. Alleen uit mezelf kan ik niets doen." Ze boog haar hoofd, vouwde haar handen en sloot haar ogen; na een korte aarzeling volgde Radharani haar voorbeeld. Toen sprak de christelijke dokter met eenvoudige woorden tot haar Meester, vertelde Hem haar moeilijkheden en vroeg Hem om Zijn hulp en genade. Het kleine Hindoe-meisje luisterde in stille bewondering. Toen ze haar gebed geëindigd had, glimlachte dokter Renu en hield haar hand uit. „Kom," zei ze, „wijs me de weg."

Tegen de morgen was de regen opgehouden en een vreemde stilte volgde op het leven van de nacht. Deze werd echter al vroeg gebroken door het gelach en geroep van de koelies, die tot hun knieën door de overstroomde straten waadden. Zolang het water zo hoog stond, kon niets rijden. Binnen de huizen was men bezig het water met bezems naar buiten te drijven en de kinderen slaakten kreten van vreugde, toen ze zagen dat de hun zo vertrouwde binnenplaatsen in poelen waren veranderd, waarin ze heerlijk konden pootjebaden.

In het huis in de Boloram Das straat was iedereen al vroeg in de weer. Ze hadden van Bhima en de andere bedienden al gehoord wat er in de nacht gebeurd was en waren benieuwd of de morgen nog meer nieuws zou brengen. Bij het eerste ochtendkrieken waren Govind Baboe en de familiepriester naar de vrouwenvertrekken gegaan en hadden een persoonlijk gesprek gehad met Sundari Devi en de christelijke dokter. De heer des huizes had order gegeven dat er voedsel naar de dokter gebracht moest worden en was toen naar de grote binnenplaats van de mannen gegaan, zonder verder met iemand te spreken.

„De priester keek wel nors, toen hij binnenkwam,” merkte iemand op, „maar toen hij vertrok, zag hij er wel wat opgewekter uit.”

„Ik begrijp wel waarom,” zei een kinderstem, „ik heb aan de deur geluisterd. De dokter zei dat ze geen beloning wenste en toen gaven ze het geld aan de priester.”

„Wat zal Sasjoer Ma wel zeggen, als ze hoort wat er allemaal gebeurd is?” vroeg een ander.

Te oordelen naar de verschillende uitroepen, had iedereen daarover zijn eigen mening, maar er werd niet meer over gepraat, want Sundari Devi en haar zoon kwamen voorbij en de vrouwen gingen ieder huns weegs.

Toen Radharani door de gang van Lalita's kamer naar de binnenplaats liep, scheen de zon. Er waren donkere schaduwen onder haar ogen te zien en haar sari was gekreukt en zat slordig, maar haar gezicht straalde van triomf en voldoening. In haar armen droeg ze een klein wezentje, niet veel groter dan een pop. Het zwakke gehuil klonk nauwelijks boven de geluiden van het huis en de straat uit. Ze ging rechtstreeks naar Sundari Devi.

„Kijk, Ma,” zei ze enthousiast, „wat een schattige baby, wat

een mooi klein ding, wat een lief meisje!"

Bij de eerste woorden had de weduwe haar hoopvol aangekeken, maar bij het laatste kon ze een blik van teleurstelling niet verbergen. „Een meisje,” riep ze uit. Ze spreidde haar armen uit en nam het kleine hoopje mens van Radharani over. Ze keek ernaar met een uitdrukking, waarin vreugde en verdriet om de voorrang schenen te strijden. „Een meisje,” zei ze nog eens, „ze zal het niet makkelijk hebben. Maar wat lijkt ze op mijn verloren schatje . . . !”

Er kwamen tranen in haar ogen, maar ze sloot de baby dicht in haar armen en fluisterde lieve woordjes. Radharani sloop op haar tenen weg . . .

11. Een belachelijk plan

„Dat meisje moet weg – dat meisje moet weg – dat meisje moet weg!”

In haar verbeelding hoorde Radharani deze woorden de hele dag. Of ze bezig was met het pellen van rijst, het snijden van groenten, het malen van specerijen of het schoonmaken van pannen, telkens schenen haar handen het ritme van dit zinnetje over te nemen en de maat erbij te slaan. Het leek wel het refrein van het een of ander liedje: „Dat meisje moet weg – dat meisje moet weg.”

Ze zeiden het allemaal.

Toen Ananda Devi na haar ziekte weer op de binnenplaats was verschenen en het heft weer in handen had genomen, had ze het ook met een woedende stem gezegd, want ze had gehoord wat er tijdens haar ziekte was gebeurd.

„Dat is een onmogelijke toestand,” was ze uitgevaren. „Moet ik soms een dienstmeisje in huis hebben dat mijn gezag uitdagend in de wind slaat? Ze wist heel goed dat ik dat inenten niet goed vindt; maar nee hoor, ze wil haar eigen willetje doorzetten! En daar komt nog bij dat ze ook de anderen ophitst. Zou Dzjoti zich hebben laten inenten, als dat kleine nest haar niet behekst had? Zouden Sundari en haar zoon een christelijke dokter bij Lalita hebben toegelaten als zij er zich niet mee bemoeid had? Het is gewoon belachelijk dat die wees, die ik weet niet waar vandaan komt, hier mijn gezag komt aantasten. Er

kunnen hier geen twee meesteressen zijn, en ik ga niet voor haar op zij. Dat meisje moet weg!”

Ook Lalita had het met een nors gezicht gezegd, terwijl ze met tegenzin naar het kleine dochttertje in haar armen had gekeken. Zoons had ze willen hebben – veel zoons! Misschien had die christelijke dokter haar wel behekst en een flinke jongen in een meisje omgetoverd. Misschien had ze Jibon ook wel vervloekt; het was vast niet veilig hem nog langer aan Radharani toe te vertrouwen. Ze moest direct weggestuurd worden.

Lalita's man had het eveneens gezegd, hoewel met spijt, want hij moest toegeven dat hij onder de indruk was geweest, toen hij had gezien met hoeveel moed en toewijding Radharani tegen de dokter had gesproken, en hoe haar ogen hadden gestraald, toen ze met de kleine baby in haar armen bij de deur stond. Maar ja, als Lalita haar niet mocht, zou er geen vrede in huis zijn, dus hoe eerder ze vertrok, hoe beter.

Zelfs Sundari had het gezegd, hoewel ze er heel verdrietig over was. Ze vond echter dat Radharani een beetje te opstandig was om in dit huishouden, waar men nog ouderwets was en zich streng aan de godsdienstige voorschriften hield, gelukkig te zijn. Ze had ook al ruzies over haar gehad met haar schoonzusters en van het een kwam het ander . . . Nee, het zou maar beter zijn als ze wegging, ook voor Radharani zelf.

En op het laatst had zelfs Govind Baboe het gezegd. Over het algemeen schonk hij geen aandacht aan hetgeen zich in de zenana afspeelde, dat was het terrein van zijn vrouw. Maar wat er nu gebeurd was, was iets waar men zelfs in het mannenverblijf over had gesproken. Govind Baboe begreep heel goed dat in een grote familie die bij elkaar woonde, strikte gehoorzaamheid noodzakelijk was, en als er nu iemand tussen was gekomen die niet bij de familie hoorde en die zich niet aan de gestelde regels hield, dan moest daar een eind aan gemaakt

worden. Aan de andere kant echter was Govind Baboe een vriendelijk man, die vond dat hij Radharani en haar broertje niet zo maar op straat kon zetten, maar haar reisgeld behoorde te geven om naar de stad te gaan en daar die geheimzinnige oom op te zoeken, over wie ze het altijd had. Over die oom had Govind Baboe zo zijn eigen mening, maar als die kinderen nu maar eenmaal in de grote stad waren, dan hield zijn eigen verantwoordelijkheid op. Hoe je de zaak ook bekeek, het was maar beter dat ze vertrokken.

Juist toen hij dit alles overdacht had en min of meer tot een besluit was gekomen, kreeg hij op een avond onverwacht bezoek. Hij zat alleen in het kamertje naast de ingang dat altijd het kantoor werd genoemd, toen de portier Pravasj Baboe, hun overbuurman, binnenliet. Hij had zijn zoon, Girisj Baboe, ook meegebracht. Toen er stoelen binnengebracht waren en de gebruikelijke beleefdheden uitgewisseld waren, zoals dat de gewoonte is in India, als er iemand op bezoek komt, wachtte Govind een ogenblik om de ware reden voor het bezoek te vernemen, en die kwam weldra voor de dag!

Het bleek namelijk dat zijn zoon, die altijd zijn zin wilde hebben, hoe dwaas zijn plannetjes ook waren, tòch met Radharani wilde trouwen en daarom had hij zijn vader weten over te halen er met de buurman over te praten.

Govind Baboe was zo verbaasd, dat hij niet goed wist wat hij moest zeggen. Niet alleen vond hij dat Radharani veel te jong was, maar dat de zoon van een rijke koopman met een straat-arm dienstmeisje wilde trouwen, kwam ook bijna nooit voor.

„Ik vind het zelf ook een dwaas idee,” ging Pravasj Baboe verder, terwijl hij verachtelijk op de grond spoog. „Er is niet eens een familie; het enige wat voor haar te zeggen is, is dat ze van een goede kaste is.”

Zijn zoon, die lui op een bank was gaan liggen, trok zich van

de boosheid van zijn vader niets aan. Hij wist dat zijn moeder hem zou steunen en dat zijn vader toch altijd deed wat zijn moeder zei, anders maakte ze verschrikkelijke scènes in huis en daar was zijn vader doodsbang voor.

Govind Baboe wist eigenlijk niet goed, wat hij met dat hele geval aan moest en zei: „Uw verzoek is niet alleen een grote verrassing, maar ook een eer. Ik ben niet de voogd van dit meisje en daarom moet ik er eens over nadenken en er met de priester over praten.”

„Natuurlijk, natuurlijk,” zei Pravasj Baboe. „We begrijpen dat er geen sprake kan zijn van een bruidsschat, of denkt u misschien dat er met het oog op onze vriendschap toch... eh... een kleine gift bijvoorbeeld...?”

Govind Baboe glimlachte beleefd; hij had eigenlijk wel een beetje te doen met zijn goede buurman die zo onder de plak zat van zijn vrouw en zijn zoon.

„Ook daar zullen we over nadenken,” zei hij.

Ze praatten er nog een poosje over en na veel betuigingen van vriendschap en goede nabuurschap namen ze afscheid. Nauwelijks waren de buurman en zijn lieve zoontje echter buiten gehoor, of de glimlach verdween van het gezicht van de vader. „Die oude vrek,” zei hij, „ik geloof nooit dat hij haar ook maar één pais zal meegeven, maar dat meisje krijg je wel, ofschoon ik van dat plan van jou niets snap. Zo'n kind!”

Girisj liet alleen maar een vals lachje horen. Hij vond dat het best in orde zou komen. Zijn geheime plan was over haar de baas te spelen.

Intussen was Govind Baboe weer alleen, zodat hij gelegenheid had over dit verbazingwekkende, om niet te zeggen idiote, plan na te denken. Eigenlijk had hij er niets mee te maken, want het ging van zijn buurman uit, maar, zo dacht hij bij zichzelf, het zou wel een mooie oplossing zijn om met goed fatsoen van Radharani af te komen, zonder dat het nodig zou zijn haar met een paar spoorkaartjes op een onvriendelijke wereld los te laten. Dat hij het meisje aan een onvriendelijke schoonmoeder uitleverde, kwam blijkbaar niet bij hem op. Ieder meisje dat gaat trouwen loopt gevaar een vervelende schoonmoeder te treffen!

Ook het feit dat Girisj een waardeloze deugniet was, kwam er voor hem niet zozeer op aan. Radharani mocht blij zijn dat ze nog een man kon krijgen. Govind Baboe had zijn besluit al genomen: Radharani moest naar Girisj Baboe gaan en er zou geen bruidsschat zijn; wat een brutaliteit van die kerel, die buurman, om zo iets te durven vragen. Als hij een ouderloos dienstmeisje wilde trouwen, dan moest hij daar zelf de gevolgen maar van ondervinden.

Terwijl hij zich voldaan in de handen wreef, ging hij naar Ananda Devi om haar het „goede nieuws” te vertellen. Ook zij zou het een uitstekende oplossing vinden van een moeilijke aange-

legenheid. Hij vond het maar beter nog niets tegen Radharani zelf te zeggen; het zou beter zijn dat het een verrassing voor haar werd, als alle voorbereidingen waren getroffen.

Waar echter zoveel mensen in één huis wonen, kunnen geheimen niet lang bewaard blijven en de eerste die erachter kwam, was Dzijoti. Ze zag niet in waarom ze het nieuws voor zichzelf zou houden. Integendeel, ze vond dat er zeer goede redenen waren het in de eerste plaats te vertellen aan hen die er het meest bij betrokken waren.

„Ik hoor dat je gaat trouwen,” zei ze zo maar ineens, toen ze met Radharani alleen was.

Radharani schrok zo, dat ze de groenten, waar ze mee bezig was, liet vallen. Sprakeloos van verbazing keek ze Dzijoti aan.

„Ja ja,” ging de oude vrouw verder, terwijl ze wijs met haar hoofd knikte, „het is allemaal al voor elkaar. Girisj en zijn vader zijn bij de meester geweest en hij zal het heus wel goed vinden. Wat een eer voor een arme wees! Ik hoop dat je dan ook behoorlijk dankbaar zult zijn. Zoals ik je al eens eerder heb gezegd, is er een god die het goed met je vóór heeft, hier heb je nou het bewijs.”

Radharani had eindelijk haar tong teruggevonden. „Maar Dzijoti, dat kan toch niet waar zijn? Hoe kan nu een man als Pravasj Baboe zijn zoon met mij laten trouwen? Ik heb toch niets! En ik wil ook helemaal niet. Je hebt me zelf verteld dat hij niet deugt en ook hoe streng zijn moeder is. Het is een nare vent.”

„Och kind,” zei Dzijoti, „een meisje moet nu eenmaal trouwen met de man die de goden voor haar hebben bestemd. Daar kun je niet veel tegen beginnen.”

Plotseling zweeg ze en Radharani zag dat haar handen beefden en dat haar ogen vol tranen stonden. „Wat is er, Dzijoti?” vroeg ze.

Er volgde een korte pauze en toen begon Dzjoti langzaam te vertellen. „Ik heb eens een dochttertje gehad,” zei ze, „dat was voordat ik bij Sasjoer Ma in dienst kwam. Toen ze groot genoeg was om te trouwen, konden we voor haar geen grote bruidsschat bijeenbrengen, want we waren heel arm. Maar mijn dochttertje was heel mooi en een vrouw in het dorp had voor haar een man gevonden die met een kleine bruidsschat genoeg wilde nemen. Mijn dochter trouwde en ging naar haar nieuwe tehuis. Lange tijd hoorden we niets van haar, want ze kon niet schrijven, en er was ook niemand die voor haar kon schrijven. Een moeder mag nooit naar het huis van haar schoonzoon gaan, als ze niet wordt uitgenodigd. Dat betekende dus dat ik voor altijd buitengesloten was, maar ik voelde me nooit op mijn gemak. Meer dan drie jaar lang hoorden we niets.”

Ze zweeg even om de tranen uit haar ogen te vegen en Radharani wachtte geduldig.

„Op een kwade dag kwam er een brief en we gingen er mee naar de brieflezer in de bazaar die hem aan ons voorlas. „Uw dochter is dood,” zei hij. „Er is een ongeluk gebeurd, ze is in het water gevallen en verdronken.” Dat was alles, er stond verder geen woord in om ons te troosten. Intussen was ook haar vader, mijn man, gestorven en toen zijn broer eens in de buurt kwam waar mijn dochter had gewoond, hoorde hij dat ze een heel ongelukkig leven had gehad.

„O, Dzjoti,” zei Radharani, „wat vreselijk voor je. Ben je daarom zo vriendelijk voor me geweest?”

„Ja, kind. Toen ik alleen was, ben ik bij Sasjoer Ma in dienst gegaan en toen jij kwam, voelde ik weer een doel in mijn leven komen. En nu moet ik jou ook weer verliezen, maar niet aan die nare jongeman. Ik zal er wel voor zorgen dat je niet in handen valt van die deugniet en dat onhandelbare stuk moeder van hem!”

Radharani droogde haar tranen en keek Dzijoti met wat meer hoop voor de toekomst aan. „Wat kunnen we doen?” vroeg ze. „Als we maar naar de grote stad konden gaan om mijn oom te vinden, maar we hebben geen geld voor de spoorkaartjes. En als we gaan lopen, zouden ze ons misschien terug proberen te halen. Ik moet er niet aan denken!”

Dzijoti knikte weer. „Laat dat maar aan mij over,” zei ze geruststellend. „Ik heb zo'n idee dat Sundari Devi ons wel zal helpen. Er zal wel een hele herrie ontstaan, als je gemist wordt, maar als je eenmaal in de trein zit, zal de meester waarschijnlijk niet de moeite nemen je achterna te gaan.”

„Ik denk dat ze allemaal wel blij zullen zijn als ik weg ben,” zuchtte Radharani. „Het spijt me dat ik ze zo boos heb gemaakt, nadat zij zo goed voor me geweest zijn. Ik wilde niet onvriendelijk of ondankbaar zijn.”

Dzijoti klopte haar vriendelijk op haar schouder.

„Maak je maar geen zorgen, Radha,” zei ze. „Ik weet zeker dat er voor jou een heel ander leven in het verschiet ligt. De zenana is voor jou geen toekomst. Jij bent iemand die de wereld in moet gaan naar een nieuw leven en onder mensen zoals de christelijke dokter en de lerares op de maidan. Als ik jonger was zou ik met je meegaan om voor je te zorgen, maar ik ben nu te oud om nog te veranderen.”

„Maar zullen ze niet boos zijn op jou en Sundari Devi, als ze erachter komen dat jullie me hebt helpen vluchten?” vroeg Radharani.

„Sundari Devi en ik kunnen ons daar best uitredder, maak je daar maar geen zorgen over,” zei Dzijoti lachend. „En raap nou die groenten maar weer op en ga aan je werk. Laat de rest maar aan mij over.”

12. De ontsnapping

Boven de krioelende menigte bij de ingang van het station brandden de heldere naftalampen. Het was vakantietijd en er waren meer mensen op de been dan gewoonlijk. Toen Radharani en Nabin met Dzjoti uit de riksja stapten, waren ze door het lawaai, de vele mensen, het felle licht en de grillige schaduwen een ogenblik in de war, maar Bhima stond hen op te wachten en hij wist de weg.

„Vooruit, vlug!” commandeerde hij, nadat hij de riksjaman had betaald. „Sta daar niet als een tempelbeeld te staren, we hebben toch al niet veel tijd meer om de trein te halen.”

Hij liep vooruit, gevolgd door Dzjoti, met Nabin aan haar hand, en Radharani met haar bagage in een bundeltje in haar armen geklemd. Toen Radharani over een paar koffers struikelde en tegen een paar andere reizigers opbotste, raakte ze een ogenblik in paniek en had het gevoel, of de laatste maanden alleen maar een droom waren geweest en dat ze nu weer op de plaats stond, waar ze begonnen was en de trein naar de grote stad moest hebben. Een scherpe uitroep van Dzjoti herinnerde er haar evenwel aan, dat ze er nu heel anders voorstonden en ze volgde de anderen met meer vertrouwen.

Dzjoti had gelijk gehad: Sundari Devi stond aan Radharani's kant. Zelf had ze geleerd als echtgenote en weduwe alle idealen uit haar meisjestijd te laten varen, maar dat Radharani met haar vlugge begrip en haar enthousiaste en avontuurlijke geest

aan een waardeloze deugniet als Girisj Baboe zou worden uitgeleverd, vervulde haar met ontzetting. Zij en Dzjoti hadden toen besloten daar iets tegen te doen. „Ik zal zorgen dat ik van mijn zoon geld voor de spoorkaartjes krijg,” had ze tegen Dzjoti gezegd, „als jij het dan zo regelt dat ze op de trein komen, dan kunnen ze naar hun oom gaan, die per slot van rekening hun wettige voogd is.”

Dzjoti had zich toen afgevraagd, of Sundari Devi haar zoon zou vertellen waar het geld voor nodig was. Ze wist echter dat, hoewel een weduwe voor zichzelf maar weinig geld nodig had, zij uit eigen middelen wel ruime giften aan priesters en pelgrims mocht verstrekken. Hoe dat ook moge zijn, dat waren haar zaken niet. Het voornaamste was dat het geld er kwam. Intussen had Dzjoti ontdekt dat Govind Baboe van plan was Radharani pas na het zogenaamde lichtfeest te laten trouwen. Dat kwam prachtig uit, want het lichtfeest zou Dzjoti de kans geven de kinderen de stad uit te smokkelen. Het was een avond vol pret voor de hele stad, waarbij grote menigten door de straten slenterden om de verlichtingen te bewonderen, van het vuurwerk te genieten en vrolijk feest te vieren. In het huis zelf zouden de mannen dan gasten ontvangen en op het platte dak zouden de vrouwen en kinderen voor de kleine, schotelvormige lampjes zorgen, die langs de omtrekken van de borstweringen geplaatst zouden worden en waarbij ze dan tevens zoveel mogelijk van de versieringen zouden kunnen genieten. Enkelen van hen zouden in gesloten rijtuigjes of met gordijnen afgesloten riksja's uit kunnen gaan en een extra riksja zou daarbij dan niet opvallen . . . !

Tegen de avond had Sundari Devi Radharani in haar kamer geroepen. „Binnen enkele minuten zal het tijd voor jullie zijn te vertrekken, Radharani,” had ze gezegd. „Er staan enkele riksja's bij de zijdeur en in een daarvan zal Dzjoti jou en Nabin

meenemen. Bhima zal op het station met de spoorkaartjes op jullie wachten en jullie op de trein naar de grote stad zetten. Ik zal de goden bidden dat je daar niet alleen je oom, maar ook . . . eh . . . veiligheid zult vinden."

Met een vlugge beweging had Radharani haar toen bedankt en hulde gebracht, terwijl ze Sundari Devi's voeten aanraakte. „Hoe kan ik u danken, Ma?" had ze met haar ogen vol tranen gemompeld. „Waarom doet u dat voor mij?"

Sundari had toen alleen maar droevig tegen haar geglimlacht. „Je doet me aan mijn jeugd denken," had ze gezegd. „In jou zie ik mijn verloren idealen herleven. Je kunt me het beste danken door in je eigen droom te geloven. In ons land moeten de vrouwen vrijer worden en niet dag in dag uit achter de parda zitten. Ga nu en ik hoop dat je in een nieuw leven je geluk zult vinden."

Daarna had ze haar sari over haar hoofd getrokken en zich afgewend om haar gevoelens te verbergen, want het was niet goed Radharani verdrietig te maken.

Dzjoti had Radharani met geen woord laten merken wat ze gedaan had, want ze was bang dat Radharani misschien door een woord of door een uitdrukking op haar gezicht hun plannen zou kunnen verraden. Ze zou nu plotseling weer met de buitenwereld in aanraking komen, zonder de vriendelijke zorgen van Dzjoti en Bhima en met de verantwoordelijkheid voor het welzijn van Nabin op haar eigen schouders. Ze was er wel even voor teruggeschrokken, want ze waren altijd veilig geweest in het huis van Govind Baboe, maar dat had maar een ogenblik geduurd.

De riksja had hen veilig en wel door een sprookjesland van lichtjes gevoerd en nu waren ze op het station, waar Bhima hen door de drukte naar het perron had gebracht. Weldra haastten ze zich langs de trein tot ze een vrouwencoupé had-

den gevonden. Op de deur was een vrouw getekend, zodat zelfs zij die niet konden lezen, het zouden kunnen vinden. Het was al tamelijk vol, maar Bhima duwde hen naar binnen en ze konden nog juist een hoekplaatsje bij het raam vinden.

„Denk erom dat je blijft zitten tot je in de grote stad bent,” bromde hij. „En niet op andere stations uit de trein gaan, en pas op dat je de kaartjes niet verliest.”

Radharani beloofde het en leunde ver uit het raam om Dzjoti's hand te kunnen grijpen. De oude vrouw had haar ogen vol tranen die Radharani's hand vochtig maakten, toen ze Dzjoti's hand tegen haar wang hield.

„Vergeet ons niet, lieve schat,” smeekte Dzjoti. „Je bent zo on-

stuimig als een lammetje en lastiger dan alle anderen samen, maar mijn hart gaat naar je uit. Eens zul je misschien rijk en geleerd zijn; denk dan nog eens aan de oude Dzjoti die je heeft geholpen je de vrijheid te geven."

De lokomotief floot, deuren sloegen dicht, een schrill fluitje sneed door de lucht, en de trein kwam in beweging.

„Dzjoti, Dzjoti, ik zal je nooit vergeten!" riep Radharani. „Dag Bhimal" En terwijl de trein de donkere sterrennacht in reed, kon Radharani de vriendelijke gezichten op het perron door haar eigen tranen nog maar vaagjes zien.

Radharani droogde haar tranen, maar Nabin begon droevig te jammeren. „Niet huilen, Khoka," probeerde ze hem te troosten. „We komen nu gauw in de grote stad. Denk maar eens hoe leuk het zal zijn naar oom Satisj te zoeken. Ziezo, nou gaan we lekker op de bank liggen slapen en morgenochtend zijn we er misschien al."

De hele nacht donderde de trein over de wijde vlakten, maar ondanks het lawaai, de hitte, de stof en de harde banken, konden Radharani en Nabin toch goed slapen. Een paar maal werden ze wakker, omdat de trein aan een station stopte. Dan klonken er vreemde stemmen in de plotselinge stilte en er werd net zo lang op de deur gebonsd tot de grendels werden weggeschoven en er een of twee vrouwen binnenkwamen met hun bundeltjes bagage. Dan ging het weer verder en iedereen probeerde wat te slapen.

Toen het eerste daglicht doorbrak, werd Radharani helemaal wakker. Ze ging voorzichtig rechtop zitten, om Nabin niet te storen, en keek naar het landschap. Al haar vrees van de vorige avond bleek met de ochtendmist door de eerste zonnestralen te zijn opgelost en ze had lust de nieuwe wereld, die zich die morgen voor haar opende, in zich op te nemen. Weldra werd ook Nabin wakker en samen zaten ze op hun knieën als vrolijke

kinderen om alles wat ze zagen te lachen.

Soms was het een pauw die een met juwelen bezette staart achter zich aan door het gras sleepte, dan weer zagen ze een koppel kraanvogels die met hun rode koppen op hun lange magere poten stonden te balanceren. Hele troepen apen zwaaiden in de bomen van tak tot tak; een kudde geiten kwam langs een bospad uit een dorp, waarvan de rieten daken zich tegen de ochtendhemel aftekenden. Langzamerhand kreeg Nabin er echter genoeg van op die manier bezig gehouden te worden. „Ik heb honger,” kondigde hij aan, terwijl hij met grote ogen naar het pakje keek dat Radharani had meegenomen. Dzijoti wist dat kleine jongetjes altijd een goede eetlust hebben en had een flinke voorraad van allerlei heerlijkheden meegegeven die eigenlijk voor het feestelijke avondmaal tijdens het lichtfeest bestemd waren geweest. Met haar rug naar het raampje maakte Radharani het pakje open.

Intussen was iedereen om hen heen wakker geworden en er werd druk gebabbeld. Iedereen wilde graag alles over haar buurvrouw weten en de vragen en antwoorden kaatsten over en weer.

„Ja, mijn man heeft een mooie zaak. Hij is een knappe meceni-
cien, dat kan ik u wel verzekeren. Onze zaak is de beste van de stad,” zei er een, terwijl ze haar arm- en enkelringen liet tinkelen, zodat de anderen aan haar juwelen en sieraden konden zien, hoe goed hun zaak wel was.

„Was u al zo vroeg getrouwd?” vroeg een andere stem. „Maar dat gebeurt tegenwoordig toch niet zo dikwijls meer?”

Na een korte pauze begon een derde stem: „Mijn kinderen zullen allemaal naar school gaan. Ja, de meisjes ook; ze moeten leren onafhankelijk te zijn.”

Een bekende klank in de laatste stem deed Radharani nieuwsgierig opkijken. Ze zou nooit de stem vergeten die haar de

eerste leesles gegeven had, en toen ze langs de vrouw, die tussen hen in zat, heenkeek, kon ze juist een glimp opvangen van het gezicht van de spreekster; het was inderdaad Lilavati Gupta! Terwijl ze haar bundeltje even neerlegde, drong ze zich tussen de anderen door. Ze begroette Lilavati met gevouwen handen en raakte daarna haar voeten aan met de hulde van een leerlinge aan een geëerde onderwijzeres.

„U herinnert zich mij misschien niet meer,” zei ze verlegen. „Ik heb met u op de maidan van Kaligandzj gepraat en toen hebt u mij een leesplaat en een boekje voor beginners gegeven en me laten zien hoe ik kon leren lezen.”

„Hé, maar dat is Radharani! Zo heet je toch? Natuurlijk herinner ik me dat en jou herken ik ook.”

Lilavati was verrukt over hun ontmoeting en vroeg honderd uit over alles wat er na hun laatste ontmoeting was gebeurd. Zelfs Nabin, die heerlijk in een hoekje zat te schransen, werd in het gesprek betrokken en wilde maar al te graag meepraten.

„Maar vertel eens,” zei Lilavati, „waarom zit je in deze trein? Waar ga je naar toe?”

Radharani zou haar graag haar hele geschiedenis willen vertellen, maar de aanblik van al die nieuwsgierige gezichten om haar heen maakte haar voorzichtig. Verbeeld je dat een van die vrouwen Govind Baboe zou kennen en zou verraden dat ze weggelopen was. Ze zei daarom maar niet al te veel en vertelde dat de familie, waar ze gediend had, het goed gevonden had dat ze met haar broertje naar hun oom in de stad zouden gaan.

„En hoe staat het nu met het lezen?” wilde Lilavati weten.

„Heb je werkelijk nog iets kunnen leren, nadat die oude vrouw je zo haastig had weggetrokken?”

Trots haalde Radharani haar leesboekje voor beginners voor de dag en begon er, tot verwondering van de andere vrouwen, uit

voor te lezen. Daarna nam ze een van de boekjes, die dokter Renu haar had gegeven, en er waren uitroepen van verbazing toen ze de eenvoudige voorschriften oplas voor de huisvrouw die haar huis schoon en haar kinderen gezond wilde houden. „Wie zou dat ooit gedacht hebben!” riep een dikke vrouw aan de andere kant van Radharani uit. „Er schijnt toch wel iets in dat lezen te zitten dat de moeite waard is. Lees nog eens wat dat boekje over schone melk zegt.”

Ten slotte pakte Radharani haar eigen boek en vroeg verlegen, of ze daar ook iets uit zou voorlezen.

„Maar, natuurlijk, Radha,” zei Lilavati verrast. „Dat is wel het beste van alles. „Ben je er werkelijk in geslaagd de geschiedenis van Jisjoe zelf te lezen?”

„Niet alles,” bekende Radharani, „maar enkele gedeelten kan ik wel lezen en dit is mijn lievelingsverhaal.”

Terwijl ze allen op hun gemak waren gaan zitten om te luisteren, las Radharani met haar heldere meisjesstem het verhaal, dat Padmini haar in de ossewagen had voorgelezen: de geschiedenis van de dochter van Jäirus.

Ze zou een goede onderwijzeres kunnen worden, dacht Lilavati, terwijl ze naar haar keek. Ik hoop van harte dat ze de kans zal krijgen te studeren.

Sommige vrouwen wilden meer over die grote Genezer horen en Lilavati was maar al te blij met hen over haar Meester te spreken. Langzamerhand werd het echter later op de dag; de hitte werd steeds drukkender en op het laatst had niemand meer lust te praten of te luisteren.

Intussen had Radharani zich afgevraagd, waarom Lilavati in de trein zat.

Toen iedereen wat loom zat te suffen, begon Lilavati te vertellen wat het doel van haar reis was. „Mijn man en ik werken in een dorp,” zei ze, „maar mijn zuster in Nawalpore was erg

ziek, zodat ik haar was gaan bezoeken. Gelukkig is ze nu weer beter en ik ga nu terug met mijn oudste zoon die met vakantie van school thuiskomt. Hij zit in een andere coupé. Ik ben blij dat ik dokter Renu ook nog ontmoet heb, voordat ze uit Nawal-pore vertrekt."

„O, wat jammer,” riep Radharani uit, „waarom gaat ze weg?”
„Ze is ook erg ziek geweest,” zei Lilavati. „Toen ze tijdens de pokkenepidemie in Kaligandzj was, had ze een lelijke kou gevat. Haar bedienden slaagden erin haar naar het ziekenhuis te brengen, maar ze heeft het maar net gehaald. Wanneer ze weer kan reizen, gaat ze ergens een rustkuur houden en zal misschien niet weer naar Nawal-pore teruggaan.”

Radharani herinnerde zich hoe dokter Renu vermoeid en doornat naar het huis in de Boloram Das straat was gekomen en ze vroeg zich met een schuldig gevoel af, of die drukke nacht niet de oorzaak van haar ziekte geweest kon zijn. Geen wonder dat ze nooit was teruggekomen, of een boodschap had gezonden met de vraag hoe het met Lalita en de baby was gegaan.

„Ze zoeken nu een nieuwe dokter,” zei Lilavati, „maar zullen intussen een man moeten nemen, tot ze erin slagen een vrouwelijke dokter aan te stellen.”

„Waarom moeten ze een man hebben?” vroeg Radharani.

„Omdat er niet genoeg vrouwelijke dokters zijn om de nodige rondreizen te maken,” zuchtte Lilavati. „India heeft er nog veel meer nodig om aan het hoognodige te voldoen.”

Lilavati en haar zoon zouden in Ranipur de trein verlaten, terwijl Radharani en Nabin nog verscheidene uren verder zouden reizen, maar toen ze in Ranipur aankwamen, heerste daar een algemene verwarring en ontsteltenis. Tussen dat station en het volgende was een ernstige overstroming geweest. Door de zware regens waren de rivieren buiten hun oevers getreden en door het snel stromende water waren grote gedeelten van de spoor-

baan weggespoeld. De trein kon onmogelijk verder en het zou wel verscheidene dagen, misschien wel weken, duren voordat de schade in zoverre hersteld was, dat de lijn weer heropend zou kunnen worden.

„Wat moeten we nu beginnen? Waar kunnen we naar toe gaan? Moeten we hier blijven en hongerlijden?”

Opgewonden passagiers bestormden het spoorwegpersoneel met allerlei eisen en beschuldigingen. Het enige dat ze echter te horen kregen was dat er een andere lokomotief zou komen om de trein terug te trekken. Dan konden ze tenminste terugreizen naar de plaats van hun vertrek.

Dit nieuws werd in de vrouwencoupé bekend gemaakt door Lilavati's zoon, Mohan, een jongen met een vrolijk gezicht. Hij hielp zijn moeder alle bagage op het perron zetten en stond te wachten, terwijl ze met Radharani en Nabin sprak.

„Wat wil je doen, Radha?” vroeg Lilavati. „Wil je terug naar Kaligandzj?”

Maar toen barstte Radharani in tranen uit en ze vertelde haar alles: de twist met de familie over het bezoek van dokter Renu, de plannen van die afschuwelijke Girisj en hoe Dzsoti hen had helpen ontvluchten. Teruggaan was onmogelijk.

Lilavati aarzelde geen ogenblik. „Ik begrijp het,” zei ze, „je kunt niet verder, maar je kunt ook niet terug. Evenmin kun je hier op het perron blijven kamperen. Voorlopig moeten jij en Nabin met Mohan en mij mee naar huis gaan. Het is wel een klein huisje, maar er is nog altijd plaats voor twee kinderen in nood.”

„Het komt me voor, moeder,” kwam Mohan tussenbeide, „dat Jisjoe zelf ons allemaal met deze trein heeft laten reizen, zodat we hen konden helpen.”

Nabin, die nieuwsgierig had toegeluisterd, begon nu aan de arm van zijn zuster te trekken. „Didi! Didi!” fluisterde hij. „Laten we met hen meegaan, ik wil bij die jongen blijven.”

Zoals de zon door de moessonwolken, brak een glimlach door Radharani's tranen. Ze nam het aanbod aan, of het iets heel natuurlijks was. Ze nam haar bundeltje op, pakte Nabin bij zijn handje en volgde Lilavati en Mohan over het perron en het station uit.

13. Onder de paria's

Met haar hoofdje ijverig over haar boeken gebogen zat Radharani op de veranda van de pastorie. Het was een prettig huisje van in de zon gedroogde bakstenen, met een klein voortuintje en aan de achterzijde een erfje. In de tuin groeiden wat bloemen en groenten, terwijl men achter het huis enkele kippen hoorde kakelen.

Het huis zelf was schoon en helder en verschilde niet veel van dat, waar Radharani met haar grootmoeder woonde, behalve dat er twee kamers in plaats van één waren. Verder stelden de platen aan de muren niet de Hindoese goden en godinnen voor, maar Jisjoe. Radharani en Nabin hielden vooral veel van de plaat, waarop Jisjoe stond afgebeeld te midden van een groep kinderen.

„Hij ziet er zo vriendelijk uit,” vond Nabin.

Het was er die middag erg rustig; er was geen ander geluid te horen dan het gekras van Radharani's griffel op het leetje, waarop ze letters probeerde te schrijven zonder in aanraking te komen met de grote barst die van hoek tot hoek liep.

Het was nu drie weken geleden, sinds ze de trein hadden verlaten en het huis in de Boloram Das straat leek heel ver weg. Het waren wel drukke, maar ook gelukkige weken geweest, en terwijl Radharani aan het werk was, dacht ze nog eens na over alles wat er gebeurd was.

Lilavati had een levendig en vrolijk gezin, bestaande uit haar

man, zijzelf en vijf kinderen, en de nieuw aangekomenen waren al gauw in de hartelijke kring opgenomen. De predikant zelf, dominee Kalyan Gupta, was een man die door zijn goed karakter en vriendelijkheid zelfs het respect van zijn tegenstanders afdwong. Voor de kleine christelijke gemeente was hij al spoedig een beminde en vertrouwde vriend geworden.

Radharani moest er zich voortdurend over verwonderen dat hij en zijn vrouw volkomen op gelijke voet met elkaar schenen samen te werken. In plaats van haar te commanderen, of net te doen alsof ze er niet bijhoorde, zoals dat in de streng godsdienstige, ouderwetse Hindoe-families de gewoonte was, besprak hij alles met haar, vooral zijn werk. Ook vroeg hij haar dikwijls om raad. Haar houding tegenover hem was dan ook in het geheel niet onderdanig. Men kon merken dat ze hem oprecht liefhad, ook in de ogenblikken, waarop ze flink haar eigen mening te kennen gaf.

Mohan was een stuk ouder dan de vier jongere kinderen, want enkele jaren geleden had Lilavati tijdens een cholera-epidemie twee baby's verloren. Moni, die een jaar ouder was dan Nabin, was een pienter en bijdehand kind, vol grapjes en kattekwaad. Toch had ze al geleerd moederlijk voor haar twee kleine broertjes en zusjes te zorgen, als moeder het te druk had. Ze had een grote bewondering voor Radharani, die door haar vrolijk gesnap een goede indruk kreeg van het gelukkige leven in een echt christelijk gezin.

Het was Mohan die Radharani leerde schrijven. „Het is heel mooi als je kunt lezen,” zei hij, toen ze verlegen had laten horen, hoe goed ze dat al kon, „maar je moet ook leren schrijven. Dan kun je brieven schrijven aan mensen die ver weg wonen, zoals je vriendin Dzjoti. Ook kun je dan de gezangen opschrijven, die moeder je leert, of rekenen, of een kasboekje bijhouden, om te kijken waar je geld blijft.”

Daar Radharani geen geld had, moest ze er hartelijk om lachen, maar Mohan was volkomen ernstig. „Als je later gaat trouwen, zal je man geld hebben,” legde hij haar uit, „en als je dat niet doet, zul je voor jezelf moeten zorgen. Misschien word je onderwijzeres, of dokter, of verpleegster. Kom maar mee, zolang ik vakantie heb, zal ik je les geven.”

En zo zat Radharani dan met een gevoel van grote voldoening op de veranda. Toen vroeg ze zich af hoe ze ooit onderwijzeres, dokter of verpleegster zou kunnen worden. Dat zal allemaal van oom Satisj afhangen, dacht ze. Misschien wil hij geen geld uitgeven, om mij eerst naar school en dan naar de universiteit te sturen. Op een goede dag zouden zij en Nabin hun onderbroken reis naar de stad voortzetten. Zolang de spoorweg niet hersteld was, zouden ze dat alleen kunnen door een lange omweg te maken en dikwijls over te stappen, waarbij ze ook nog extra kaartjes zouden moeten kopen. Het leek haar veel verstandiger te wachten tot ze rechtstreeks naar de plaats van bestemming zouden kunnen reizen.

„Per slot van rekening verwacht je oom je niet,” had Lilavati gezegd, „en als hij nog altijd een christen is, zal hij zeker niet boos zijn, als hij hoort dat je in het huis van een predikant hebt gelogeerd.”

Toen ze die middag haar letters onder de knie probeerde te krijgen, dacht Radharani nog eens over die woorden na: „Als je oom nog altijd een christen is,” had Lilavati gezegd. Maar als hij dat nu eens niet was; als hij in die jaren, nadat hij en zijn broers op de zendingsschool waren geweest, nu eens tot het hindoeïsme was teruggekeerd?

In het huis in de Boloram Das straat had ze het heel gewoon gevonden zich als een Hindoese en bovendien als een Brahmaanse te beschouwen. Maar toen ze in Ranipur uit de trein was gestapt, en hier in dit christelijke gezin was opgenomen, had ze

luchthartig aangenomen dat ze daar thuishoorde. „Mijn vader was een christen,” had ze hun verzekerd, terwijl ze trots de medaille en het diploma had getoond, „dus moet ik het ook zijn.”

Toch had ze Lilavati's blik niet goed begrepen, toen ze had geantwoord: „Dat is goed nieuws, Radha, het maakt ons gelukkig je in onze christelijke gemeente welkom te heten. Maar we zullen nog veel gelukkiger zijn, als jij jezelf geheel aan Jisjoe wilt geven en een ware christin wilt worden.”

Radharani hield even op met schrijven en staarde met haar kin op haar handen gesteund naar de tuin. Wil je eigenlijk wel dat oom Satisj een christen is, of komt het er niet op aan? vroeg ze zichzelf af.

Ze had van Lilavati gehoord dat er ook scholen en universiteiten zijn voor Hindoe-meisjes, zoals Padmini en Asja. Het was voor een goede schoolopleiding niet meer nodig christen te zijn. Het was nu voor een Hindoe-meisje ook gemakkelijker een echtgenoot te vinden. In de christelijke gemeente waren niet zoveel geschikte jongemannen van een goede kaste te vinden.

Misschien zou het voor oom Satisj wel beter en gemakkelijker zijn voor de buitenwereld weer als een voornaam Hindoe te leven, zelfs als hij in zijn hart toch Jisjoe was blijven aanbidden. Maar daar zou toch iets lafs in zitten. Mensen zoals de dominee en Lilavati waren trots op hun godsdienst en droegen het vaandel van hun Koning. Als oom Satisj ook een dergelijk christen was, zou er geen geheimzinnigheid zijn. Hoe was dat gezang ook alweer dat Lilavati hun zondag had geleerd?

Staat op, staat op voor Jezus,
Soldaten van het kruis.
Verheft uws Konings vaandel
In 't hevig krijgsgedruis.

Weest moedig in het strijden,
Hoe sterk de vijand zij.
Wij zullen overwinnen,
De Heer is ons nabij.

Dat was het soort christendom dat oom Satisj volgens haar moest aanhangen!

„Radha-di, Radha-dil” Het was de stem van Moni die haar gedachten onderbrak en haar tot haar plichten terugriep. Vandaag waren de dominee en zijn vrouw met de ossekar naar een dorp gegaan, enkele kilometers verderop, waar een paar christenfamilies woonden, en Radharani moest voor de huishouding zorgen.

„Ik heb alles voor je klaargezet, Didi,” kwam Moni trots vertellen. „Kom je nog niet het vuur aanmaken om het avondeten te koken?”

De lei en het boek werden opgeborgen en weldra stond Radharani in de keuken te werken, terwijl Moni rondhuppelde om haar te helpen, en de kleintjes op de vloer gehurkt met plechtige ogen naar al die drukte zaten te staren. Toen Mohan en Nabin, die uit vissen waren geweest, terugkwamen, was het eten klaar. Ze waren nat, hongerig en gelukkig en schepten net zo hard op over de vis die er vandoor ging, als over de kleine moddervisjes die ze mee naar huis hadden genomen.

Niets in het gezin van Lilavati had Radharani zo verbaasd als de manier, waarop ze hun maaltijden nuttigden. Ze gebruikten wel dezelfde koperen schalen en bekertjes en dezelfde platen als borden; ook aten ze dezelfde rijst, kerrie, groenten en lekkere toetjes, maar in plaats dat Lilavati, Radharani en Moni eerst de dominee en zijn oudste zoon bedienden en zelf deemoedig de restjes gingen eten, als de mannen klaar waren, gingen ze allen te zamen aan tafel. En voordat ze gingen eten,

bedankten ze eerst God voor het voedsel dat ze gekregen hadden en vroegen Zijn zegen. En hoewel nu vader en moeder niet thuis waren, gingen de kinderen toch samen aan tafel.

Het was al bijna donker, toen een stem aan de poort riep: „Mal Lila-Mal” Er slingerde een brandende lantaarn het pad op en een kleine jongen stapte op de veranda. „Waar is Ma?” vroeg hij, terwijl hij nieuwsgierig rondkeek. „Komt ze niet? De vrouwen wachten allemaal op haar. Ik ben gekomen om haar met de lantaarn naar de hut te brengen.”

Mohan en Radharani keken elkaar ontsteld aan. Ze waren vergeten dat dit de avond was, waarop Lilavati altijd naar de hutten van de paria-vrouwen ging om hen voor te lezen en over Jisjoe te vertellen.

Deze paria's werden door alle Hindoes verfoeid en geminacht en ze woonden in een groep smerige hutten aan de rand van het dorp. Ze deden alleen het nederigste en vuilste werk en geen van hen zou het gewaagd hebben in de buurt van een Brahmaan te komen, want zelfs de schaduw van deze bedelaars zou een man van een hoge kaste kunnen bezoedelen. Men noemt deze mensen zelfs de onaanraakbaren. Ze mogen zelfs niet tot de laagste kaste behoren, daar men vindt dat ze nergens toe behoren. Het ergste voor deze mensen is dat hun landgenoten die wel tot een kaste behoren, werkelijk geloven dat deze paria's minderwaardige mensen zijn en dat men ze moet verachten. Het spreekt vanzelf dat het christendom van deze indeling in kasten en van het minachten van de paria's niets wil weten, want voor God zijn alle mensen gelijk en behoren zij elkaar als broeders en zusters te beschouwen.

De predikant en zijn vrouw gingen dus, tussen hun andere werk voor de christelijke gemeente door, ook naar deze verwaarloosde mensen toe, om hun het goede nieuws van Jisjoe's liefde te brengen en de eerste beginselen van de gezondheidsleer en

eerlijkheid bij te brengen.

„Er moet iets gebeurd zijn wat vader en moeder heeft opgehouden,” zei Mohan ongerust en met gefronste wenkbrauwen.

„Moeder zou deze mensen nooit teleurstellen.”

„Wel, we kunnen er niets tegen doen,” zuchtte Radharani.

„Moet die jongen nu wachten tot ze komen, of teruggaan om te zeggen dat de bijeenkomst vanavond niet door kan gaan?”

„O nee, dat kan niet,” riep Mohan uit. „Maar weet je wat, Radha, waarom neem jij het vanavond niet van moeder over?”

„Ik?” Radharani's stem klonk schel van verbazing. „Hoe kan ik dat nou, ik ben geen onderwijzeres.”

„Nee, dat ben je bepaald niet,” lachte Mohan, „maar in ieder geval kun je lezen. En je kent ook een paar van die gezangen die moeder hun heeft geleerd. En wat heeft het voor zin dat ik je in mijn vakantie leer schrijven, als jij hun niet kunt laten zien hoe ze letters moeten schrijven . . . , als ze dat tenminste willen leren. Ik zie helemaal niet in, waarom jij niet zou kunnen gaan.”

„O nee, Mohan, dat zou ik niet kunnen,” stamelde Radharani. Ze keek naar het armzalig geklede jochie met de lantaarn en toen weer naar haar metgezel. Daarna sloeg ze de ogen neer. „Het zijn paria's,” fluisterde ze. „Ik zou niet naar hen toe kunnen gaan; dat is . . . eh . . . dat is ontheiliging.”

Diep ongelukkig keek ze naar de vloer, terwijl ze met haar vingers een hoekje van haar sari in elkaar frommelde.

Ze zag niet dat Mohan een boze uitdrukking op zijn gezicht had gekregen. „O, denk je daar zó over,” zei hij, en ze voelde de ijskoude klank in zijn stem als een klap in haar gezicht. „Dan denk je zeker ook zo over ons. Per slot van rekening hebben christenen ook geen kaste, weet je dat wel? Je denkt zeker dat moeder zich ontheiligt door haar goedheid voor deze verworpenen, deze paria's. Ik vraag me af waarom je nog hier blijft en

het goed vindt dat moeder je liefheeft en vriendelijk voor je is. Je kunt beter weggaan en jezelf rein houden. Ik zal jou eens één ding zeggen: je kunt niet en Jisjoe dienen en je trots behouden. Ik zou maar gauw kiezen als ik jou was."

Hij draaide zich om en liep met grote passen naar buiten het erf af. Radharani bleef angstig en met tranen in haar ogen achter, omdat ze niet had verwacht dat Mohan zo boos zou worden. Plotseling voelde ze een klein handje aan haar sari trekken en toen ze op zij keek, zag ze dat Moni naast haar stond. Haar meestal lachend gezichtje stond nu ernstig, maar toen Radharani haar aankeek, begon ze te glimlachen.

„Alsjeblieft, Didi," zei ze, en gaf haar een boek, een lei en een mandje met vruchten en lekkernijen. „Die neemt moeder altijd mee naar de paria-vrouwen," ging ze verder. „Je gaat toch met de jongen mee, is het niet? Ik zal het tegen Mohan zeggen, als hij terugkomt."

Radharani droogde haar tranen; ze keek eerst naar Moni, die zo vol vertrouwen tegen haar glimlachte en toen naar de jongen. Ze merkte nu dat zijn armen en benen schoon waren; zijn gezicht glom en zijn haar was keurig gekamd. Alleen door Lilavati's liefdevol, geduldig en meevoelend onderwijs was het mogelijk dat dit schooiertje er nog zo behoorlijk uit kon zien. Het was deze zelfde liefde, die Lilavati ertoe gebracht had Radharani en Nabin in haar huis op te nemen, toen ze eenzaam en in moeilijkheden waren. Hoe had ze nu over ontheiliging kunnen spreken bij zo'n voorbeeld van christelijke liefde?

„Ik zal gaan, Moni," zei ze met een nogal beverig glimlachje, en enkele minuten later strompelde ze achter haar kleine gids met de dansende lantaarn over het nauwe pad dat naar het buurtje leidde, waar de paria's woonden.

Natuurlijk waren de vrouwen teleurgesteld; ze hielden van de vrouw van de dominee aan wie ze al hun moeilijkheden en

problemen konden voorleggen. Toch verwelkomden ze Radharani met veel vriendelijkheid. Midden in de hut hadden ze een grote stormlamp neergezet en daarnaast een laag krukje voor de gast. Zelf zaten ze met gekruiste benen op de vloer, sommigen met hun baby's in hun armen, anderen weer met kleine kinderen die van tijd tot tijd de bijeenkomst met allerlei vragen of met een stroom van tranen verstoorden.

Radharani ging verlegen op de ereplaats zitten en vertelde waarom de vrouw van de predikant niet zelf aanwezig kon zijn. Direct daarop ontstond een geroezemoes van stemmen; iedereen vroeg zich af wat er wel met de reizigers gebeurd zou kunnen zijn.

„De Hindoes hebben hen aangevallen,” riep er een.

„Ze zijn door rovers overvallen,” zei weer een ander.

„Misschien zijn ze in de jungle verdwaald en door wilde dieren bedreigd,” meende een derde.

Plotseling stond een oude vrouw in de achterste rij op. „We

moeten Jisjoe vragen voor hen te zorgen," beweerde ze. „Gij, zuster," zei ze tegen Radharani, „gij moet voor ons spreken, want wij zijn slechts onwetende paria-vrouwen. Vraag Jisjoe uit onze naam de dominee en zijn vrouw te behoeden."

Alle ogen vestigen zich op Radharani, die sprakeloos van verwarring en verlegenheid bleef zitten. Ze moest aan een andere gebeurtenis denken; ze dacht aan de nacht toen Lalita's baby werd geboren, en dokter Renu eenvoudig en eerbiedig haar moeilijkheden aan haar Meester had verteld. Haar verlegenheid verdween onmiddellijk. Alsof het de gewoonste zaak ter wereld was, sloot ze haar ogen, vouwde haar handen en sprak in eenvoudige woorden over de ongerustheid van hen allen en over hun vertrouwen in Jisjoe om te waken over hun vermiste vrienden.

Na het gebed gingen de vrouwen op hun gemak zitten om te luisteren en te praten. Soms zongen ze een gezang ter afwisseling. Het werd laat en Radharani begon er juist over te denken of het nog geen tijd was naar huis te gaan, toen er buiten een tumult ontstond; er werd geschreeuwd en spottend gelachen. De vrouwen die het kortst bij de deur zaten, keken angstig in Radharani's richting.

„Het zijn jongens uit het dorp," zeiden ze. „Ze hebben ons meer dan eens bedreigd en gezegd dat ze een eind aan onze bijeenkomsten wilden maken. Ze willen ons terugduwen in onwetendheid en vervuiling en ze zijn boos, omdat de vrouw van de dominee ons wil helpen."

Een van de vrouwen schreeuwde van pijn, toen ze getroffen werd door een steen die door de open deur naar binnen werd gegooid. Er werd hard om gelachen, waarna er nog een tweede steen volgde.

„Maak dat je weg komt, laffe jakhalzen!" riep plotseling een andere stem.

Radharani sprong op; het was Mohan, die dat geroepen had. Als antwoord volgde er slechts een woedend gegil, maar op hetzelfde ogenblik kwam er weer een steen naar binnen, die de stormlamp omver deed tuimelen. Er volgde een luide explosie en de brandende petroleum verspreidde zich in alle richtingen door de volle hut. Gillend vochten de vrouwen met de vlammen en verdrongen elkaar om naar buiten te komen. Even zag Radharani, wier sari met de gevaarlijke vloeistof doordrenkt was, Mohans gezicht in de deuropening. Toen raakte iets haar hoofd en alles werd zwart voor haar ogen.

14. Oom Satisj

Het was bijna Kerstmis en in het ziekenhuis van Nawalpore waren de verpleegsters bezig de zalen met bloemen en guirlandes te versieren. Op haar keurig witte bed zat Radharani peinzend naar hen te kijken. Ze zou graag willen helpen, maar, hoewel ze bijna beter was, had de dokter gezegd dat ze nog niet te veel mocht lopen.

Wat was ze verbaasd geweest, toen ze haar ogen had geopend en merkte dat ze op een ziekenzaal lag! En niet alleen verbaasd, maar ook bang, totdat een glimlachende verpleegster zich over haar heen had gebogen. „Wees maar niet bang,” had ze gezegd, „dit is het ziekenhuis van de zending in Nawalpore en ik ben een zuster van Lilavati.”

„Nabin?” had ze angstig gevraagd en de verpleegster had haar toen geruststellend toegeknikt.

„Nabin is ook hier,” had ze gezegd, „hij woont in de jongensschool en vindt het hier echt fijn. Hij wil alleen maar dat je zo vlug mogelijk beter wordt.”

Daarna had Radharani even gerust, hoewel ze zich wel had afgevraagd hoe ze in dit ziekenhuis was terechtgekomen en wat er op die avond in het dorp was gebeurd. Toen ze wat sterker was geworden, had Lilavati's zuster, Sarala, haar de hele geschiedenis verteld.

„Lila en haar man waren die avond opgehouden, omdat hun

kar een wiel had verloren en het duurde een poosje voordat het weer gerepareerd was. Toen ze terugkwamen, hadden ze Mohan naar je toegestuurd om te zorgen dat je weer veilig en wel thuis zou komen. Lila wist dat de jongens hadden bedreigd haar onderricht te verstoren en ze maakte er zich zorgen over. Mohan was juist op het ogenblik aangekomen dat de moeilijkheden begonnen.”

„Ja, dat weet ik,” was Radharani haar toen in de rede gevallen. „Ik hoorde zijn stem en ik geloof dat ik hem ook gezien heb.” „Ik denk dat hij van plan was hen allemaal in zijn eentje aan te vallen,” zei Sarala glimlachend, „maar juist op dat ogenblik was de lantaarn omgevallen en uit elkaar gesprongen. Toen die jonge deugnieten zagen wat er gebeurd was, werden ze doodsbang, vooral toen mannen uit de buurt van alle kanten kwamen aanlopen om te zien wat al dat lawaai te betekenen had.”

„Konden ze nog ontsnappen?” had Radharani toen gevraagd. „Helaas wel, want iedereen was druk bezig de vrouwen uit de hut te helpen en het vuur te blussen. Er was geen tijd hen na te zitten. Jij zat het dichtst bij de lantaarn en had de ergste brandwonden opgelopen, daarenboven kreeg je ook nog de laatste steen die ze gegooid hadden, tegen je hoofd. Gelukkig had iemand een kokosmat bij de hut laten liggen en toen Mohan je naar buiten sleepte, heeft hij je daarin gerold om de vlammen te verstikken.”

„Heeft hij ook . . . , eh . . . brandwonden gekregen?” had Radharani toen stamelend gevraagd.

„Een paar, meest aan zijn handen en voeten. Er waren toen genoeg helpers komen opdagen en die hebben je naar de pastorie gebracht. De dominee en Lilavati zijn goed op de hoogte met eerste hulpverlening, maar toen ze zagen dat je lelijk gewond was, waren ze vastbesloten je naar het ziekenhuis te brengen. Ze hebben toen het huishouden aan Mohan en Moni over-

gelaten, maakten een draagbaar en hebben je hier zelf naar toe gebracht.”

„Zijn Mohans brandwonden nu beter? En zijn Lila en de dominee nog hier?” had Radharani toen nog verder willen weten. Sarala had daar wel even om moeten lachen en vertelde dat het al weken geleden was, sinds het ongeluk was gebeurd. Mohan ging al lang weer naar school. Hij was het ook die Nabin mee naar Nawalpore had genomen en op de zendingsschool een broederlijk oogje op hem hield. Lilavati en haar man waren weer naar huis gegaan, toen ze Radharani veilig en wel in het ziekenhuis hadden afgeleverd. Ze konden niet op haar herstel wachten.

Sarala was een vriendelijke en levendige jonge vrouw, met dezelfde aardige glimlach en manieren als haar zuster, maar ze was wat vrolijker in haar optreden. Radharani was verbaasd dat ze niet getrouwd was, zoals trouwens de meeste verpleegsters die voor haar zorgden. Ze waren allemaal christenmeisjes en Radharani stelde veel belang in hen. Vol vertrouwen en rustig deden ze hun werk voor de patiënten, waaronder ook dingen die in de Hindoese samenleving alleen door de laagste kaste der straatvegers werden verricht. Ze verpleegden niet alleen de rijke en hoge kasten, maar ook de nederigste vrouw die aan hun zorgen was toevertrouwd.

Soms kwam Sarala wel eens voor een gezellig praatje bij haar zitten en dan vroeg Radharani haar wat er allemaal om haar heen gebeurde. Ze hield veel van de ochtendgebeden. Dan kwam de dienstdoende zuster of de hoofdverpleegster op de zaal om voor te lezen, of te bidden, en de vrouwen die daar niet te ziek voor waren, probeerden de eenvoudige gezangen te zingen die de zusters hun leerden. Radharani kende er al een paar die ze van Lilavati had geleerd en vond het altijd leuk die met de andere patiënten te repeteren.

Nabin, die nog maar een kleine jongen was, mocht haar wel eens komen opzoeken, maar Mohan was al te oud om nog in de vrouwenafdeling toegelaten te worden, zodat Radharani geen gelegenheid had hem te bedanken, omdat hij haar die avond had gered. Het was Nabin die haar vertelde over al die heerlijke voorbereidingen voor het kerstfeest. Hij kwam juist binnen, toen alle versieringen werden opgehangen en vond het fijn dat hij al zijn nieuw opgedane kennis kon luchten.

„We hebben er op school alles van geleerd,” vertelde hij. „Het is de dag dat Jisjoe werd geboren en de schaapherders kwamen Hem bezoeken en de radja's gaven Hem geschenken en er stond een ster aan de hemel en de engelen zongen.”

Radharani had het verhaal al in haar kostbare boekje gelezen en zij en Nabin spraken er lange tijd over.

„De vakantie begint op de dag na Kerstmis,” ging hij verder. „De beste leerlingen krijgen dan prijzen en er is een concert en dan moet iedereen iets doen. Op de kerstdag zelf gaan we allemaal naar het speelplein en dan marcheren we in het gelid met bloemen en vruchten naar de kerk, waar wij ze aan Jisjoe geven en Hij geeft ze dan weer aan het ziekenhuis. En dan krijg jij ook wat, Didi, en dan hoop ik dat het iets is wat ik meegenomen heb.”

Radharani begon te lachen om zijn ademloze beschrijving van alle feestelijkheden en vroeg Nabin wat hijzelf op het concert zou moeten doen.

„Wel,” zei hij, „eerst werd ik gekozen om niet te zingen.” Een vreemd giechelend geluid achter hem deed hem even opkijken, maar de jonge verpleegster, die juist bezig was een boeketje grote gele bloemen boven Radharani's bed te hangen, keek „toevallig” een andere kant uit. Nadat hij haar even achterdochtig had aangestaard, ging hij verder met zijn verhaal.

„Toen werd ik uitgekozen om een van de soldaten van de radja

te zijn. Een groot ei breekt aan stukken en dan komen we allemaal aanlopen om het weer heel te maken.”

Radharani begreep niet veel van wat hij zei, want ze had nog nooit van Humpty-Dumpty gehoord, en Nabin had geen tijd het uit te leggen. Radharani wist namelijk niet dat Humpty-Dumpty in een overbekend Engels kinderversje een klein, eivormig wezentje is dat van een muur valt en aan kleine stukjes breekt, terwijl er niemand is die hem kan maken.

„Mohans hockeyclub zal ook een wedstrijd spelen en dan gaan we allemaal mee om hem aan te vuren.” Hij wilde juist weggaan, toen hem nog iets te binnen schoot. „O, dat was ik bijna vergeten,” riep hij uit, „Sarala heeft me deze brief voor je meegegeven.” Hij duwde de brief in haar hand en maakte dat hij weg kwam, voordat ze de gelegenheid kreeg hem een standje te geven.

„Jij kleine schelm,” riep ze hem na, „de eerste brief die ik ooit in mijn leven heb gekregen, en dan vergeet je bijna hem mij te geven!”

Toen keek ze vol verbazing naar de goedkope enveloppe. Haar eerste brief! Zou ze hem kunnen lezen? Die gedachte maakte haar zo zenuwachtig, dat haar vingers beefden, toen ze hem openscheurde en er een keurig geliniëerd velletje papier uithaalde.

Een beetje onhandig spreidde ze het papier op haar knieën uit en begon erop te staren, terwijl haar gezicht langzamerhand een uitdrukking van grote verslagenheid kreeg. Na al die uren van geduldige studie en haar succes met de boekjes van Lilavati en dokter Renu, leek het wel of ze niets geleerd had. De zwarte tekens op het postpapier waren even geheimzinnig en zonder betekenis voor haar, als op de dag toen ze in het boek van de boekverkoper op de jaarmarkt had gekeken. Haar hoofdje zakte steeds meer naar beneden en er vielen grote tranen op het pa-

pier, waardoor het lezen nog moeilijker werd.

Plotseling onderbrak Sarala's stem haar droevige gedachten. „Traantjes, Radharani?” zei ze, „wat is er nou aan de hand? Heb je Lila's brief ontvangen?”

„Ja, ik heb . . . eh . . . ik heb hem wel gekregen,” snikte Radharani, „maar ik kan . . . kan . . . hem niet lezen. O, Sarala, ik d-dacht dat ik k-kon lezen; wat is er m-met me gebeurd?”

Sarala liet haar vrolijke lachje horen, ging op de rand van haar bed zitten en sloeg haar arm om haar huilende patiëntje. „Maak je maar geen zorgen,” stelde ze haar gerust. „Tot nu toe heb je alleen maar gedrukte boeken gelezen, maar dit is een geschreven brief en op het eerste gezicht lijken die letters heel anders, hoewel dat toch eigenlijk niet zo is. Kijk, ik zal het je laten zien!” Radharani droogde haar tranen en Sarala spelde de schrijffletters voor haar. Als bij toverslag zag ze ineens hoe deze op de drukletters leken en toen merkte ze dat ze de brief tòch kon lezen. „Lieve Radha,” schreef Lilavati, „we zijn allemaal erg blij te horen dat je bijna weer beter bent. Sarala heeft ons alles geschreven. Dadoe, het jongetje dat je die avond naar de vrouwen heeft gebracht, is iedere dag hier geweest om naar je te vragen. Toen ik gisteravond naar de vrouwencursus ging en vertelde dat je aan het genezen bent, zeiden ze: „Natuurlijk, we hebben allemaal aan Jisjoe gevraagd haar beter te maken.” Je ziet dus dat we aan je denken en Moni verlangt ernaar je weer te ontmoeten.

En nu moet je eens goed luisteren, liefje, ik heb heerlijk nieuws voor je. De dominee denkt dat hij je oom Satisj heeft kunnen opsporen. Hij had aan verscheidene vrienden geschreven en een van hen heeft geantwoord dat hij een zekere Satisj Roy heeft gekend, met wie hij op de universiteit is geweest. Hij was een echte christen en toen hij afgestudeerd was, ging hij een cursus volgen op de zendingsschool in het zuiden van India.

Deze vriend heeft hem toen uit het oog verloren, maar is er toch achter gekomen dat je oom Satisj het hoofd is van een christelijke jongensschool in Calcutta. We hebben hem nu alles over je geschreven en gevraagd of hij je zou kunnen komen bezoeken. Is dat geen prachtig nieuws? Zorg dus maar dat je gauw weer helemaal genezen bent, zodat jullie met hem mee kunt gaan als hij dat wil."

Ze schreef nog over enkele dingen, maar Radharani was te opgewonden om nog verder te lezen. „Sarala,” zei ze, naar adem snakkend, „hoor je dat? Ze weten waar oom Satisj is, en nu zullen Nabin en ik misschien bij vaders broer kunnen wonen en niet meer bij vreemden. Is dat niet heerlijk?"

„Nou, en of,” vond Sarala, terwijl haar anders zo vrolijk lachende gezicht ongewoon ernstig stond. „Je moet niet vergeten Jisjoe wel heel hartelijk te bedanken, Radha. Hij heeft je prachtig geholpen en over je gewaakt. Hij heeft je vrienden gegeven en gezorgd dat je een veilig tehuis in het vooruitzicht hebt."

Radharani keek aandachtig naar de brief en herinnerde zich nog de dag dat ze zich afvroeg, of oom Satisj nog wel christen zou zijn, en of ze eigenlijk wel wilde dat hij dat nog was. Ze dacht aan het boek dat de oude boekverkoper op de jaarmarkt haar had gegeven, aan Lilavati, die haar had getoond hoe ze kon leren lezen en aan dokter Renu, die haar het eerst iets van christelijk liefdebetoon had laten zien. Ze herinnerde zich hoe ze door de liefde van Dsjoti en Sundari Devi uit de klauwen van Girisj Baboe was gered en hoe ze Lilavati toen weer op haar weg had gevonden om haar te helpen.

Lilavati's gezin had haar weer een andere kant van christelijke hulp en liefde laten zien en in het ziekenhuis van Nawalporé was haar dat nog eens extra duidelijk geworden. Ze was er nu helemaal zeker van geworden dat ze wenste dat oom Satisj een christen was en het zag er werkelijk naar uit dat Jisjoe

wilde dat zij het ook werd.

Radharani keek naar een plaat die tegenover haar bed aan de muur hing en die daar door een Schotse zendeling was achtergelaten, die nu gepensioneerd naar haar land was teruggekeerd. Toen Radharani voor de eerste maal in het ziekenhuis haar ogen had geopend, was ze door die plaat getroffen. Sarala had haar uitgelegd wat het voorstelde en nu keek ze er nog eens aandachtig naar.

Midden op de prent was de figuur van Jezus afgebeeld; in één hand hield Hij een staf en in de andere een lantaarn. Hij stond op een rotsig pad, aan zijn voeten groeiden bloemen uit westerse landen, maar op de achtergrond verrezen de koepels en minaretten van moskeeën en tempels als symbolen van de oosterse wereld. Zijn ogen hadden een ernstige, maar vriendelijke uitdrukking, die de mensen uit het oosten, zowel als uit het westen uitnodigde zich bij Hem op het rotsige pad te voegen en met Hem naar een hoger doel op te stijgen.

„Kijk,” zei Sarala, „er staat onder gedrukt: „Hij gaat hen voor”. Je wilt Hem toch volgen, is het niet?”

„Ja, Sarala-di, dat wil ik,” fluisterde Radharani. „Dat wil ik echt.”

De volgende dagen leken wel een droom. Radharani mocht nu vrij rondlopen en ook op de veranda zitten. Telkens als Nabin vrij van school was, kwam hij in haar buurt en op het laatst haalde hij haar over naar de poort van het ziekenhuis te gaan. Daar bracht hij haar trots naar Mohan, die met een ruikertje bloemen in zijn hand onder een boom stond te wachten. Eerst waren ze wat verlegen, maar toen haalde Mohan eens diep adem en begon tegen haar te spreken: „Het spijt me dat ik op die dag zo boos op je was, Radha,” verontschuldigde hij zich. „Ik had niet het recht zo scherp te zijn, want je was trouw aan

je Hindoese opvattingen.”

Radharani keek hem met een gelukkige glimlach aan. „Het geeft niet, Mohan,” verzekerde ze hem. „Je had groot gelijk toen je tegen me zei dat ik niet tegelijk Jisjoe kon dienen en mijn Hindoese trots bewaren en nu heb ik besloten mijn Hindoese trots te laten varen.”

Daarna scheen het gevoel van verlegenheid tussen hen te verdwijnen en Radharani kon hem bedanken voor het redden van haar leven, terwijl Mohan erg blij voor haar was dat oom Satisj nu gevonden was.

„Ik hoop zó dat hij komt,” zuchtte ze, „maar stel je nu eens voor dat hij ons niet bij hem wil hebben?”

Kerstmis brak aan en Radharani en Nabin liepen mee in de vrolijke optocht van schoolkinderen, onderwijzers en onderwij-

zeressen, verpleegsters en zelfs patiënten, die in een lange rij naar de kerk marcheerden, een mooi bakstenen gebouw, met pannen bedekt, dat sterk verschilde van de met lemen muren opgetrokken en met riet bedekte ruimte, waarin Lilavati's man de kleine christelijke gemeente voorging. Binnen was het helder en schoon en de zonnestralen kwamen door de wijd geopende vensters naar binnen en verwarmden de biezen matten, waar de gemeente op zat, aan de ene zijde de mannen en de jongens en aan de andere de vrouwen en meisjes. Langzaam liepen ze achter elkaar naar binnen en iedereen droeg een kleine gave in zijn handen, bestaande uit bloemen, vruchten, of lekkernijen, die op een vóór de avondmaaltafel uitgespreid wit laken werden neergelegd en later onder de zieken en armen in de omgeving zouden worden verdeeld. Toen deze plechtigheden voorbij waren, ging Radharani tussen enkele jonge verpleegsters zitten en keek met belangstelling om zich heen. Achter de bloemen en vruchten stond de avondmaaltafel, waarop een open boek lag.

„Wat is dat voor een boek?” vroeg Radharani fluisterend aan haar buurvrouw.

„De bijbel natuurlijk,” was het antwoord van de verbaasde verpleegster.

Radharani keek er nog eens met grote belangstelling en eerbied naar. Op die bladzijden stond dus de geschiedenis van Jisjoe beschreven – niet de korte samenvatting van haar eigen boekje, maar de hele geschiedenis, zoals die door zijn vrienden en discipelen was neergeschreven. Daarin zou ze te weten kunnen komen wat het betekende een christen te zijn en de mensen leren kennen, over wie ze Lilavati en Sarala zo vertrouwd en met liefde had horen praten, zoals Johannes, die Jisjoes beste vriend was geweest, Paulus die hem eerst had gehaat, maar later zijn grootste zending was geworden, Timotheüs, wiens

moeder en grootmoeder Hem hadden liefgehad, net als haar eigen moeder en grootmoeder, Rhodé die evenals zij een dienstmaagd was geweest, en dan natuurlijk Jairus' dochterje, op wie Padmini zo gesteld was. Alle schatten van dit boek lagen nu open voor haar, omdat ze had leren lezen. Trots hief ze haar hoofd op en hield haar gezangboek in haar handen, dat haar buurvrouw haar had gegeven, zodat iedereen kon zien dat ze werkelijk kon lezen. Opgewekt zong ze het eerste gezang mee. Zelfs Nabin die niet voor het concert was gekozen, kon van harte met de andere kinderen meezingen, ja, de hele gemeente hield van de muziek van hun gezangen en andere liederen. Na de dienst bleven ze op hun plaatsen zitten, om te kijken hoe de kinderen een uitvoering gaven van een kerstspel – de aankomst van de herders en de wijzen uit het oosten, die het Kindeke in de kribbe kwamen aanbidden.

Daarna gingen de kinderen en de patiënten die sterk genoeg waren, terug naar het schoolgebouw om het kerstfeest te vieren en voor de prijsuitdeling. In de laatste maanden hadden vrienden van de zending geld en giften gestuurd, zodat ieder kind en alle patiënten die de kerstdagen op de zendingspost moesten doorbrengen, een kerstcadeautje zouden kunnen ontvangen. De directrice kwam in het grootste schoollokaal en terwijl de namen werden opgelezen, kwam iedereen naar voren om zijn cadeau in ontvangst te nemen. Toen Radharani's naam werd afgeroepen, liep ze duizelig van opwinding naar de tafel.

„We wisten wat je het liefste zou willen hebben, Radha,” zei de directrice, terwijl ze haar een klein vierkant pakje gaf.

Radharani bracht als teken van eerbied haar beide handen naar haar voorhoofd, maar durfde niet naar het cadeau te kijken, voordat ze weer veilig en wel op haar plaats zat. Toen maakte ze met bevende vingers het vrolijk gekleurde papier open en keek wat erin zat. Het was een boek en dat had ze ook graag

willen hebben. Met ingehouden adem draaide ze het om en las de titel: BIJBEL. Nu had ze haar eigen bijbel; ze was er als het ware naar toe gegroeid: eerst Lilavati's leesboekje voor beginners, toen de boekjes over gezondheidsleer van dokter Renu en daarna het boekje met bijbelse verhalen van de boekverkoper op de jaarmarkt. Het waren de laddersporten geweest, waarlangs ze uit de onwetendheid naar boven was geklommen. Nu had ze de hoogste sport, de bijbel, bereikt. Nu kon ze lezen en dat was de *gouden schakel* die haar met de wereld van de boeken verbond en in die wereld van boeken zou de bijbel haar gids zijn.

Haar gedachten werden onderbroken door de stem van Sarala die haar riep. „Radharani! Radharani Roy! Kom eens hier!” Sarala stond opgewonden naar haar te zwaaien en Radharani haastte zich naar haar toe, terwijl haar hartje op onverklaarbare wijze vlugger begon te kloppen. Ook Nabin kwam met een volle mond uit het schoollokaal aangelopen en had nog een stuk kerriekoek in zijn handje geklemd. Sarala keek hen allebei stralend aan.

„O, lieve schatten,” zei ze, „wat een heerlijke verrassing! Kom eens kijken wie er is.”

Ze bracht hen naar een kleine kamer, waar een vreemdeling stond te wachten. Hij was niet groot, maar had iets voornaams over zich, en hoewel zijn gezicht niet bepaald knap genoemd kon worden, keek hij hen aan met ogen, die niet alleen levendig, maar ook vriendelijk waren. Toen hij glimlachte, lichtte zijn hele gezicht op.

„Zo, dus jullie zijn de kinderen van mijn broer Soeresj,” zei hij langzaam, „Radharani en Nabin.” Daarna nam hij hen allebei bij de hand en keek hen geruime tijd zwijgend aan.

„Dit is een vreugdevolle dag,” zei hij op het laatst. „Ik ben hier gekomen, kleintjes, om je mee naar huis te nemen. Willen

jullie als mijn kinderen meegaan? Je tante en ik hebben geen zoon of dochter en we zullen jullie als onze eigen kinderen verwelkomen en liefhebben. Gaan jullie mee?"

Nabin schrokte het laatste stukje koek naar binnen. „Ja, dat willen we wel, we gaan mee!” riep hij enthousiast. „Kom, Radharani, eindelijk kunnen we naar huis gaan.”

Radharani gaf haar toestemming wat rustiger, terwijl ze haar handen formeel naar haar voorhoofd bracht. Toen keek ze haar oom glimlachend aan. „Ik ben heel blij dat u vandaag bent gekomen, oom Satisj,” zei ze. „Kerstmis zal altijd de gelukkigste dag in mijn leven zijn. Ik heb twee prachtige cadeaus gekregen: mijn nieuwe bijbel en een nieuw tehuis bij u!”

WOORDENLIJST

Banjan: Indiase vijgeboom.

Bapre bap!: uitroep van verbazing.

Bas: genoeg.

Brahmaan: Brahma-priester, lid van de hoogste kaste der Hindoes.

Dacoits: gewapende rovers.

Dhoti: katoenen of mousselinen stof die om het lichaam en de benen van een man wordt gedrapeerd als een losse broek.

Didi: oudere zuster.

Durwan: portier.

Hoeka: waterpijp.

Khoka: klein broertje.

Lac: harsachtige substantie.

Maidan: grasvlakte, dienend als plein.

Namasjkar: groeten.

Pais: $1/4$ anna (een anna is $1/16$ van een roepie).

Parda: gordijn; afscheiding van de orthodoxe Hindoese en Moslim-vrouwen.

Radha-di: di is een afkorting van didi dat „oudere zuster” betekent. Een soort troetelnaampje voor een oudere vriendin.

Radja: prins of heerser.

Sari: een lange katoenen of zijden doek die om het lichaam wordt gewonden en het voornaamste kledingstuk van een Hindoese vrouw is.

Sasjoer Ma: titel van het hoofd van de zenana.

Zenana: vrouwenverblijf van een familie van hoge kaste in India.

INHOUD

1. De man met de boeken	7
2. Wat grootmoeder vertelde	20
3. Onderweg	30
4. Wat Padmini vertelde	39
5. Een nieuwe omgeving	52
6. Op de maidan	61
7. Een onverwachte vriendin	73
8. Het ongeluk	82
9. Nog eens de dokter	90
10. De ziekte	101
11. Een belachelijk plan	110
12. De ontsnapping	118
13. Onder de paria's	129
14. Oom Satisj	140
Woordenlijst	153